

JÄLJELLÄ OLEVAN TYÖKYVYN SELVITTELYN MALLI

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

Tietopaketti ammattilaisille

31.12.2024

Sisällys

Johdanto	3
Työkyvyn selvittelyyn ohjautuminen ja varhaisen tuen kartoitus	4
Varhaisen tuen kartoitus- lomakkeen hyödyntäminen	4
Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn eri tasot	7
Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessi	10
Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyprosessin osa-alueet	11
Työkyvyn selvittelyn sekä työkyvyn tuen tarpeen arvioinnissa huomioitavaa	14
Työttömien terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä	17
Työkykyarvio ja työkykylausunto osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessia	22
Lääkärin roolista	25
Työ- ja toimintakykytiedosta	28
Työkyky, työkyvyn tuki ja menetelmät	29
Työkyvyn tuen keinot	33
Rinnalla kulkevat työllistymistä edistävät ja työkykyä tukevat palvelut jäljellä olevan työkyvyn selvittelyssä Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella	36
Palvelut, roolit ja tehtävät	37
Vastuu ja koordinointi	63
Lähteet	66
Liitteet ovat erillisiä tiedostoja	70
Kuviot ovat erillisiä tiedostoja	70

Johdanto

Suomen kestävä kasvun RRP- kehitystyön tavoitteena on edistää hoitotakuun toteutumista vahvistamalla ennaltaehkäisyä ja ongelmien varhaista tunnistamista sekä juurruttaa työttömien työ- ja toimintakyvyn tuen malli käyttöön hyvinvointialueella niin, että työttömät asiakkaat saavat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tukea työ- ja toimintakyvyn haasteisiin siten, että heidän asiansa etenee (työ, koulutus, kuntoutus, etuudet).

Kehitystarpeiksi nousi työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn ohjautumisen jäsentäminen, varhaisen työkyvyn tuen tunnistaminen, kartoitetun tiedon ja esitietojen rakenne, laatu ja tiedon välittyminen. Työllistymisen edistämisen ja työkyvyn tukemisen päätavoite johti jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn mallin nimeen.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyyn lähettävä taho tekee palvelutarpeen arvion, tunnistaa työkyvyn tuen varhaisen tarpeen (varhaisen tuen kartoitus lomake) ja esittää työ- ja toimintakyvyn peruskysymykset (työkykypistemäärä), jonka numeerinen arvo antaa viitteen, minkä tasoisesta selvittelyn tarpeesta on kyse. Lähettävä taho arvioi tämän jälkeen asiakkaan kokonaistilanteen, arvioi kartoitettujen tietojen laatua ja pohtii pitääkö muihin asiakasta hoitaviin tahoihin olla yhteydessä. Lähettävä taho huolehtii, että Y100 suostumuslomake täytetään verkostoyhteistyötä varten.

Jäljellä olevan työkyvyn selvitykseen lähettävä taho kokoaa ja tiivistää esitiedot lähetteisiin työttömien terveystarkastukseen sekä lääkärin vastaanotolle työkykylausuntoa ja työkykyarviota varten (Työkykyhaasteen esitietojen koonti- tarkistuslista). Lähettävä taho huolehtii Y100 suostumuksen saamisesta verkostoyhteistyötä varten.

Perusterveydenhuollon lääkäri ja lähettävä taho koordinoivat yhdessä, verkostoyhteistyönä asiakkaan jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessia kiinnittyvällä ja seuraavalla työotteella. Asiakkaan kokonaistilanteen selvittäminen sisältää; tietojen kokoamisen ja jakamisen, verkostoyhteistyön virittämisen ja ylläpitämisen, arvioinnin ja tavoitteiden sekä suunnitelmien yhdistelyn sekä palvelujen yhteensovittamisen.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn asiakas säilyy perusterveydenhuollon lääkärin terveys-, hoito- tai kuntoutussuunnitelman mukaisessa seurannassa ja tilannetiedon välittyminen lähettävälle taholle varmistetaan. Lääkärin tulee huomioida työllistymissuunnitelman nivoutumisen terveys- hoito ja kuntoutussuunnitelmaan.

Työttömällä jäljellä olevan työkyvyn selvittelyssä olevalla asiakkaalla voi olla useita suunnitelmia yhtäaikaaisesti; työllistymissuunnitelma, monialainen työllistymissuunnitelma, asiakas - ja palvelusuunnitelma, vammaispalvelun suunnitelma, kotouttamissuunnitelma, terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelma. Asiakkaan palveluun liittyvistä vastuista ja koordinaatiosta sovitaan näissä suunnitelmissa ja asiakasta hoitavien tahojen tulisi pyrkiä tavoitteiden, toimenpiteiden sekä palvelujen yhteensovittamiseen sekä aktiiviseen tiedon jakoon.

Tietopakettilla ammattilaisille tavoitellaan jäljellä olevan työkyvyn selvittelyyn liittyvän neuvonta – ja ohjaussisällön välittämistä asiakastyön tueksi, sisältäen menetelmiä liitedokumentteina.

Työkyvyn selvittelyyn ohjautuminen ja varhaisen tuen kartoitus

Suomi on ainutlaatuinen omalla työterveyshuoltolaillaan, työterveydenhuollon konseptillaan ja erityiskoulutetulla henkilökunnallaan. Hyvä työ tukee terveyttä ja työkykyä. Työpaikan sisäiset työhyvinvointia parantavat ja työkykyä tukevat toimenpiteet ovat ensisijaisia ja painopisteen tulee olla työelämässäkin ennaltaehkäisevässä ja varhain tunnistavassa toiminnassa. Työterveydenhuollon palvelut eivät kuitenkaan ole kaikkien työssä olevienkaan käytössä ja työttömien kohdalla työsuhteen päätyttyä työkykyasiat siirtyvät julkisen perusterveydenhuollon palvelujen piiriin.

Varhaisen työkyvyn tuen koulutuksia toteuttaa ja järjestää Työterveyslaitos sekä heidän työelämäntutkimukseensa ja työelämäntietouteensa liittyvää tietoa löytyy laajasti heidän palveluvalikoimastaan myös muiden palveluntuottajien ja yritysten käyttöön. Työeläkevakuutusyhtiöt tarjoavat tietoa ja koulutusta työkykyasioihin liittyen (sairastaminen/kuntoutus) omilla palvelusivuillaan. Suomessa työeläketurva kattaa lähes kaiken ansiotyön ja työeläkelakeja on useita. Työeläketurva järjestetään yksityisellä puolella suurimmaksi osaksi vakuutussopimuksin. Julkisella puolella palkansaajat kuuluvat automaattisesti työnantajansa kautta julkisen puolen eläkelakien piiriin.

Työterveyshuoltolainsäädännön lisäksi työtaturma- ja ammattitautilaki sekä tapaturma- ja liikennevakuutuslaki sisältävät hoitoon, kuntoutukseen ja työ- ja toimintakyvyn tukeen liittyviä sisältöjä. Nämä jäävät usein huomioimatta ammattilaisilta, jotka hoitavat esim. työikäistä työterveyspalvelujen ulkopuolella, näin voi jäädä hyödyntämättä erittäin laajoja kuntoutus ja korvauskokonaisuuksia.

Kela kouluttaa ja kerää tietotarjottimelleen työkykyyn ja sen etuuksiin liittyen dataa ja kumppanit/ammattilaiset- osiosta löytyy koulutustallenteita ja koulutuskokonaisuuksia laajalla valikoimalla heidän verkkosivuiltaan. Sairautta ja kuntoutusta koskevaa lainsäädäntöä löytyy Sairausvakuutuslaista 1224/2004, Laista vammaisetuksista 570/2007, uudesta vammaispalvelulaista sekä Laista Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuksista ja kuntoutusrahaetuksista 566/2005. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta säädetään sosiaalihuoltolaissa (17§) sekä kuntouttavasta työtoiminnasta laissa kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. Uusi laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 381/2023 tulee voimaan 1.1.2025 yhdessä TE 2024 uudistuksen kanssa.

Varhaisen tuen kartoitus- lomakkeen hyödyntäminen

Varhaisen työkyvyn tuen tarpeen tunnistaminen mahdollistuu, kun työtön työntekijä ilmoittautuu työmarkkinatorilla työnhakijaksi ja siirtyy TE/Kuntakokeilun asiakkaaksi. Uudelle asiakkaalle tehdään alkuhaastattelu sekä palvelutarpeen arvio. Tätä tunnistamista varten on nyt laadittu Varhaisen tuen kartoitus- lomake, ammattilaisten käyttöön ohjaamaan ja auttamaan asiakastyötä. Varhaisen tuen kartoitukseen sisältyy työkykypistemäärän arvio, jonka numeerinen arvo ohjaa suuntaa antavasti asiakkaan työkykyhaasteen arvioimista. Lomake löytyy tämän dokumentin liitteistä.

Perusterveydenhuollossa oireet ja sairaudet näyttäytyvät usein yhteisvaikutuksina terveydentilaan, ja niiden haittaa pyritään resurssien puitteissa eri ammattilaisten työpanoksella vähentämään. Ensimmäinen kontakti on yleensä vastaanottotyön hoidon tarpeen arviointia ja asiakasohjausta tekevään henkilökuntaan (HTA). Mikäli asiakas kertoo työ- ja toimintakykyyn liittyvää hoidon, arvion tai lausunnon tarvetta, HTA-henkilökunta kertoi kysyvänsä seuraavaa:

- sairaushistoria, oireet, jotka vaikuttavat päivittäiseen toiminta- ja työkykyyn, viimeaikaiset sairauslomamat
- koulutus ja työhistoria, onko aiempia kuntoutusjaksoja tai -tutkimuksia
- voimavarat, perhetilanne, taloudellinen tilanne, elämäntilanne ylipäänsä
- oma motivaatio ja tavoitteet (työllistyminen, eläke, koulutus, kuntoutus...)
- millaisena kokee oman työ- ja toimintakykynsä

Hoidontarpeen arviointia- ja asiakasohjausta (HTA) tekevien on mahdollista hyödyntää myös varhaisen tuen kartoitus lomaketta ja huomioida siitä löytyvää tarkistuslistaa työkykyhaasteiden riskitekijöistä sekä työkyvyn alenemisen pitkittymiseen altistavista tekijöistä.

Työtön työntekijä voi ohjautua HTA- henkilökunnan asiakkaaksi työkykyhaasteensa vuoksi:

- omatoimisesti hakeutuen
- työterveyshuollon läheteellä (työsuhteen päätyttyä)
- työvoimaviranomaisen läheteellä, TE- työkykykoordinaattorin läheteellä
- Työttömien terveydenhoitajan ohjaamana
- Kansaneläkelaitoksen asiantuntijan ohjaamana
- Aikuissosiaalityön sosiaaliohjaajien tai sosiaalityöntekijöiden ohjaaman
- TYP, 1.1.2025 TYM- työllistymisen monialaisen edistämisen palvelun ammattilaisten ohjaamana (silloin yleensä varataan aika TYM- lääkärille, koska tästä yhteistoiminnasta on lakisääteisesti sovittu erikseen)
- Muulta perusterveydenhoidon ammattilaiselta (opiskeluterveydenhuolto, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, kuntoutusohjaaja, terveysosiaalityö jne.)

Näissä palveluissa löytyy paljon jo kartoitettua tietoa asiakkaasta, jota pitää hyödyntää sekä suunnitelmia, joiden sisällöt tulisi tietää/kirjata perusterveydenhuollossa.

Hoidon tarpeen arvioinnissa (HTA) huomioitavaa

HTA- henkilökunnan olisi hyvä tunnistaa ja kirjata, jos asiakas on työtön työnhakija. Työttömällä työnhakijalla on työvoimaviranomaisen palvelumallin mukaisesti omatyöntekijä, joka laatii työllistymissuunnitelman. Työllistymissuunnitelmassa sovitaan työnhaun tavoitteista, työnhakuvellisuuden, työllistymisen edistämistä, työllisyyden aktivoituista palveluista ja mitä työtön on sopinut tavoitteidensa ja toimenpiteidensä toteuttamisesta. Työllistymissuunnitelman yhdistäminen perusterveydenhuollon terveys- ja hoitosuunnitelmaan tulisi aina huomioida varsinkin silloin, jos hoidon tarpeen arvioissa tunnistetaan työkykyhaasteita, työkykypistemäärä on alentunut ja asiakas kuvaa työ- ja toimintakykynsä liittyvää pitkittynyttä alenemaa. Mikäli asiakkaan tahtotila on varata lääkäriaikaa työkykylausuntoa tai työkykyarviota

varten, tulisi häntä ohjata ottamaan mukaansa työvoimaviranomaisen (omatyöntekijän) laatima kooste tai lähete, joka sisältää:

- Lyhyt tiivistelmä palvelutarpeen arviosta; osaaminen, taidot ja vahvuudet, koulutus, elämäntilanne, työkokemus, terveydentila/aikaisemmat työterveystiedot, kuntoutustiedot, työnhakutaidot/työelämävalmiudet
- Työ- ja toimintakyvyn peruskysymysten (työkykypistemäärän) oma-arvion
- Työllistymissuunnitelman (työnhakijaesittely/työhistoria) (kotouttamissuunnitelman)
- Työttömien terveystarkastuksen toteutuksen pvm. (kirjaus löytyy LC/ NEUVO-lehdeltä)
- Palautteet/ arviot toteutetuista palveluista ja toimenpiteistä

Mikäli työtön hakeutuu niin sanotusti palvelujen ulkopuolelta (työvoimaviranomaisen, sosiaalihuollon palvelut) työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn on HTA- henkilökunnan selvitettävä, mitä tarkoitusta varten asiakas tarvitsee työ- ja toimintakyvynsä selvittelyä. Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyssä tavoitteet ovat työllistymisen edistäminen sekä työelämään eteneminen. Mikäli tavoite ei ole työelämä, voidaan lääkärikäyntiä edeltävästi ohjata asiakas varaamaan aika työttömien terveystarkastukseen ja ohjata täyttämään ja ottamaan mukaansa terveystarkastuksen esitietolomake, joka löytyy Soiten intrasta. Toteutetun tarkastuksen jälkeen voi asiakas edetä lääkärikäynnille, mikäli työttömien terveydenhoitaja on selvittelyn tarpeen myös tunnistanut. Työttömien terveystarkastus on vapaaehtoinen ja maksuton.

HTA- henkilökunnan sekä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon lääkäreiden tulee myös muistaa, että työttömällä on myös oikeus sairauspäivärahaan ja kuntoutukseen. Sairauspäiväraha korvaa työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä työstä poissaolon ajalta. Myös työttömällä voi olla oikeus sairauspäivärahaan, jos hän on sairauden tai vamman vuoksi työkyvytön hakemaan työtä avoimilta työmarkkinoilta tai osallistumaan työllisyyttä edistäviin ja työkykyä tukeviin palveluihin. Jos sairaus pitkittyy, kuntoutuksesta voi olla apua työkyvyn tukemiseen ja silloin erityisesti terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelman sisältöön tulee huomioida työllistymissuunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet sekä virittää verkostoyhteistyö ja tiedonjako työllistymissuunnitelmaa ylläpitävän tahon kanssa.

HTA-henkilökunnan tulee huomioida, että pitkäaikaistyöttömistä sekä pitkäaikaistyökyvyttömistä osa ovat sellaisia, jotka eivät ole hyötyneet tai kuntoutuneet työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen asiakkuuksista. Työllisyyttä edistävissä sekä työkykyä tukevissa palveluissa on tavoitteena motivoitunut ja aktiivinen asiakas, joka toipuu ja kuntoutuu työelämään ja hänen jäljellä oleva työkykynsä voidaan ottaa työmarkkinoiden käyttöön. Sama tavoite koskee myös Työllistymistä edistävän monialaisen palvelun asiakkuuksia (TYM). Asiakkuudet voidaan siis päättää, jos asiakkaan tilanne ei ole edistynyt pitkään jatkuneista palveluista huolimatta.

Pitkäaikaistyöttöillä, pitkäaikaistyökyvyttömillä asiakkailla voi myös olla taustalla useita etuuksiin (sairastaminen, kuntoutus, työkyvyttömyys) liittyviä hylkypäätöksiä. Usein heillä sairauspäivärahan enimmäismäärä 300 päivää voi olla käytetty. Sairauspäiväraha-oikeuden palauttamiseksi asiakkaan tulee silloin olla yhtäjaksoisesti työkykyinen vuoden ajan; tämä tarkoittaa vuoden ajan palkkatyössä tai työttömyysetuudella.

Näillä asiakkailla ei usein kuntoutuksienkaan avulla ole voitu heidän tilannettaan edistää. Myös sairauspäivärahaa haettaessa kerta toisensa jälkeen samoilla diagnooseilla saattaa hylkypäätös tulla. Näissä tilanteissa työvoimaviranomaiselle jää kuitenkin seurantavastuu näistä asiakkaista, koska heidän etuutensa on usein työttömyysetuus. Työttömyysetuutta hakevan asiakkaan tulee olla ilmoittautuneena työttömäksi työnhakijaksi. Näin ollen työttömyysetuuden maksatuksesta lausuu työvoimaviranomainen ja heidän on tarve tietää ja päivittää työttömän, työkyvyttömän sairauden, vian tai vamman diagnoosien perusteet ja tietää kuka niitä päivittää asiakkaan terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelmaan perusterveydenhuollossa.

Toistuvien eläkehylkyjen jälkeisen uuden työeläkehakemuksen vireelle panossa olisi suositeltavaa, että tämä arvio tehtäisiin moniammatillista verkostoneuvottelua hyödyntäen (ne tahot, jotka asiakkaan parhaiten tuntevat). Pitkäaikaistyöttömien palveluissa työkyvyttömyyden työnhakija työttömyysetuudella vuosikausia, on etuusongelma, jonka toimenpiteenä tarvitaan suunnitelmallista verkostoyhteistyötä ja toimivaa tiedonjakoa.

Useat pitkäaikaistyöttömät, pitkäaikaistyökyvyttömät, jotka ovat työllisyydenhoidon ja työkyvyn tuen palvelujen ulkopuolella, täyttävät myös hyvinvointialueen monipalveluasiakas palveluprosessin kriteerit, erityisen tuen kriteerit sekä tarpeen palveluiden yhteensovittamisesta sekä perusterveydenhuollon vastuu-(oma)työntekijän tuesta.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn eri tasot

Työkykypistemäärä kuuluu TOIMIA- tietokannan mittareihin. TOIMIA-tietokanta on asiantuntijoille ja ammattilaisille suunnattu tietopankki, josta löytyy kattavasti tietoa toimintakyvyn arvioinnista ja mittaamisesta. TOIMIA-tietokannan sisältöä tuotetaan kansallisessa asiantuntijaverkostossa, joka koostuu noin 100:sta toimintakyvyn asiantuntijasta, 60:stä eri organisaatiosta. TOIMIA-verkosta koordinoi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), toistaiseksi.

Työkykypistemäärän numeerinen arvo määritetään esittämällä kaksi peruskysymystä

- Jos et tällä hetkellä ole töissä, arvioi viimeistä työtä tai ammattiasi. Jos sinulla ei ole ammattia, arvioi tilannettasi suhteessa siihen, mitä työtä haluaisit tehdä.

1. Oletetaan, että työkykyysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit työkyvyillesi asteikolla 1-10?

- 0-5 huono
- 6-7 kohtalainen
- 8-9 hyvä
- 10 erinomainen

2. Oletetaan, että toimintakykyysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit toimintakyvyillesi nyt asteikolla 1-10

- 0-5 huono
- 6-7 kohtalainen
- 8-9 hyvä
- 10 erinomainen

KUVIO: Varhaisen tuen kartoitus- lomake, kts. LIITTEET

Numeerinen keskiarvo ohjaa jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn mallissa kolmeen eri tasoon työttömien terveystarkastuksen osalta sekä lääketieteellisen työkykyarvion ja työkykylausunnon osalta.

Työttömien perusterveystarkastus tai lääkärin kannanotto työvoimaviranomaisen läheteellä tehtyyn pyyntöön työkykylausunnosta, ovat terveystarkastuksia ja ennaltaehkäiseviä arvioita, jossa numeerinen arvo työ- ja toimintakyvystä on 8–10.

Terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä sekä lääkärin lääketieteellinen työkykyarvio jäljellä olevasta työkyvystä (lääkärin perustason työkyky selvittely) viittaa siihen, että työkykyriskitekijöitä on, mutta tarvitaan kannanottoa jäljellä olevaan työ- ja toimintakykyyn. Työ- ja toimintakyvyn kannalta haetaan vastausta siihen, löytyykö pysyväisluonteisia riskitekijöitä, rajoitteita tai työ- ja toimintakyvyn tuen kannalta ratkaisevia tekijöitä, joita työssä, työprosesseissa, työjärjestelyissä, työympäristössä tai työturvallisuuden kannalta tulee huomioida. Mikäli asiakkaalla on ollut toistuvia ja pitkittyneitä sairauslomia työkykyhaasteisiinsa liittyen, tulee myös ensisijaisesti arvioida hyvän hoitokäytännön mukaiset toimenpiteet sekä tarvittavat tutkimukset ja arviot, sekä toteuttaa kuntoutustarpeen arvio. Työkykylausunnossa painottuu arvio jäljellä olevasta työkyvystä, arvio etuudesta tai kuntoutuksesta (hoito- ja kuntoutussuunnitelma yhdistettynä työllisyysuunnitelmaan).

Perustasoisessa jäljellä olevan työkyvyn selvittelytilanteessa työ- ja toimintakyvyn numeerinen arvo on yleensä 6–7. Asiakas tulisi myös kiinnittää seurannalliseen arvioon perusterveydenhuollossa työkykyhaasteensa osalta, koska työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen tukitoimenpiteiden ja työllistymissuunnitelman kannalta tarvitaan tietoa perusterveydenhuollon palvelujen tilanteesta sekä verkostoyhteistyötä palvelujen yhteensovittamiseen.

Työttömien terveystarkastus osana moniammatillista työkyvyn selvittelyä sekä lääkärin moniammatillinen työkykyarvio (lääkärin laaja-alainen työkyky selvittely) viittaa siihen, että selvittely vaatii todennäköisesti muiden erikoisalojen ja eri ammattilaisten arvioita. Työkykyarviota tekevä lääkäri päättää, tarvitseeko hän esimerkiksi fysioterapeutin, psykologin, toimintaterapeutin tai erikoissairaanhoidon näkemystä ja lääketieteellisiä lisätutkimuksia arvionsa tueksi. Biopsykososiaalinen näkökulma huomioon ottaen, voidaan tarvita myös sosiaalialan työkykyosaavaa ammattilaista.

Työttömien terveystarkastuksen palautteessa yleensä otetaan kantaa työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen palautteisiin sekä työkykyhaasteiden taustalla siellä tunnistettuihin tekijöihin. Mikäli asiakas on monialaisen työllisyyttä edistävän yhteispalvelun asiakas (TYM), palveluntarpeen arviointi tehdään moniammatillisesti ja kooste asiakkaan tilanteesta siirtyy TYM-lääkärille. Mikäli asiakas ei ole TYM-asiakas vaatii työkykyhaasteen kartoittavan tiedon kerääminen ja arviointi verkostoyhteistyötä sekä työkykyosaavaa terveystarkastus- ja kuntoutustietojen koostavaa sekä arvoa esityötä perusterveydenhuollosta (koska muilla ei ole käyttöoikeuksia potilastietojärjestelmän terveystietoihin). Ammattilaisten työn tueksi on laadittu Työkykyhaasteen esitietojen koonti- tarkistuslista, joka on avuksi hyvin kattavien esitietojen kartoittamiseen. Lomake löytyy tämän dokumentin liitteistä.

Moniammatillisessa työkykyarviossa jäljellä olevan työkyvyn arvioiminen on laaja-alaista, koska pelkkä henkilön fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn arvioiminen ei riitä. Sen lisäksi on arvioitava hakijan ja työn yhteensopivuutta ja sitä, mikä olisi henkilön työkyky mukautetuissa tehtävissä. Omaan työhönsä työkyvytön voi olla työkykyinen johonkin toiseen hänen työkykyään vastaavaan työhön. Arvion peruste on turvata ja ennakoida asiakkaan työn sujuvuus, työterveys, työturvallisuus ja työhyvinvointi.

Mikäli asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn ja arjen sujuvuuden sekä elämänhallinnan tilanteessa on haasteita, voidaan sosiaalisen tilanteen kartoitus toteuttaa aikuissosiaalityön tai terveysosiaalityön ammattilaisten toimesta.

Työkykyverkoston konsultaatioon ohjattava asiakas tarvitsee monialaista konsultaatiota työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen selvittelyn tueksi, erityisen jumittuneessa tilanteessa. Heidän työkykyänsä on selvitelty jo ehkä useastikin aikaisemmin. Asiakas ei osallistu konsultaatiokäsittelyyn, hänen lähityöntekijänsä esittelee työkykyhaasteeseen liittyvät kartoitetut tiedot. Ensisijaisena tavoitteena on saada uusia, vaihtoehtoisia näkökulmia ja toimenpide-ehdotuksia asiakkaan tilanteen parantamiseksi ja luoda asiakkaalle moniammatillisen konsultaation suositukset, jotka antavat viitteitä poluksi työelämään, kuntoutukseen tai eläkeratkaisuun. Kartoituslomake toimii lähetteenä ja runkona keskustelulle Työkykyverkoston konsultaatiossa. Lähityöntekijä saa tukea ja vahvistusta sille, ollaanko nyt oikealla polulla, ja vaihtoehtoisia näkemyksiä siitä, miten asiakkaan työkykyasiassa voisi edetä. Valmisteluvaiheessa voidaan tarvittaessa konsultoida Työkykyverkoston eri tahojen näkemyksiä asiakkaan tilanteesta. Asiakkuus ja tilanteen seuranta säilyy lähettävällä taholla, eikä siirry Työkykyverkostolle. Pyynnöstä asiakkaan tilanteen etenemistä voidaan tarkistaa asiakkaan luvalla Työkykyverkoston käsittelyn jälkeen.

Työkykyverkoston konsultaation kriteerit ovat

- Asiakkaan jäljellä olevaa työ- ja toimintakykyä on jo kartoitettu yhteistyössä eri tahojen kuten terveydenhuollon, työterveyshuollon, sosiaalipalveluiden, Kelan, kuntakoikeilun tai TE-palveluiden kesken.
- Asiakkaan kokonaistilanne on jumiutunut, sillä yksittäisistä palveluista ei ole löytynyt ratkaisua tilanteen edistämiseksi. Ei ole selkeää tietoa, miksi asiakas ei ole työllistynyt.
- Nuori asiakas, jolla on uhka tilanteen jumiutumiseen/eskaloitumiseen, voidaan ohjata ennakoivasti Työkykyverkostoon, kun kuntoutuksen ja palveluiden tarve tunnistetaan ajoissa.
- Aiemmillä tiedoilla ei saada riittävää kokonaiskäsitystä asiakkaan työ- ja toimintakyvystä sekä palveluiden ja tuen tarpeesta.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessi

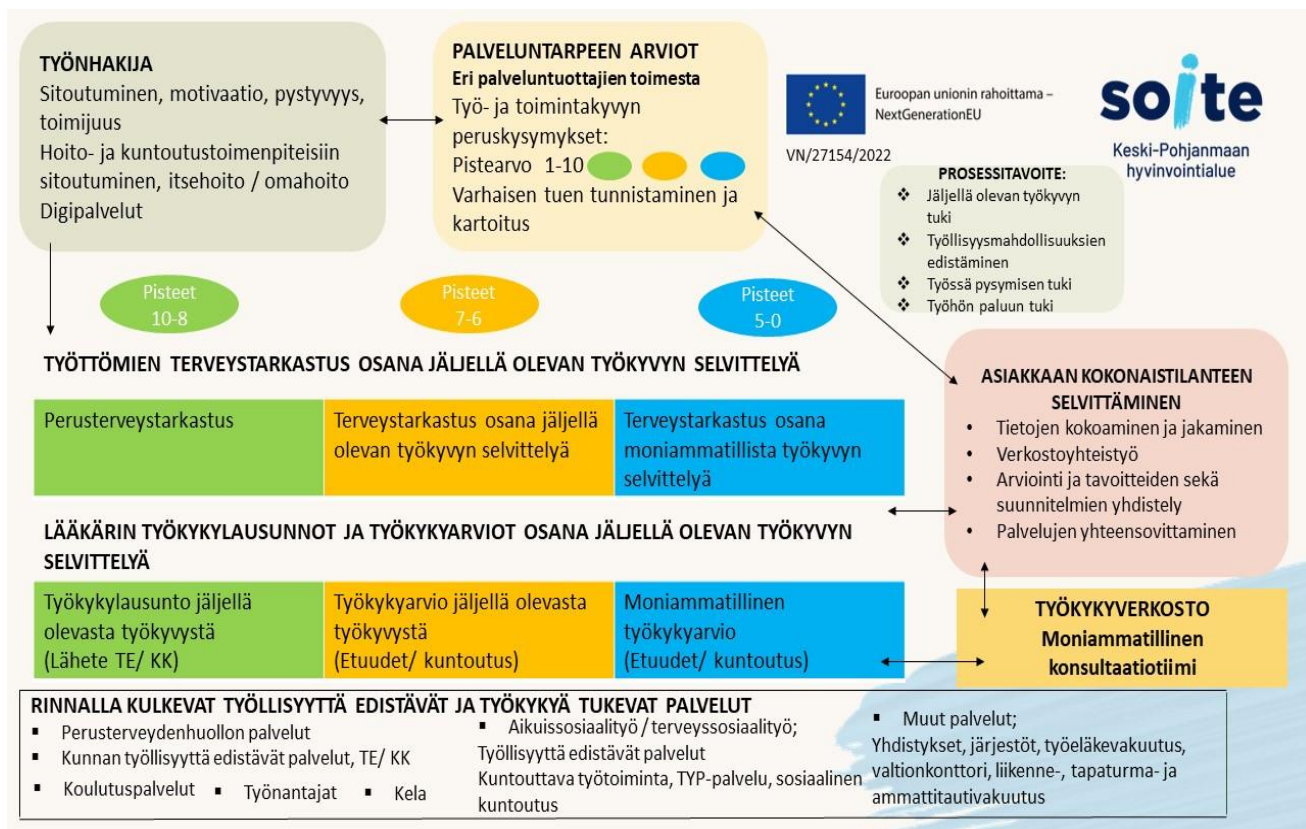
Työttömän asiakkaan rinnalla kulkevien työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen osalta Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella ei ole ollut yhtenäistä toimintamallia työ- ja toimintakyvyn selvittelyn toteutukseen. Työkyvyn tuen varhaiseen tunnistamiseen tai työ- ja toimintakyvyn selvittelyn tarpeen tunnistamiseen ei ole ollut yhtenäisiä menetelmiä. Työttömän asiakkaan työkykyhaasteet tulevat esille eri palveluntuottajien asiakashaastatteluissa, palvelutarpeen arvioinneissa tai hoidon tarpeen arvioinneissa. Työkykyasiakkaan palveluohjaus on toteutettu eri ammattilaisten yhteistyössä hyödyntäen tarjolla olevia palvelukokonaisuuksia. Asiakas on ohjautunut työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn lääkärille työkykylausuntoja sekä työkykyarviota varten eri palveluista, joko itse lääkäriaikansa varaten tai lähettävän tahon avustamana. Asiakkaalla ei välttämättä ole ollut koostettuja esitietoja työkykyhaasteen kokonaistilanteesta, työllistymissuunnitelmasta tai jo toteutuneiden palvelujen, kuntoutusten ja arvioiden palautteista. Työkykyhaasteisen asiakkaan rinnalla kulkevissa palveluissa ei ole erikseen nimetty koordinoivia työntekijöitä, vaan asiakkaan palvelut ja asiakasohjaus on toteutettu osana eri ammattilaisen normaalia työnkuvaa ja – roolia. Verkostoyhteistyön virittäminen ja rakentaminen sekä olemassa olevan kartoitetun tiedon jakaminen ja välittyminen on toteutunut epätasaisesti. Tätä on vaikeuttanut myös se, ettei erilaiset tietojärjestelmät keskustele keskenään.

Palveluprosessin rakenteen luomisessa on käytetty THL:n valtakunnallisia suosituksia, muiden hyvinvointialueiden jo käytössä olevia malleja sekä Työterveyslaitoksen työkyvyn tuen oppimateriaaleja. Moninaiset meneillä olevat uudistukset sekä hyvinvointialueen haasteellinen taloustilanne ja säästötoimet haastavat työttömien perustasoisten sekä monialaisten työkyvyn tuen ja selvittelyjen toteutusta tällä hetkellä. Työkyvyn tuen ja työ- ja toimintakyvyn selvittelyn kokonaisuus vaatii myös laaja-alaista työkykyosaamista eri ammattilaisilta, koska työkyvyn käsite on hyvin moniulotteinen.

Hyvinvointialueen tavoitteeseen edistää hoitotakuun toteutumista vahvistamalla ennaltaehkäisyä ja ongelmien varhaista tunnistamista liittyy tarve toimintakäytännöstä ja ohjausmallista perustasolla tapahtuvaan työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn.

Kehitystyönä on nyt luotu rakenne ja malli työttömien työkyvyn tuen ja työ- ja toimintakyvyn selvittelyyn. Jatkokehitystä, käyttöönottoa ja juurruttamista varten tarvitaan vielä jatkossakin resursseja sekä ohjausryhmätyöskentelyä monialaisesti. Tietopaketti ammattilaisille luo jatkokehitykselle tiedollisen rungon.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn ja tuen tarpeen taso ja laajuus perustuu varhaisen tuen kartoituksen tietoon sekä työkykypistemäärän suuntaa antavaan arvoon. Numeerinen keskiarvo jakaa tasoihin 1; pisteet 10–8 vihreällä, taso 2; pisteet 7–6 keltaisella ja taso 3; pisteet 5–0 sinisellä.

KUVIO: Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessin mallikuvio löytyy tämän dokumentin liitteistä.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyprosessin osa-alueet

1. Työtön työnhakija

- Itsehoito, motivaatio, toimijuus, vahvuudet, voimavarat, osaaminen ja taidot
- Digitaaliset palvelut, tuki-, hoito- ja kuntoutuspalveluihin osallistuminen /omahoito
- Matalan kynnyksen palvelut, omaolo-palvelut, Hyvinvointia ja terveyttä edistävät alueelliset palvelut, kokemusasiantuntijat

2. Palvelutarpeen arvioinnit eri palveluntuottajien toimesta

- Varhaisen tuen kartoitus ja tunnistaminen
- Työkykypistemäärä = Työ- ja toimintakyvyn peruskysymykset
- Työkykyhaasteen esitietojen koonti, yhdistäminen ja arviointi
- Tavoitteiden ja palvelujen yhteensovittaminen
- Suostumuslomake Y100 asiakkaalta tietojen vaihtoon ja yhteistyöhön
- Työttömien terveystarkastukseen ohjaaminen

3. Työttömien terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä

- Perusterveystarkastus (Taso 1)
- Terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä (Taso 2)
- Terveystarkastus osana moniammatillista työkyvyn selvittelyä (Taso 3)
- Ohjaus muiden ammattilaisten palveluihin
- Hyvinvointilähete
- Terveystarkastuksen palaute

4. Asiakkaan kokonaistilanteen selvittäminen ja asiakastietojen kokoaminen sekä arviointi

- Verkostoyhteistyön virittäminen, tietojen vaihtaminen ja kokonaistilanteen hahmottaminen/arviointi
- Palveluntuottajien palautteet työllistymisen edistämisen ja työkyvyn tuen palveluista
- Tiedot hoito- ja kuntoutustoimenpiteistä sekä muut arviointipalauteet palveluntuottajilta
- Asiakkaan eri suunnitelmien ja tavoitteiden yhdistäminen, seuranta ja arviointi sekä päivitys verkostoyhteistyönä
- Palvelujen yhteensovittaminen (Rinnalla kulkevat työllisyyttä edistävät ja työkykyä tukevat palvelut sekä perusterveydenhuollon prosessit)

5. Työkykylausunto jäljellä olevasta työkyvystä (lääkärivastaanotto) (Taso 1)

- TE/ Kuntakokeilun läheteellä ja liitteillä
- Työkykylausunto (B-lausunto) jäljellä olevasta työkyvystä huomioiden hakuammatti/ ammatillisen kuntoutuksen suuntaus, koulutus jne.

6. Työkykyarvio jäljellä olevasta työkyvystä (lääkärin perustason työkyky selvittely) (Taso 2)

- Lääkärikäynnin valmistelu esitietojen ja työllisyyden edistämisen sekä työkyvyn tuen palvelujen yhteisen suunnitelman mukaisesti (palvelutarpeen arvioiden kartoitetut tiedot, toteutuneiden palvelujen palautteet, vahvuudet voimavarat, osaaminen, työ- ja toimintakyvyn oma-arvio, yhdistetyt tavoitteet ja suunnitelmat)
- Lääketieteellinen arvion työntekijän terveydentilasta, mahdollisista sairauksista sekä niiden vaikutuksesta toimintakykyyn, ja toisaalta kannanoton, miten ne kaikki vaikuttavat työhön ja sen tekemiseen.
- Diagnostiikka, hoidon ja/tai kuntoutuksen suunnittelu, tarvittavat jatkotutkimukset
- Etuudet / Kuntoutus
- Työkykylausunto jäljellä olevasta työkyvystä myös lähettävälle taholle (B-lausunto)
- Jatkosuunnitelman ja hoidon/kuntoutussuunnitelman seurantakäynnit, tiedonjako (työkyvyn tuen seuranta/ arviointi lääkärikäynneillä; hoito, kuntoutus, etuudet)

7. Moniammatillinen työkykyarvio (lääkärin laaja-alainen työkykyselvitys) (Taso 3)
(monialaisella verkostoyhteistyöllä, eri ammattilaisten työpanosta hyödyntäen, asiakkaan kokonaistilanteen tarpeen mukaisesti)
  - Lähettävän tahon lääkärikäynnin huolellinen valmistelu esitietojen ja työllisyyden edistämisen sekä työkyvyn tuen palvelujen yhteisen suunnitelman mukaisesti (palvelutarpeen arvioiden kartoitetut tiedot, toteutuneiden palvelujen palauteet, vahvuudet, voimavarat, osaaminen, työ- ja toimintakyvyn oma-arvio, yhdistetyt tavoitteet ja suunnitelmat)
  - Moniammatillinen työkykyarvio on moniammatillinen työkykylausunto jäljellä olevasta työkyvystä etuudet sekä kuntoutus huomioiden. Rinnalla kulkevien työllistymistä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen sisällyttäminen suunnitelmiin.
  - Jatkosuunnitelma: Työkyvyn lääketieteellinen, suunnitelmallinen seuranta diagnostiikan, hoidon sekä kuntoutustarpeen osalta sekä etuuksien määräaikojen suhteen.
  - Verkostoyhteistyöstä sekä tiedonjaosta sopiminen asiakkaan lähityöntekijän kanssa.
  - Kuntoutustoimenpiteiden ja kuntoutuspalautteiden jälkeinen seuranta sekä tiedon välittyminen, tarvittaessa verkostoneuvottelun hyödyntäminen.

8. Asiakkaan kokonaistilanteen selvittäminen ja asiakastietojen kokoaminen ja arviointi, lääketieteellisten työkykyarvioiden jälkeen.
  - Moniammatillisen verkostoyhteistyön jatkuminen, tietojen vaihtaminen, kokonaistilanteen hahmottaminen/ arviointi, verkostoneuvottelut tarvittaessa
  - Työkyvyn tuen ja työkykyä edistävien palvelujen toteuttaminen
  - Palveluntuottajien palautteet työllistymisen tuen ja edistämisen palveluista sekä hoito- ja kuntoutustoimenpiteistä
  - Asiakkaan moniammatillisten suunnitelmien ja tavoitteiden yhdistäminen, seuranta ja arviointi sekä päivitys verkostoyhteistyönä, jossa vastuista ja koordinaatiosta sovitaan asiakaskohtaisesti hänen yhdistetyissä suunnitelmissaan.
  - Palvelujen yhteensovittaminen
  - Etuuksien määräaikojen huomioiminen ja käyntien toteutumisen varmistaminen tarvittaessa.
  - Kuntoutustoimenpiteiden ja kuntoutuspalautteiden jälkeinen seuranta sekä tiedon välittyminen, tarvittaessa verkostoneuvottelun hyödyntäminen.

9. Työkykyverkoston konsultaatio
  - Työkykyverkoston kriteereihin tutustuminen ja kartoituslomakkeen sekä Y100 suostumuslomakkeen täyttäminen.
  - Suositeltavaa on, että työkykyverkoston konsultaatio tehdään asiakkaan verkostoyhteistyön yhteisharkinnan ja yhteispäätöksen jälkeen.
  - Työkykyverkoston koordinoivaa työntekijää voidaan konsultoida asiakastapaukseen liittyen.

10. Koko prosessin kivijalka - Rinnalla kulkevat, työllisyyttä edistävät ja työkykyä tukevat palvelut, palvelujärjestelmän eri toimijoiden toteuttamana, monialaisesti ja moniammatillisesti:

- Asiakas on itse pääasiallinen toimija ja vastuussa prosessin etenemisestä, ei vain toimijat. Asiakasta motivoidaan ja tuetaan omassa toimijuudessaan sekä toipumisessaan.
- Hoitotasapaino, hoitosuunnitelman ja kuntoutussuunnitelman toteutuminen
- Työllistymis- ja työelämäedellytysten tuki, sekä motivointi- ja vahvuussuuntautuneisuus
- Verkostoyhteistyönä tiedonjako ja koordinointi
- Palveluprosessin tavoitteena parantaa ensisijaisesti asiakkaan jäljellä olevan työ- ja toimintakyvyn tukea ja mahdollisuuksia työllistyä, pysyä työssä tai palata työhön.
- Työote; asiakaslähtöisyys, verkostotyöote, yhteistoimijuus ja moniammatillisuus, osallisuus, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys, motivaatio- ja muutostyöskentely.
- Arjen tuki ja sujuvuus, elämänhallinta
- Etuuksien ja tukien yhteensovittaminen sekä määräaikaisten huomioiminen ajoissa esim. lausuntotarpeiden suhteen
- Asiakkaan moniammatillisten suunnitelmien ja tavoitteiden yhdistäminen, seuranta ja arviointi ja päivittäminen verkostoyhteistyönä, jossa vastuista ja koordinaatiosta sovitaan asiakaskohtaisesti kirjaten ne suunnitelmiin.
- Palvelujen yhteen sovittaminen

Työkyvyn selvittelyn sekä työkyvyn tuen tarpeen arvioinnissa huomioitavaa

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn tarpeen arvioissa asiakkaan kokonaistilannetta kuvaavat tiedot yhdistellään ja erityisesti nostetaan esille vahvuudet, osaaminen ja voimavarat. Ensisijaisesti pohditaan, kuinka tilannetta voidaan tukea ja edistää eri palvelujen keinoin, vahvuus-, voimavara- ja ratkaisukeskeisesti. Asiakkaiden kokemat terveydentilan ja hyvinvoinnin haasteet ja esteet voivat ratketa eri ammattilaisten tietojen antamisella, ohjauksella, neuvonnalla ja motivointityöllä. Suurimmalla osalla on käytössä jäljellä olevaa työkykyä työmarkkinoille, heille sopivissa työtehtävissä.

Asiakkaalle toteutettavat työllistymistä edistävät palvelut ja työkykyä tukevat palvelut sekä perusterveydenhuollon hoito- ja kuntoutustoimenpiteet yhdisteltyinä, voivat olla riittäviä terveydentilaa, hyvinvointia ja toimintakykyä lisääviä toimenpiteitä. Ne antavat lisätietoa asiakkaan tilanteesta ja palautetta työllistymisen edellytyksiä ja työelämävalmiuksia ajatellen. Silloin työttömien terveystarkastus ja lääkärikäynti voidaan myös toteuttaa antamaan lisätietoa asiakkaan terveydentilasta sekä työ- ja toimintakyvyn riskitekijöistä, ennaltaehkäisevällä ja terveystavoitteisella tavoitteella.

Asiakkaan kanssa työskentelyssä pyritään painottamaan keskustelussa tavoitetta jäljellä olevan työkyvyn käyttöön ottamisesta ja pyritään välttämään eläkekeskustelua ja painottamaan, että aina ensisijaisena on asiakkaan oman potentiaalinsa vahvistaminen, hoitotasapaino ja kuntoutus. On myös hyvä huomioida että, asiakkaan kokemus, asenne, motivaatio ja toimintamalli voivat alentaa terveyttä ja toimintakykyä tavalla, joka ei täytä lääketieteellisesti todennettavien sairauden, vian ja vamman

perusteita, diagnooseja tai lisää diagnoosien vaikeusastetta. Näissä tilanteissa hoidon tehostaminen, kuntoutuksen toteutuminen sekä työkyvyn tuen ja työllistymistä edistävien palvelujen kokonaisuuksien toteutus, etenemisen mahdollisuuksien löytämiseksi, ovat ensisijaisia.

Mikäli työkykyriskitekijöitä ja työkykyhaasteita on runsaasti ja niiden työ- ja toimintakykyä alentava vaikutus on jatkunut pitkään ja on laskusuuntainen, on ensisijaisesti hyvä ammattilaisten verkostoyhteistyönä pohtia etenemistä lääkärivastaanotolle. Yhteisen pohdinnan jälkeen kootaan ja tiivistetään kartoitetut esitiedot ja asiakasta hoitava taho kirjaa kysymysasettelun, suunnitellut tavoitteet ja toimittaa ne lääkärille vastaanottokäyntiä edeltävästi.

Lääkärin vastaanottokäynnillä tehtävä status ja tutkimus sekä lääketieteellinen arvio on se paikka, jossa varsinaisesti otetaan kantaa siihen, tarvitaanko työkyvyn tarkempaa selvittelyä, mitkä työtehtävät ovat asiakkaan työ- ja toimintakyky ja vahvuudet huomioiden hänelle realistisia ja suositeltavia, avoimille työmarkkinoille siirtymistä ajatellen. Lääkärin työtehtävä on sairauksien, vikojen ja vammojen lääketieteellinen diagnosointi, tarvittavien jatkotutkimusten ja lisäarvioiden toteuttaminen sekä hoitosuunnitelman ja kuntoutussuunnitelman laatiminen. Lääkäri arvioi myös työllisyyden edistämisen ja työkyvyn tuen palvelujen toteutumisen kannalta oikea-aikaista etenemistä. Lääkärin tehtävä on myös ottaa kantaa siihen, mitä etuuksia tai kuntoutuksia työkykylausunnolla haetaan ja miten työkykyasiakkaan seuranta perusterveydenhuollossa toteutetaan.

Etuuksien liittyvät päätökset asiakas saa postitse kotiinsa. Annetut päätökset voi omakela-palveluista, tai työeläkevakuuttajien sähköisestä omapalvelusta tarkistaa, mikäli paperiversiot ovat hukassa. Erityisesti tulee huomioida, että asiakkaan tulee toimittaa tai tiedoksi antaa palaute päätöksistä lausunnon antaneelle lääkärille. Päätös olisi hyvä kirjata myös asiakas- ja potilastietojärjestelmiin.

Kuntoutushakemusten päätökset asiakas saa postitse ja päätöskirjeessä ohjataan asiakasta ottamaan yhteyttä lausunnon ja kuntoutussuunnitelman laatimaan lääkäriin, jatkosuunnitelman tekemistä varten. Toteutuneiden kuntoutusten palauheet toimitetaan myös asiakkaalle postitse ja kuntoutuspalvelun tuottaja lähettää palauheen myös Kelalle. Työeläkevakuutuksen mukaiset palauheet toimitetaan samalla tavalla sekä asiakkaalle että työeläkevakuutusyhtiölle. Näiden palauhteiden osalta on myös tärkeää painottaa, että asiakas toimittaa palauheen kuntoutukseen ohjanneelle lääkärille ja huolehtii puhelinajan tai vastaanottokäynnin varaamisesta jatkosuunnitelman tekemistä varten.

Pitkäaikaistyöttömien työ- ja toimintakykyä ei voi arvioida ja tarkastella vain terveyden ja toimintakyvyn lääketieteellisistä lähtökohdista, vaan on arvioitava myös heidän kykyään selviytyä heihin kohdistuvista odotuksista mm. sosiaalisissa tilanteissa, koulutuksessa, työhön pyrkimisessä ja työssä (biopsykososiaalinen näkökulma).

Moniammatilliseen työkyvyn selvittelyyn voi liittyä myös tarve tehdä sosiaalisen tilanteen kartoitus/ sosiaalisen palvelutarpeen arvio sekä myös vammaispalvelujen tarpeen arvio osana lääkärin lääketieteellistä arviota asiakkaan työkyvystä. Työllisyyden monialaisessa yhteispalvelussa (TYM) tehdään lakisääteisesti laaja monialainen palvelutarpeen arvio. Mikäli asiakkaalla ei vielä ole sosiaalityön asiakuutta voi työviranomaisen tai lääkäri asiakkaan suostumuksella olla yhteydessä

aikuissoisialityön sosiaalineuvontaan ja pyytää sosiaalisen tilanteen kartoitusta tai sosiaalisen palvelutarpeen arviota osana työkykyseivittelyä. Näistä palveluista saatavat tiedot ja palautteet voidaan liittää osaksi lääkäriin työkykyarviota ja työkykylausuntoa.

Eläkelausunnon jälkeinen työkykyasiakkaan suunnitelmallinen seuranta tulisi aina suunnitella valmiiksi jo heti lausunnon laatimisen yhteydessä. Eläkehylkypäätökset sekä kuntoutustukihylkypäätökset tulevat ainoastaan asiakkaalle itselleen, joten asiakkaalle on hyvä painottaa, että hänen tulee varata lausunnon antaneelle lääkäriin puhelinaika, heti hylkäävän päätöksen saatuaan. Näin voidaan yhdessä lääkäriin kanssa pohtia, mitkä ovat hylkyperusteet, onko vielä jotain uutta tietoa tuotettavissa, tehdäänkö uusi hakemus vai valittaako asiakas saadusta päätöksestä. Valitukset tulee toimittaa yleensä kuukauden sisällä päätöksestä. Lääkäri voi myös aktivoida muita ammattilaisia, jos asiakas tarvitsee esim. apua hakemusten laatimisessa jne. Samalla soittoajalla lääkäri voi määrittää myös, koska seuraava työkykyasian seurantakäynnin ajankohta olisi etuuksien ja kokonaistilanteen kannalta järkevää. Työkykyasiakkaiden seuranta-aikojen suunnitelmallinen toteutuminen tulisi pyrkiä aina varmistamaan, eikä jättää sitä ainoastaan asiakkaan huolehdittavaksi.

Toistuvien etuuksien hylkypäätösten jälkeisessä työskentelyssä, sekä myös myönteisten kuntoutustuki ja eläkeratkaisujen jälkeisessä työskentelyssä, jatkuu asiakkaan terveydentilan haasteiden ja toimintakyvyn ja hyvinvoinnin sekä kuntoutumisen tukeminen monialaisesti. Toistuvat hylkypäätökset eivät ole asiakkaan etu, joten lääkäriin lääketieteellinen harkinta uuden lausunnon laatimisen tarpeesta ja uuden eläkehaun aktivoimisen perusteista on keskeistä. Suositeltavaa on, että tämä arvio tehdään moniammatillista verkostoneuvottelua hyödyntäen. Pitkäaikaistyöttömien palveluissa työkyvytön työnhakija työttömyysetuudella vuosikausia, on etuusongelma, jonka toimenpiteenä tarvitaan suunnitelmallista verkostoyhteistyötä ja toimivaa tiedonjakoa.

Tiivistetysti

Työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen ammattilaisten sekä palveluntuottajien palvelujen tarpeen arviot sekä yhdistetyt eri suunnitelmat, yhdistettynä asiakkaan perusterveydenhuollon hoidon tarpeen arvioon pohjautuvaan terveys- ja hoitosuunnitelmaan, muodostavat rungon asiakkaan työllisyyden tuen prosessista.

Jäljellä olevan työkyvyn seivittelyn lääketieteellisen arvion ja lääketieteellisen seivittelyn käynnistää varhain tunnistettu työkykypistemäärän alenema yhdistettynä tunnistettuihin työkykyriskitekijöihin. Lääkäriin vastaanottokäynnillä tehtävä status ja tutkimus sekä lääketieteellinen arvio on se paikka, jossa varsinaisesti tulisi ottaa kantaa siihen, tarvitaanko työkyvyn tarkempaa seivittelyä ja onko asiakkaalla jäljellä olevaa työkykyä avoimille työmarkkinoille.

Työkykyriskitekijöiden lisäksi on tunnistettu sairauden, vian ja vamman sekä kuntoutuksen etuuksiin liittyvää lausunnotarvetta. Arvioon työllistymiskyvystä sekä jäljellä olevan työkyvyn potentiaalista kuuluu työ- ja toimintakyvyn lääketieteellisen arvioinnin lisäksi henkilön elämäkulun, toimintaympäristön, arjen sujuvuuden ja työhistorian yhtäaikainen tarkastelu (biopsykososiaalinen näkökulma).

Pitkäaikaistyöttömät, työkyvyttömät, joilla on toistuvia eläkehylkyjä eikä heidän kohdallaan ole enää realistista työelämään paluu, tarvitsevat myös kiinnittyvän ja seurannallisen lääkärinkontaktin. Mikäli he ovat työttömyysetuudella, työvoimaviranomainen tarvitsee tiedon terveys- ja hoitosuunnitelman tilanteesta ja sairausperusteista työttömyysturvan maksatuksen osalta. Tiedon välittyminen ja yhteistyö perusterveydenhuollon ja työvoimaviranomaisen välillä tulisi näiden asiakkaiden tilanteissa varmistaa.

Työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tarpeen tunnistaminen

- Osaaminen ja työllistyminen
- Terveystila
- Arjen hallinta ja sosiaalinen tilanne
- Taloudellinen tilanne

Katso liite: Varhaisen tuen kartoituslomake

Työttömien terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä

Työttömän terveystarkastus on lakisääteinen palvelu, josta hyvinvointialue vastaa. Terveystarkastuksesta säädetään terveydenhuoltolaissa. Terveystarkastus on tarkoitettu työ- ja opiskeluterveydenhuollon ulkopuolella oleville, erityisesti työttömille (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 13 §). Terveystarkastuksessa arvioidaan ja tuetaan työttömänä olevan henkilön terveyttä ja hyvinvointia sekä kartoitetaan hänen työ- ja toimintakykyään ja kuntoutustarpeitaan. Palvelun on muodostettava toiminnallinen kokonaisuus muiden hyvinvointialueen järjestämien palvelujen kanssa. Työttömän terveystarkastus on asiakkaalle vapaaehtoinen ja maksuton.

Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut 20.6.2023 ohjekirjeen, joka on tarkoitettu hyvinvointialueen johtavassa asemassa oleville viranhaltijoille, jotka ovat vastuussa työttömien terveystarkastusten järjestämisestä sekä terveystarkastuksia toteuttaville ammattilaisille ja asiantuntijoille.

Tämän kirjeen tarkoitus on tukea hyvinvointialueita:

- Työttömän terveystarkastuksen ja terveysneuvonnan toteuttamisessa niihin liittyvässä työ- ja toimintakyvyn arvioinnissa ja edistämisessä
- TE-palvelujen ja Kelan kanssa tehtävässä moniammatillisessa yhteistyössä.
- Tavoitteena on lisätä työttömien terveystarkastusten tarpeen tunnistamista, asiakaslähtöistä toteuttamista ja edistää toiminnan laatua ja vaikuttavuutta.

(Työttömän terveystarkastus ja terveysneuvonta sosiaali- ja terveydenhuollossa – painopisteenä työ-, toiminta- ja työllistymiskyky;

https://stm.fi/documents/1271139/150188883/Ohjekirje_Tyottomienterveyspalvelut_final.pdf/)

(Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Opas työttömän terveystarkastuksen toteuttajalle 2.0, Leini Sinervo, Kirsi Lappalainen, 28.10.2024)

Työttömän terveystarkastuksia toteuttavien ammattilaisten tehokas työskentely edellyttää, että he saavat ennen asiakastapaamista palveluun ohjaavilta tahoilta saatteen tai lähetteen, jossa kerrotaan syy ohjaamiseen ja se mitä terveystarkastuksen avulla halutaan työllistymistä sekä työkykyä ajatellen selvittää. Asiakkaat eivät aina itse osaa kertoa mihin tarkoitukseen tai miksi ohjaava taho on pyytänyt terveystarkastusta. Terveystarkastus ei siis ole paikka tehdä niitä työtehtäviä ja arvioita, jotka kuuluvat perusterveydenhuollon vastaanottojen ammattilaisille sekä hoidon tarpeen arvioinnin henkilökunnalle.

Työttömien terveydenhoitajalle ja terveydenhuollon palveluille tarpeellisia tietoja ovat ohjaamisen tarkoituksen ja tavoitteen lisäksi, asiakkaan perustiedot ja keskeiset taustatiedot kuten asiakkaan työ-, koulutushistoria sekä käynnissä olevat palvelut ja tieto mahdollisen tulkin tarpeesta.

Lähetettävien tahojen kanssa yhdessä laaditun saatteen tulee olla riittävän informatiivinen, jotta eri osapuolet ymmärtävät toisiaan ja yhteisen asiakkaan tarpeita. Konsultaatiomahdollisuus tukee tilanteita, joissa lähetteen tarkka muotoilu on haasteellista. (Työttömien terveystarkastuksen esitietolomake löytyy Soiten kotisivuilta, <https://soite.fi/asiointiopas/lomakkeet-ja-hakemukset/terveyspalveluiden-lomakkeet> sekä liitteenä tässä dokumentissa).

Työttömien terveystarkastuksen tavoite:

- Muodostaa kokonaiskäsitys asiakkaan terveydestä, hyvinvoinnista ja työ- ja toimintakyvystä sekä tukea asiakkaan voimavaroja ja vahvuuksia
- Arvioida terveydentilaa työssä selviytymisen ja työllistymisen näkökulmasta sekä kartoittaa terveydentilasta niihin mahdollisesti aiheutuvia riskejä (jäljellä oleva työkyky)
- Selvittää hoidon tarve, kuntoutustarve ja muu ohjauksen ja tuen tarve

Terveystarkastuksella tarkoitetaan kliinisillä tutkimuksilla ja muilla tarkoituksenmukaisilla ja luotettavilla menetelmillä suoritettua laajaa fyysisen ja psykososiaalisen terveydentilan ja työ- ja toimintakyvyn kartoittamista sekä terveyden edistämiseen liittyvää terveydentilan ja hyvinvoinnin selvittämistä. Työttömän terveystarkastuksen avulla edistetään asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia sekä tuetaan työ- ja toimintakykyä.

Terveystarkastuksessa keskustellaan terveydentilasta, työ- ja toimintakyvystä ja kuntoutusasioista. Tarkastuksessa kartoitetaan elämäntilannetta, elintapoja ja terveysriskejä yhdessä asiakkaan kanssa. Keskustelussa huomioidaan asiakkaan koulutus- ja työhistoria, kulttuuriset tekijät, asuin- ja perhetilanne sekä muut asiakasta kannattelevat sosiaaliset suhteet, taloudellinen tilanne, työllistymismahdollisuudet ja aikaisemmat työllistymistoimenpiteet sekä asiakkaan oma arvio terveydentilaan, toiminta- ja työkykyyn ja työllistymiskykyyn vaikuttavista seikoista. Terveydenhoitaja kartoittaa toimintakyvyn eri osa-alueita sekä selvittää, miten sairaudet vaikuttavat asiakkaan arjen toimintaan. Myös neuropsykologiset näkökulmat otetaan huomioon. Terveydenhoitaja esittää tarkentavia kysymyksiä, joilla työ- ja toimintakykyä kartoitetaan. Keskustelun tukena ja puheeksi ottamisen välineenä voidaan käyttää esitietolomaketta ja muita lomakkeita tai mittaustuloksia, asiakkaan aikaisempia terveys- ja sairaustietoja, laboratoriotutkimusten tuloksia sekä yhteistyökumppaneilta saatuja taustatietoja.

Monimuotoisessa yhteiskunnassa on erilaisia etnisiä, uskonnollisia ja kulttuurisia ryhmiä. Terveydenhuollon ammattilaisten kyky ymmärtää ja huomioida potilaiden erilaiset kulttuuritaustat, arvot ja uskomukset auttavat tarjoamaan tasa-arvoista hoitoa kaikille asiakkaille. Kielimuurit ja erilaiset kommunikaatitavat voivat aiheuttaa väärinkäsityksiä. Maahanmuuttajat saattavat tarvita enemmän ohjausta ja neuvontaa palvelujen käytössä.

Terveystarkastukseen ohjanneelle taholle voidaan tehdä palaute asiakkaan suostumuksella. Palautteessa pyritään vastaamaan lähetteessä tai saatteessa esitettyyn kysymykseen. Lähetetä tai saate on sisällöllisesti merkittävä ja se ohjaa palautteen tekemistä. Olennaista on, että asiakkaan terveystietoja ei käsitellä palautteessa tarpeettoman laajasti. Työllisyyspalvelut tarvitsevat terveystietoja vain asiakkaan työ- ja toimintakyvystä tai kannanottoa osatyökykyisyydestä tai työkyvyn rajoitteista.

Hyvinvointialueen on hyvä sopia terveydenhuollon ja sosiaalihuollon yhteistyöstä työttömän terveystarkastukseen ohjaamisen ja toteutuksen osalta sekä luoda toimialueensa työvoimaviranomaisten ja Kelan kanssa työttömän työkyvyn selvittämiseen ja arviointiin liittyvät yhteistyökäytännöt. Myös työvoimaviranomainen voi olla aloitteellinen neuvonpidon käynnistämässä. TYM, Työllistymistä edistävä monialaisen tuen yhteistoimintamalli 1.1.2025 alkaen, (Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä 381/2023) ja samassa laissa säädetty nuorten Ohjaamo, ovat lakisääteisiä monialaisia yhteistyörakenteita. Lisäksi hyvinvointialueella perustettu Työkykyverkoston konsultaatio tiimi tai muut vastaavat yhteistyö verkostot voivat toimia monialaisina rakenteina työttömän terveydenhoitajille ja lääkäreille. Työttömän terveystarkastuksista vastaava terveydenhoitaja tai lääkäri voi työskennellä sosiaali- ja terveydenhuollossa myös osana perusterveydenhuollon vastaanottojen omatiimiä ja/tai hän voi ohjata työttömän asiakkaan omatiimiin, jos asiakkaan tilanne sitä edellyttää.

Työttömien terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn mallia

Työ- ja toimintakyvyn peruskysymykset (työkykypistemäärä) jakaa terveystarkastukset seuraavasti:

- Perusterveystarkastus (pistemäärä 10–8)
- Terveystarkastus osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä (pistemäärä 7–6)
- Terveystarkastus osana moniammatillinen työkykyarviota (pistemäärä 5–0)

Terveydenhoitajan työn suunnittelua helpottaa huolellisesti laadittu lähete, joka sisältää tarpeellisia tietoja ohjaamisen tarkoitukseen ja tavoitteeseen, asiakkaan perustiedot ja keskeiset taustatiedot kuten asiakkaan työ- ja koulutushistoria sekä käynnissä olevat palvelut ja tieto mahdollisen tulkin tarpeesta. Konsultaatiomahdollisuus tukee tilanteita, joissa lähetteen tarkka muotoilu on haasteellista.

Lähete muun ammattilaisen täyttämänä:

- Lyhyt tiivistelmä palvelutarpeen arviosta; osaaminen, taidot ja vahvuudet, koulutus, elämäntilanne, työkokemus, terveydentila/aikaisemmat työterveystiedot, kuntoutustiedot, työnhakutaidot/työelämävalmiudet
- Työ- ja toimintakyvyn peruskysymysten (työkykypistemäärän) oma-arvion
- Työllistymissuunnitelman (työnhakijaesittely/työhistoria, käynnissä olevat palvelut)
- Palautteet/ arviot toteutetuista palveluista ja toimenpiteistä

Perusterveystarkastukset ovat terveyspainotteisia ja ennaltaehkäiseviä arvioita. Työttömälle annetaan terveyteen ja elintapoihin liittyviä tietoja, ohjausta ja neuvontaa, joka vahvistaa itsehoitoa ja omakuntoutumista. Asiakkaan työkyky on yleensä hyvin riittävä avoimille työmarkkinoille, ja hänen siirtymistään työelämään voidaan puoltaa. Terveystarkastuksessa osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyä painottuu arvio jo tunnistetusta työkykyhaasteesta. Asiakkaalla on yleensä jo hoitokontakteja ja todettuja perussairauksia ja niihin liittyviä sairauslomajaksoja. Työkykyhaasteen ajantasaisiin riskitekijöihin tarvitaan kannanottoa ja ehkä tarkennusta, ovatko asiakkaan antamat tiedot yhteneviä terveystietojen antamaan kuvaan.

Tarvitaan myös kannanotto siihen, onko asiakkaan perussairaudet hoitotasapainossa ja onko asiakas sitoutunut ja kiinnittynyt terveys- ja hoitosuunnitelmaan. Työkykyhaasteisella saattaa olla toteutettujen työterveyspalvelujen tietoja, työelämäkuntoutuksia sekä ja muita kuntoutuksia, joita hän ei muista kertoa, mutta terveystietoja kattavasti tarkisteltaessa niistä voi löytää merkintöjä. Tarvitaan kannanotto kuntoutustarpeen arviosta: Onko asiakkaan kuntoutussuunnitelma ajantasainen ja/tai toteutunut ja onko asiakkaalla muuta kuntoutustarvetta nyt? Terveystarkastukseen lähettävänä tahona useimmiten on työvoimaviranomainen tai sosiaalihuollon ammattilainen. Työllistymissuunnitelman sisältö ja tavoitteet sekä tieto ja palautteet työllistymistä edistävästä palveluista ja mahdollisista maksupalveluna toteutetuista arvioista ovat keskeisiä välittäjä. Työvoimaviranomaisen ja sosiaaliryöön yhteisenä ohjauksen asiakas voi tulla aktivointisuunnitelman kautta.

Liitteenä tulee toimittaa hankittuja palautteita kuntouttavasta työtoiminta, palaute sosiaalisesta kuntoutuksesta sekä tietoja sosiaalisesta toimintakyvystä, elämäntilanteesta ja arjen sujuvuudesta. Työkokeiluissa voi kertyä palautetta ja arvioita työkyvystä ja työelämäedellytyksistä sekä suosituksia ammatillisesta kuntoutus selvityksestä.

Työttömällä voi olla myös asiakkuus TYM- palvelussa (monialainen työllisyyden edistäminen), jolloin heidän monialaisesti toteutettu palveluntarpeen arvioinnin kooste sekä monialainen työllistymissuunnitelma ja palvelun palautteet välittyvät terveydenhoitajalle asiakkaita koskeissa verkostoneuvotteluissa.

Mikäli terveystarkastuksesta on tarkoitus ohjautua lääkärille, periaatteena on, että asiakas varaa terveystarkastukseen lähettävän tahon kanssa ajan ja valmistelee mukaan otettavat esitiedot sekä käynnin tavoitetta koskevat tiedot lääkärille. TYM- palvelussa olevan asiakkaan lääkäriajat varaa työttömien terveydenhoitaja ja monialaisesti toteutetun palvelutarpeen arvion ja monialaisen työllistymissuunnitelman tiedot välitetään vastaanottoaikaa edeltävästi TYM- lääkärille.

Terveystarkastuksessa osana moniammatillista työkykyarviota painottuu työkykyhaasteiden moninaisuus ja työ- ja toimintakyvyn voimakas alentuminen, joka on yleensä pitkittänyt työttömyyden kestoja. Asiakkaan rinnalla kulkevien työllisyyttä edistävien ja monialisten työkykyä tukevien palvelujenkaan yhdistelmien avulla ei ole saavutettu toivottua edistymistä. Tässä vaiheessa tulee kartoittaa asiakkaan kykyään selviytyä heihin kohdistuvista odotuksista mm. sosiaalisissa tilanteissa, koulutuksessa, työhön pyrkimisessä ja työssä sekä arvioida mitkä tekijät työ- ja toimintakyvyssä keskeisesti liittyvät tähän. Tarvitaan kokonaisvaltaista biopsykososiaalista näkökulmaa, joka tarkoittaa toimintarajoitteiden epäsuhtaan arvioimista henkilön terveyden ja konkreettisen elämäntilanteen vaatimusten välillä. Jotta tätä epäsuhtaa voitaisiin minimoida, terveydentilan lisäksi täytyy ottaa huomioon myös ympäristö- ja yksilötekijöiden vaikutus. Millainen on asiakkaan asenne, toimintatapa ja motivaatio? Millä tavalla näihin on pyritty vaikuttamaan?

Mitä henkilön elämäntilanteen, arjen sujumuuden ja työhistorian yhtäaikainen tarkastelu kertoo? Nämä tekijät on hyvä tunnistaa ja kirjata, vaikka ne eivät useinkaan ole sairauksien vikojen ja vammojen vaikeusastetta diagnostisesti lisääviä. Ne ovat kuitenkin tekijöitä, jotka voivat alentaa asiakkaan elämänlaatua ja toimintakykyä vahvasti.

Asiakas on saattanut olla monialaisen työllisyyden edistämisen, TYM asiakas, mutta asiakkuus on päätetty, kun työllistymisessä ja työkyvyn monialaisen tuen palveluissa ei ole edistytty. Asiakkaalla voi olla useita pitkittyneitä sairausloma- sekä kuntoutustukijaksoja ja voi olla, että haettuihin etuuksiin liittyen on tullut jo hylkypäätöksiä. Kuntoutukseen liittyvillä toimenpiteillä ei olla kuntouduttu työelämään ja voi olla, että asiakas on keskeyttänyt erilaisia kuntoutuksen, tuen ja hoidon palveluja. Tässä tilanteessa asiakkaalla on jo voimakas tunne siitä, että työelämään edistymisen mahdollisuuden ovat hyvin vähäiset.

Etenemisen osalta tulee perehtyä asiakkaan etuuksiin liittyvään kokonaistilanteeseen, arvioida kokonaisuutena annettuja työkykylausuntoja ja perehtyä hylkypäätösten perusteisiin. Pohdinnassa tulee huomioida, onko kyseessä ammatillinen vai yleinen työkyvyttömyyden määritelmä, kuntoutuksen toteutumien ensisijaisuus ja sairauksien, vikojen ja vammojen osalta hoitotasapaino ja vaikeusasteiden kriteeristö.

Tuoreesti toteutettu työttömien terveystarkastus voi toimia keskeisenä tiedon koostajana myös Työkykyverkoston konsultaatiota ajatellen. Työttömien terveydenhoitajahan voi toimia myös Työkykyverkostoon lähettävänä tahona tai suositella ohjausta Työkykyverkostoon.

Perusterveydenhuollossa olisi hyvä muistaa tarkistaa työttömien terveystarkastuksen kirjaukset potilastietojärjestelmästä (LC/NEUVO), kun asiakkaan tilanteeseen liittyy työkykyhaaste tai työkykylausunnon tarve. Perusterveydenhuollon ammattilaiset eivät usein ohjaa työttömien terveystarkastukseen eivätkä konsultoi työttömien terveydenhoitajaa.

Hyvinvointialueen monialaisessa työllisyyttä edistävässä palvelussa terveydenhoitaja

ei osallistu monialaiseen palvelutarpeen arviointiin. Lääkärille ohjattavien asiakkaiden osalta terveydenhoitaja osallistuu ohjauksikriteerien ja kartoitettujen tietojen koostavaan yhteispohdintaan sekä yleensä varaa lääkäriajat.

Työkykyarvio ja työkykylausunto osana jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessia

Työkykyä arvioidaan monissa erilaisissa tilanteissa, kuten sairastumisen, kuntoutuksen, eläkkeen sekä tapaturman, ammattitaudin hakemisen yhteydessä. Työkykyä ja työkyvyttömyyttä arvioitaessa työkykyä peilataan lain määritelmiin ja henkilön mahdollisuuksiin jatkaa työelämässä. Työkyvyttömyys ei siis ole diagnoosi, vaan laissa määritelty juridinen käsite.

Jäljellä olevaa työkykyä arvioitaessa nousee myös esille käsite **osatyökykyinen**. Työkäinen on osatyökykyinen, kun hänellä on käytössään osa työkyvystään ja hän haluaa osallistua työelämään. Osatyökykyisyys voi olla tilapäistä, määräaikaista tai joidenkin henkilöiden kohdalla myös pysyvää. Osatyökykyisyys on yksilöllistä ja monimuotoista eikä se ole sama asia kuin osatyökyvyttömyys. Osatyökykyisiä voivat olla esimerkiksi:

- pitkäaikaissairaat
- vakavasta sairaudesta toipuvat
- vammaiset
- työttömät
- elämäkriisin kokeneet

Kari-Pekka Martimo, yksi Suomen johtavia työkykyasiantuntijoita työeläkevakuutusyhtiö Ilmarisesta, nosti esille **täsmätyökyvyn** käsitteen blogissaan syyskuussa 2020. Martimon ajatus on, että työkyky riippuu aina työstä ja suorituksen tavasta. Kun työtehtävä on täsmällisesti ihmisen kykyprofiiliin mukaisesti määritelty, on osatyökykyinen yhtäkkiä aivan täystyökykyinen kyseisessä tehtävässä. Täsmätyö tuottaa täsmätyökyvyn.

Työeläkelainsäädännön mukainen työkyvyn arviointi perustuu kokonaisharkintaan. Siinä otetaan huomioon hakijan koko elämänhistoria, ikä, koulutus, työkokemus ja sosiaaliset tekijät, sekä sairauden, vian tai vamman aiheuttamat rajoitteet ja vielä mahdollisesti jäljellä oleva työkyky. Arvioidaan ammatillista työkykyä.

Työeläkelaisissa on kolme erilaista työkyvyttömyyden määritelmää: osatyökyvyttömyys, täystyökyvyttömyys ja erikseen yli 60-vuotiaita koskeva ammatillinen työkyvyttömyys. Osatyökyvyttömän työkyvyn katsotaan heikentyneen vähintään 2/5 osalla. Täystyökyvyttömän työkyvyn katsotaan heikentyneen vähintään 3/5 osalla. Yli 60-vuotiaan työkykyä arvioidaan suhteessa hänen viimeksi tehtyyn työhönsä, jonka lisäksi huomioidaan työssäolon pitkäaikaisuus ja työstä selviytyminen. Lisäksi julkisella sektorilla työkyvyttömyyden arviointi poikkeaa yksityisestä siten, että julkisaloilla työkyvyttömyyttä verrataan ihmisen omaan työhön ja ammattiin. Omat

määritelmänsä työkyvyttömyydelle on myös merimieseläkelaisissa, tapaturmavakuutuslaissa sekä kansaneläkelaisissa ja sairausvakuutuslaissa.

Sairausvakuutuslaissa työkyvyttömyyden määritelmä on ammatillinen. Kun ihminen sairastuu niin, ettei hän pysty suoriutumaan omasta työstään, on hän oikeutettu saamaan kolmensadan päivän ajan Kelalta sairauspäivärahaa. Hänen katsotaan olevan tällöin ammatillisesti työkyvytön.

Jos sairaus on niin vakava tai kestää niin pitkään (yli vuoden yhtäjaksoisesti), että eläkkeen hakeminen tulee ajankohtaiseksi, työkyvyttömyyttä arvioidaan työeläkelakien mukaan. Tällöin henkilön työkykyä verrataan yleisesti mihin tahansa sellaiseen työhön, jota hänen voidaan kohtuudella edellyttää tekevän. Arvio työkyvystä voi siis muuttua, vaikka terveydentila pysyykin ennallaan. Tämä siis johtuu taustalla vaikuttavan lainsäädännön vaihtumisesta.

Vakuutuslääkäri tekee kokonaisarvion hakijan työkyvyn heikkenemisestä ja jäljellä olevasta kyvystä hankkia toimeentuloa työstä. Arviossa käydään läpi eri hoitavien lääkäreiden lausunnot, sairauskertomukset ja muut hakijan sairaudesta ja sen hoitohistoriasta kertovat dokumentit. Vakuutuslääkäri arvioi näitä tietoja suhteessa lainsäädännön määrittelemiin etuuskriteereihin. Työkyvyttömyyseläkehakemuksen yhteydessä arvioidaan myös työkyvyttömyyden uhkaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa siihen työeläkekuntoutuksen keinoin.

Vakuutuslääkäri arvioi hakijan työssä jatkamisen edellytyksiä lääketieteen ja sosiaalivakuutuksen lainsäädännön näkökulmista. Hän osallistuu päätöksen valmisteluun yhtenä asiantuntijana juristien, kuntoutuksen asiantuntijoiden, eläkeratkaisijoiden ja muiden asiantuntijoiden kanssa. Yksittäisen hakijan tapausta myös verrataan aiempiin hakemuksiin ja ratkaisuihin. Tällä pyritään varmistaa se, että ratkaisut olisivat samanlaisia kaikille samassa tilanteessa oleville ihmisille. Työeläkevakuuttajissa myös seurataan, millaisia päätöksiä muutoksenhakuelimet tekevät.

Työkykylausunto tarkoittaa lääkärin laatimaa B-lausuntoa, jonka rakenne ja sisältö määrittyy sen mukaisesti mitä etuutta sillä haetaan. B-lausunto on selvitys asiakkaan sairaudesta ja sen hoidosta, toimintakyvystä, ennusteesta, jatkosuunnitelmasta sekä kuntoutuksen tarpeesta.

Työvoimaviranomainen voi tarvittaessa pyytää lausuntoa työttömän työnhakijan jäljellä olevasta työkyvystä, työttömän työnhakijan työnhakuammattia tai opiskelusuuntausta ajatellen (työkykylausunto/B-lausunto). Työvoimaviranomaisella on tätä varten TE/Kuntakokeilussa oma lähete, johon liitetään tarvittavat muut esitiedot (työntekijäesittely, koulutus, toteutuneet palvelut sekä työllistymissuunnitelma).

Työkykyarvio sisältää ensisijaisesti lääketieteellisen arvion työntekijän terveydentilasta, mahdollisista sairauksista sekä niiden vaikutuksesta toimintakykyyn, ja toisaalta kannanoton, miten ne kaikki vaikuttavat työhön ja sen tekemiseen. Arvioon liittyy myös aina kuntoutustarpeen arvio.

Moniammatillisen työkykyarvion prosessi voi olla pidempi, jos se vaatii muiden erikoisalojen ja eri ammattilaisten arviota. Työkykyarviota tekevä lääkäri päättää, tarvitseeko hän esimerkiksi fysioterapeutin, psykologin, toimintaterapeutin tai erikoissairaanhoidon näkemystä ja lääketieteellisiä lisätutkimuksia arvionsa tueksi. Monisairaiden kohdalla tarvitaan joskus psykiatrisen sekä somaattisen työkykyarvion yhdistämistä.

Moniammatillisessa työkykyarviossa jäljellä olevan työkyvyn arvioiminen on laaja-alaista, koska pelkkä henkilön fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn arvioiminen ei riitä. Sen lisäksi on arvioitava hakijan ja työn yhteensopivuutta ja sitä, mikä olisi henkilön työkyky mukautetuissa tehtävissä. Omaan työhönsä työkyvytön voi olla työkykyinen johonkin toiseen hänen työkykyään vastaavaan työhön.

Moniammatilliseen työkyvyn selvittelyyn voi liittyä myös tarve tehdä sosiaalisen tilanteen kartoitus/ sosiaalisen palvelutarpeen arvio sekä myös vammaispalvelujen tarpeen arvio osana lääkärin lääketieteellistä arviota asiakkaan työkyvystä. Näillä työttömillä voi jo olla asiakkuus monilaisessa työllisyyttä edistävässä palvelussa sekä samanaikaisesti muita hoidollisia palveluja sekä näiden yhteensovittamisen tarve. Näistä palveluista saatavat tiedot ja palautteet voidaan liittää osaksi lääkärin työkykyarviota ja lausuntoa.

Kuntoutustuessa, määräaikaisessa työkyvyttömyyseläkkeessä työkykyä arvioidaan suhteessa tavalliseen työhön, siihen verrattavaan työhön tai muuhun kohtuullisen toimeentulon turvaavaan työhön (ns. yleinen työkyvyttömyys). Näissä B-Lausunto on selvitys asiakkaan työ- ja toimintakykyyn vaikuttavista sairauksista, kokonaisvaltaisesta toimintakyvystä, hoidosta ja kuntoutuksesta sekä jäljellä olevalle työkyvyille soveltuvista työtehtävistä.

Pitkäaikaistyöttömien työ- ja toimintakykyä ei voi arvioida ja tarkastella vain terveyden ja toimintakyvyn lääketieteellisistä lähtökohdista, vaan on arvioitava myös heidän kykyään selviytyä heihin kohdistuvista odotuksista mm. sosiaalisissa tilanteissa, koulutuksessa, työhön pyrkimisessä ja työssä (biopsykososiaalinen näkökulma). Heillä todettavista toimintakyvyn heikkouksista osa usein johtuu hoitamattomista sairauksista ja toteutumattomista kuntoutuksista. Pitkäjänteinen, kiinnittyvä kuntouttava työote ei ole eri syistä toteutunut ja he ovat syrjäytyneet. Asiakkailla on usein asenteellisia, motivaatioon, sitoutumisen ja pystyvyyden tunteeseen liittyviä haasteita sekä tulevaisuuden kannalta näköalattomuutta.

Työllistymiskyvyn arviointiin kuuluu työ- ja toimintakyvyn lääketieteellisen arvioinnin lisäksi henkilön elämänkulun, arjen sujuvuuden ja työhistorian yhtäaikaisten tarkastelu. Tarvitaan kokonaisvaltaista biopsykososiaalista näkökulmaa, joka tarkoittaa toimintarajoitteiden epäsuhtaan arvioimista henkilön terveyden ja konkreettisen elämäntilanteen vaatimusten välillä. Jotta tätä epäsuhtaa voitaisiin minimoida, terveydentilan lisäksi täytyy ottaa huomioon myös ympäristö- ja yksilötekijöiden vaikutus.

Moniammatillinen työkykyarvio sisältää seuraavat tiedot:

- asiakkaan toimintakyvyn historia ja siinä esiin tulleet häiriöt ja voimavarat (koulutus- ja työhistoria, sosiaalinen toimintakyky)
- asiakkaan oma arvio työ- ja toimintakyvystä, motivaatio, toiveet sekä asiakkaan kokemat ongelmat ja oireet
- käytännön työssä selviytyminen ja työllistymisyritykset, (opiskelu/oppiminen)
- monialainen työllistymissuunnitelma tai aktivointisuunnitelma. Työkokeiluista ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetut palautteet.

- sosiaalihuollon ammattilaisen tekemä palvelutarvearvio, yhteenveto asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen ja tarpeesta, sekä palautteet sosiaaliohjauksesta esim. sosiaalisesta kuntoutuksesta
- arjen sujuvuus ja elämänhallinta, tukiverkosto; mikäli asiakkaalla ei ole sosiaalihuollon asiakkuutta voidaan sosiaalisen tilanteen kartoitusta pyytää sosiaalihuollon ammattilaiselta
- työllistymisen tuen muut toteutuneet palvelut ja palautteet (työkyvyn tuen palvelujärjestelmän eri tahoilta)
- aiempi terveydentila, hoito ja kuntoutus ja näissä tapahtuneet muutokset/heikentyminen
- toimintakyvyn kliiniset havainnot ja tutkimukset (ICF-viitekehys, Whodas= biopsykososiaalinen toimintakyky)

Työkyvyttömyyden määritelmiä

- **Työkyky ei ole sama asia kuin terveys**, vaikka terveydentila työkykyyn vaikuttaakin. Ihminen voi sairaudestaan huolimatta olla työkykyinen jäljellä olevaan työkykyyn sopivaan työhön.
- **Työeläkelaisissa on kolme erilaista työkyvyttömyyden määritelmää:** osatyökyvyttömyys, täystyökyvyttömyys ja erikseen yli 60-vuotiaita koskeva ammatillinen työkyvyttömyys.
  - **Osatyökyvyttömän** työkyvyn katsotaan heikentyneen vähintään 2/5 osalla.
  - **Täystyökyvyttömän** työkyvyn katsotaan heikentyneen vähintään 3/5 osalla.
  - **Yli 60-vuotiaan** työkykyä arvioidaan suhteessa hänen viimeksi tehtyyn työhönsä, jonka lisäksi huomioidaan työssäolon pitkäaikaisuus ja työstä selviytyminen.
- **Sairausvakuutuslaissa** työkyvyttömyyden määritelmä on ammatillinen.

Lääkärin roolista

Lääkärin päämääränä on potilaan terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen ja sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen. Lääkäri on potilaan hyväksi toimiva asiantuntija ja hänen tehtävänä on myös kehittää terveyspalveluja potilaan parhaaksi. Suomessa vain lääkäriellä on oikeus tehdä diagnoosi ja määrittää hoito, ottaa potilas sairaalaan ja kotiuttaa hänet. Lääkärit ovat vastuussa työstään paitsi potilailleen myös yhteiskunnalle.

Lääkärin tekemä terveystarkastus tai vastaanottotapaaminen on usein hoitoa ja tukea toteuttavan henkilökunnan tai terveydenhoitajan terveystarkastusta seuraava palvelu, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. Lääkäri kartoittaa asiakkaan tilanteen sekä suunnittelee ja priorisoi hoidon ja kuntoutuksen. Lääkäri osallistuu asiakkaan suunnitelman laatimiseen yhteistyössä muiden

ammattialisten ja asiantuntijoiden kanssa osana moniammatillista verkostoa. Terveystarkastusten toteuttamisen kannalta on eduksi, mikäli lääkäri tuntee asiakaskunnan, hänellä on oma mielenkiinto ja halu tehdä sosiolääketieteellistä työtä, ja hänen vakanssinsa tähän työhön on pysyvä. Pysyvä vakanssi edistää myös moniammatillisen verkoston työskentelyä.

Lääkärin on hyvä olla perehtynyt työ- ja toimintakyvyn arviointiin ja kuntoutusasioihin. Lääkäri on osa moniammatillista verkostoa, eikä hänen tarvitse toimia yksin. Lääkäri toimii tiiviissä yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa. Myös sosiaalityön tuoma tieto esimerkiksi asiakkaan sosiaalisesta tilanteesta, palvelutarpeesta ja etuuksien muutoksista on yksi osa moniammatillista työkykyarviota. Lääkärin tehtävä on terveydentilan, työ- ja toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen selvittäminen sekä tarvittaessa lausuntojen laatiminen. Työotteessaan hän tarvitsee biopsykososiaalista näkökulmaa työkykytietoutta. Lisäksi lääkäri arvioi sairauden hoidon, kuntoutumismahdollisuudet ja sairauspoissaolon tarpeen. Myös etuuksien hakemisen suunnittelu moniammatillisen verkoston kanssa kuuluu osaksi lääkärin tehtävää. Lääkärin osaamista hyödynnetään laaja-alaisesti: asiantuntemusta voidaan käyttää asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa moniammatillisessa yhteistyössä, ei pelkästään lääketieteellisessä työkyvynarvioinnissa ja hoidon rakentamisessa.

Lääkärin työkykylausunnosta

Kansaneläkelaitoksella (työeläkevakuutuksessa) on useita etuuksia sekä kuntoutuksia, joiden hakemiseen asiakas tarvitsee lääkärinlausunnon. Kela arvioi lausunnon perusteella, onko asiakkaalla oikeus etuuteen tai kuntoutukseen. Huolellisesti laadittu lääkärinlausunto vähentää lisäselvitysten tarvetta ja nopeuttaa hakemuksen käsittelyä. On hyvä huomioda, että samaa lausuntoa voidaan käyttää myös muiden tukien tai tukitoimien hakemiseen esim. vammaistuki.

Lausunnot ovat tärkeitä, koska

- Ne ovat oleellinen ja oivallinen apuväline potilaan hoidossa
- Potilaiden toimeentulo ja mm. sosiaali-etuksien saaminen riippuvat niistä
- Ovat muiden toimijoiden työskentelyn pohjana
- Palvelevat oikeudenmukaisuuden ja tasavertaisuuden toteutumista yhteiskunnassa (HUOM: etuuksissa on sekä lääketieteelliset että juridiset perusteet)
- Johtavat suurten rahasummien liikkumiseen ja kohdentumiseen

Lausuntoa edeltävästi kannattaa miettiä,

- Mikä on lausunnon tarkoitus?
- Mitä etuutta, kuntoutusta potilaasi on tarkoitus hakea?
- Mitkä tiedot ovat siinä tilanteessa tärkeimpiä?
- Vältä potilasasiakirjojen laajaa kopiointia lausuntoihin.
- Kun viittaat edelliseen lausuntoon, onko ”punainen lanka” vielä tallella?
- Tiedätkö potilaasi tilasta/ kokonaistilanteesta tarpeeksi?
- Mitä lisätietoja tai tutkimuksia tarvitaan ennen lausunnon laatimista?
- Miten pitkälle ajalle toiminta- ja työkykyä voidaan arvioida ja työkyvyttömyysaikaa ehdottaa käytettävissä olevilla tiedoilla?

- Miten toimintakykyä voidaan vahvistaa ja kuntouttaa ja toipumista edistää muiden ammattilaisten palveluilla?

Kattavan B-lausunnon sisältö:

- Hakija perustiedot ja ammatti
- Tutkimuspäivänmäärä
- Lausunnon tarkoitus
- Tarpeelliset diagnoosit tärkeysjärjestyksessä diagnoosinumeroineen
- Tiivis kuvaus miten ja milloin potilas on päätenyt allekirjoittaneen tutkittavaksi, tapaamisten määrä
- Kuvaus potilaan elämänvaiheista (miehellään tiivis)
- Nykyinen elämäntilanne (perhe, asuminen, ammatillinen ja taloudellinen tilanne)
- Sairauden aiempi kulku. Lääkärin hankkimat tiedot sairauksista: mitä, missä, milloin?
- Nykysairaus: alku, pahin vaihe, toteutunut hoito, hoitovaste, nykytila (+potilaan oma kuvaus)
- Mielialahäiriössä oiremittarin pistemäärät pahimmassa vaiheessa ja nyt
- Muut samanaikaiset sairaudet ja lääkitykset
- Kliininen tila (miltä potilas näyttää ja kuulostaa):
  - ✓ Nykytila eli tutkimukseen perustuvat objektiiviset havainnot
  - ✓ Kliininen tutkimus
  - ✓ Täydentävät tutkimukset
  - ✓ Biopsykososiaalinen toimintakyky
- Potilaan oma kuvaus toiminnastaan, toimintakyvystään
- Sairauden aiheuttama toiminnallinen haitta ja vaikutus jokapäiväisessä elämässä selviytymiseen (työ tai opiskelu, perhe ja ihmissuhteet, itsestä huolehtiminen, vapaa-aika, tarittaessa sosiaalisen tilanteen kartoitus)
- Jäljellä oleva toimintakyky
- Hoitosuunnitelma aikatauluineen
- Kuntoutussuunnitelma aikatauluineen
- Ennuste

Lausuntoon sisältyvä työkyky-osio:

- Koulutus- ja työhistoria
- Työsuhteissa/opiskelussa selviytyminen
- Työsuhteiden vaihdon syyt
- Osaaminen, taidot, vahvuudet
- Nykyisen työsuhteen/opiskelun/työttömyyden kesto
- Nykyisen työn/opiskelun kuvaus, altisteet ja kuormitustekijät/työajat/muutokset
- Nykyisen työympäristön ja sen muutosten kuvaus
- Nykyisessä työssä/opiskelussa/työnhaussa esiintyneet ongelmat

- Sairauden aiheuttaman toiminnallisen haitan yhteys työssä/opiskelussa selviytymiseen/kykyyn siirtyä avoimille työmarkkinoille
- Työterveyshuollon tekemät toimenpiteet ja niiden vaikutukset (työterveysneuvottelut, työn muutokset, kuntoutukset)
- Työnantajan/työvoimatoimiston/ työllistymistä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen tekemät toimenpiteet ja niiden vaikutukset, työllistymissuunnitelma
- Työkyvyn tuen suunnitelma ja seuranta

Työ- ja toimintakykytiedosta

Perusterveydenhuollon ammattilaisten käytössä olevat menetelmät tutkia ja arvioida työ- ja toimintakykyä linjataan yksikkökohtaisesti. Valtakunnallisia suosituksia ja linjauksia tekee Sosiaali- ja terveysministeriö ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. TOIMIA-tietokanta on ilmainen ja avoin työväline kaikille toimintakyvyn mittaamisesta ja arvioinnista kiinnostuneille asiantuntijoille ja ammattilaisille. TOIMIA-tietokanta on osa Terveysporttia. Tietokannasta löytyy suosituksia ja ohjeita toimintakyvyn arviointiin eri käyttötilanteissa sekä yli sadan toimintakykymittarin perustiedot ja soveltuvuusarviota eri käyttötarkoituksiin.

Kansainvälinen toimintakyvyn (WHO:n), toimintarajoitteiden ja terveyden luokitus (ICF) kuvaa, miten sairauden ja vamman vaikutukset näkyvät yksilön elämässä. ICF:n mukaan toimintakyky ja toimintarajoitteet ovat moniulotteinen, vuorovaikutuksellinen ja dynaaminen tila, joka koostuu terveydentilan sekä yksilön ja ympäristötekijöiden yhteisvaikutuksesta. ICF kuvaa toimintakykyä biopsykososiaalisesta kokonaisvaltaisesta näkökulmasta. Biopsykososiaalisessa mallissa toimintarajoitteet ovat epäsuhta henkilön terveyden ja konkreettisen elämäntilanteen vaatimusten välillä. Jotta tämä epäsuhta voitaisiin minimoida, terveydentilan lisäksi täytyy ottaa huomioon myös ympäristö- ja yksilötekijöiden vaikutus. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi; tuki ja palvelut, apuvälineet, asunto ja asuinympäristö, työpaikan olosuhteet, harrastukset, motivaatio, uskonto/maailmankäsitys.

WHODAS 2.0 (WHO Disability Assessment Schedule) on Maailman terveysjärjestön (WHO) generinen aikuisille soveltuva terveyden ja toimintarajoitteiden arviointimenetelmä. Taustalla on edellä mainittu ICF – viitekehys. Sen avulla voidaan selvittää terveydentilasta johtuvia vaikeuksia arjen osallistumisessa. Terveydentilalla tarkoitetaan sairauksia, tauteja ja muita lyhyt- tai pitkäaikaisia terveysongelmia, mielenterveyden ja tunne-elämän ongelmia, vammoja sekä alkoholin, huumeiden tai lääkkeiden käytön aiheuttamia ongelmia. WHODAS 2.0 arviointimenetelmällä voidaan mitata terveyttä ja toimintakykyä väestössä ja käytännön työssä. WHODAS 2.0 menetelmään liittyy lisää lisätietoa löytyy TOIMIA- tietokannasta.

Työ- ja toimintakykyyn ja sen arvioimiseen liittyy koulutusta ja lisätietoa löytyy esim. seuraavista lähteistä.

Duodecim oppiportissa löytyy koulutuskokonaisuudet;

Työ ja toimintakyvyn arviointi- tärkeä osa lausuntoa

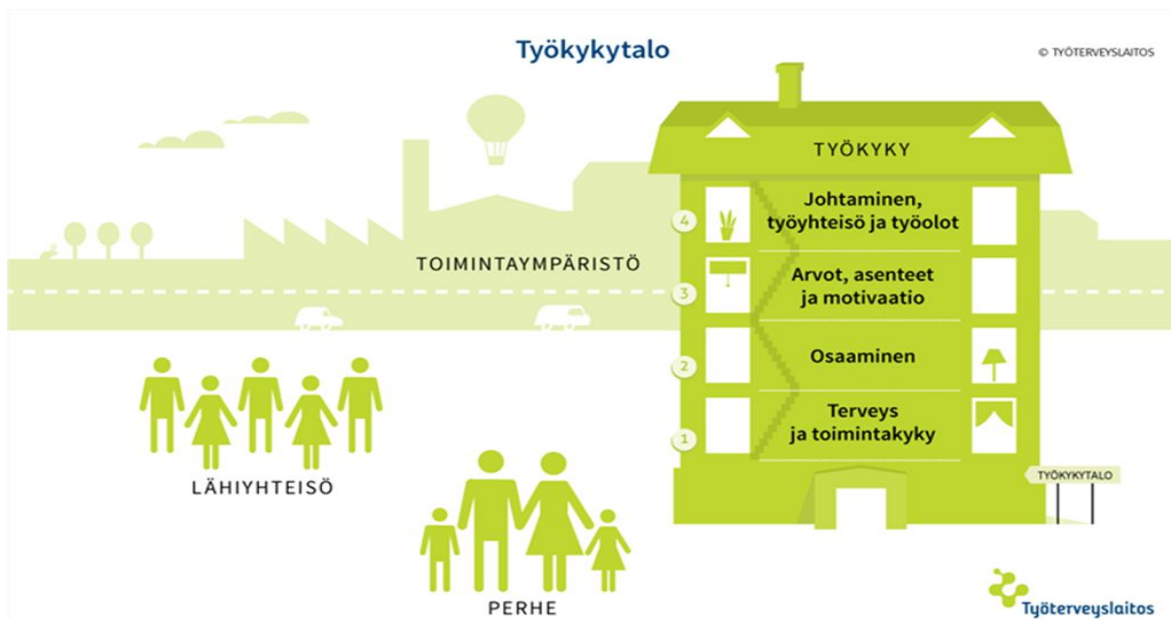
Työkyvyttömyysetuudet- hyvän lausunnon laatiminen

Vakuutusratkaisut potilaan tukena

TTL- työterveyslaitoksen koulutukset:
Lääkäri työkykyä tukemassa -koulutus
Työkyvyn tuki -koulutus
Työkyvyn tuen palvelupolku

Kela.fi / Kumppanit- osiossa:
Tulevat koulutukset
Pidettyjen koulutusten tallenteet
Kuntoutuksen verkkokurssi
Lisää täsmä tietoa ja oppaita – Terveystuella ja lääkäreiden valikosta.

Työkyky, työkyvyn tuki ja menetelmät

Työkyky rakentuu yksilön voimavaroista ja työn vaatimuksista. Molemmat saattavat vaihdella ajan kuluessa. Työkyvyn perustan muodostavat työntekijän fyysinen ja psyykinen terveys, osaaminen ja motivaatio. Näiden lisäksi siihen vaikuttavat yksilön elämäntilanne, työpaikan käytännöt ja yhteiskunnallinen tilanne.

Laaja-alaista työkykyä voidaan hahmottaa esimerkiksi professori Juhani Ilmarisen kehittämän Työkykytalon avulla. Työkykytalo-malli perustuu tutkimuksiin, joissa on selvitetty työkykyyn vaikuttavia tekijöitä.

Työkykytalo toimii ja pysyy pystyssä, kun kaikki sen kerrokset tukevat toisiaan. Kun ihminen, työ tai toimintaympäristö muuttuu, täytyy huolehtia siitä, että kerrokset sopivat yhteen.

Työkyvyn ja työssä pysymisen ylläpitäminen ei ole pelkästään yksilön vastuulla. Työn ja muun elämän yhteensovittaminen tulee huomioida. Työkyvyn tukeminen on usein monialaista ja moniammatillista toimintaa. Työikäisten työkykyä tukevat työpaikan toimijat, työterveyshuolto, perusterveydenhuolto, työllisyydenhoito ja esimerkiksi kuntoutuksen palveluntuottajat.

Fyysinen toimintakyky, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky sekä terveys muodostavat yhdessä työkyvyn perustan. Yksilön toimintakyky ei kuitenkaan ole sama asia kuin työkyky. Vaikka toimintakyky olisi heikentynyt, sen vaikutus työkykyyn vaihtelee työtehtävistä ja elämäntilanteesta riippuen.

Toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista – siinä ympäristössä, jossa hän elää.

Osaaminen on yhä tärkeämpi osa työkykyä. Osaamisen perustana ovat peruskoulutus sekä ammatilliset tiedot ja taidot. Tietojen ja taitojen jatkuva päivittäminen on tärkeää. Tämän Työkykytalon kerroksen merkitys on viime vuosina korostunut, koska työn vaatimukset lisääntyvät ja uudenlaista osaamista tarvitaan jatkuvasti kaikilla toimialoilla.

Työn mielekkyys vahvistaa työkykyä. Yksilön asenteet ja motivaatio vaikuttavat työkykyyn. Jos henkilö kokee työn omien arvojensa vastaiseksi tai työ ei motivoi, se voi heikentää työkykyä. Toisaalta jos työ koetaan mielekkäänä ja sopivan haasteellisena, työkyky vahvistuu.

Työkykyjohtaminen varmistaa työn vaatimusten ja yksilön voimavarojen tasapainon. Työn vaatimukset määrittävät sitä, onko yksilö työkykyinen johonkin työhön, mutta osittain työkyvytön toiseen. Työpaikan johto kehittää yhdessä työterveyshuollon kanssa työkykyä tukevaa toimintaa. Työkykyjohtamisen tulisi olla osa organisaation strategiaa ja päivittäistä johtamista. Työkykyjohtaminen sisältää ennakoivia toimia sekä työssä jatkamista ja työhön paluuta tukevia toimia.

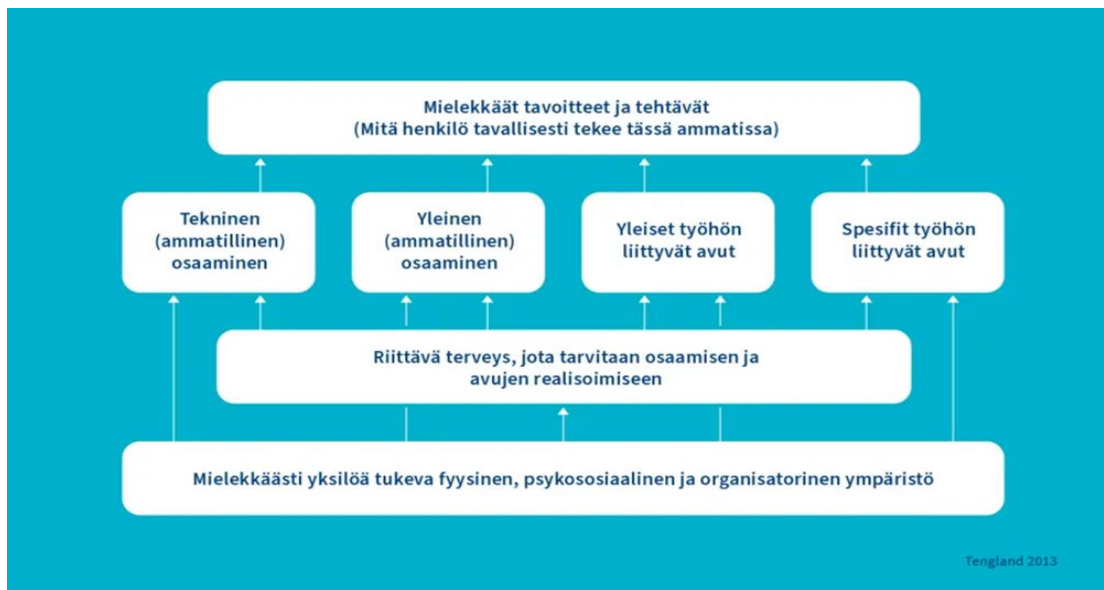
Perhe, lähiyhteisö ja toimintaympäristö vaikuttavat työkykyyn. Yksilön lähiyhteisö voi auttaa ylläpitämään työkykyä. Toisaalta mielekäs ja oikein mitoitettu työ voi kannatella henkilöä tilanteessa, jossa esimerkiksi läheisen vakava sairastuminen heikentää työkykyä. Työn ja muun elämän yhteensovittaminen ja työpaikan joustava asenne tukevat elämänhallintaa.

Myös **yhteiskunnan arvot, asenteet ja lait** vaikuttavat yksilön työkykyyn. Työnantajien asenteet osatyökykyisiä kohtaan tai muutokset työaikalainsäädännössä ovat esimerkkejä yhteiskunnallisen tason asioista, joilla voi olla vaikutuksia myös yksilön työkykyyn.

Työhyvinvoinnin kannalta keskeisiä asioita ovat työpaikan toiminta- ja johtamistavat, ammattitaito ja osaaminen, oman työn sisällön mielekkyys, työyhteisön toiminta, vaikuttamisen, osallistumisen ja kouluttautumisen mahdollisuudet työssä, työntekijän terveydentilaa ja työ- ja toimintakykyä vastaava työ sekä työn ja muun elämän yhteensovittamisen mahdollisuus.

Työhyvinvointiin liittyy myös työsuojelun osa-alueet työ, terveys ja turvallisuus. Työsuojeluun liittyvän riskien arvioinnin perusta on työssä esiintyvien vaarojen tunnistaminen. Jos havaittuja vaaroja ei voida poistaa, arvioidaan niiden merkitys työntekijöiden terveydelle tai turvallisuudelle. Arvioinnin perusteella voidaan tehdä perusteltuja valintoja turvallisuuden parantamiseksi. Tätä toteutetaan työnantajan sekä työterveyshuollon yhteistoimintana.

Työkyky jäsennetään usein sairauden aiheuttaman työkyvyttömyyden kautta. Työkyvyn tukemisessa tarvitaan kuitenkin laajempaa näkökulmaa. Sairauslähtöinen näkökulma ohjaa hoitamaan sairautta ja parantamaan toimintakykyä. Työkyvyn vahvistaminen jätetään tällöin terveydenhuollon ja kuntoutuksen ammattilaisille. Työhön liittyvien asioiden kanssa asiakas jää helposti yksin. Laaja-alainen työkyvyn käsite korostaa myös työn ja työolojen merkitystä. Se huomioi muutkin tekijät, kuten taidot, osaamisen ja elämäntilanteen. Työhön liittyvissä asioissa työkyvyn vahvistaminen on työntekijän lisäksi esihenkilön, muun johdon ja työkavereiden vastuulla. Laaja-alaisessa näkökulmassa yhdistyvät työssä toimimista ja työhyvinvointia edistävät yksilön ja ympäristön toimet, jotka suunnataan ja räätälöidään yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tämä edellyttää useiden eri toimijoiden yhteistyötä.

KUVIO: Työterveyslaitos, Laaja-alainen työkykykäsite.

Työtä voidaan muokata tai suunnitella uudelleen, jotta yksilön voimavarat vastaavat paremmin työn vaatimuksia. Nämä asiat pätevät myös, kun arvioidaan työtä, toimialaa, työtehtävää ja mahdollista työnantajaa työttömän työnhakijan osalta.

Työn muokkaamisen tarkistuslista

- työn sisältö
- työn organisointi
- työmäärä ja tahti
- työntekemisen tuki (tukihenkilö)

- työaikamuoto
- työn hallinta, ergonomia ja turvallisuus
- työympäristö, teknologia ja apuvälineet
- sosiaaliset suhteet, työyhteisön toimivuus
- rooli organisaatiossa
- työn ja muun elämän yhteensovittamisen jousto
- osaamisen lisääminen
- laajempi perehdytys
- työn sujumuuden seuranta ja tarvittaessa työterveyshuollon tuki
- suunnitelmallisuus, jossa tavoitteena työn sujumuuden ja tuottavuuden kehitys
- arvostus ja palaute
- työterveyshuollon tuki ja seuranta (työterveyden ulkopuolella perusterveydenhuollon ja työllisyyden hoidon tuki)

Asettumalla työttömän työnhakijan asemaan voi tarkistella myös näitä näkökulmia huomioimalla heidän työhistoriansa ja kokonaistilanteeseensa esim. ajatellen palvelujen tai kuntoutuksen toteutusta.

Työn muokkauksen tarve voidaan tunnistaa työpaikalla tai eri palveluissa:

- työssä (työntekijä itse, esihenkilö, työyhteisö, työpari)
- työterveyshuollon palveluissa
- sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa
- työ- ja elinkeinopalveluissa tai kunnan työllisyydenhoidon palveluissa
- Kelan palveluissa
- kuntoutuspalveluissa
- työeläkevakuuttajan tai liikenne- ja tapaturmavakuuttajan palveluissa
- opiskeluterveydenhuollon palveluissa, opinto-ohjauksessa tai opinnoissa
- järjestöjen palveluissa.

Työpaikalla työn muokkauksen tarve voi tulla esille, kun

- työntekijä aloittaa uudessa työssä
- työntekijän työtehtävät muuttuvat
- työntekijän työkyky muuttuu työssä olon aikana
- työntekijä palaa työhön sairauspoissaolon tai muun pitkän poissaolon jälkeen (30–60–90–150–230-sääntö)
- työntekijä toimii työssä, jossa hänellä on sairastumisen vaara
- työntekijä siirtyy osasairauspäivärahalle, osakuntoutustuelle tai osatyökyvyttömyyseläkkeelle
- työntekijä aloittaa työkokeilun, työhönvalmennuksen tai työharjoittelun
- työntekijä tekee osa-aikaista työtä vanhuuseläkkeen rinnalla.

Työhön kytkeytyvä kuntoutus tarkoittaa laaja-alaisen työkykykäsityksen mukaisesti työkykyä, työllistymistä ja rekrytoimista, työssä pysymistä ja jatkamista, työhön paluuta ja tulevaa työuraa tukevaa monialaista työpaikan ja sen kumppaneiden yhteistoimintaa. Kuntoutus kohdistuu tavoitteen ja tarpeen mukaisesti yksilöön ja/tai työyhteisöön, työhön/työprosesseihin ja työympäristöön. Toimintaan voi osallistua työntekijä, työyhteisö, esihenkilö tai muu työpaikan toimija sekä työterveyshuollon ja kuntoutuksen palveluntuottaja.

Työkyvyn tuen keinot

Työttömän kokonaistilanteen kartoitus sisältää asiakkaan eri suunnitelmien yhdistämisen sekä työkyvyn tukeen ja työllistymisen tukemiseen liittyvien tavoitteiden, palvelujen yhteensovittamisen (työllistymissuunnitelma, asiakassuunnitelma, palvelusuunnitelma, kotoutumissuunnitelma, aktivointisuunnitelma, monialainen työllistymissuunnitelma, hoito- ja terveyssuunnitelma, kuntoutussuunnitelma, vammaispalvelulain mukainen suunnitelma).

Verkostoyhteistyössä sovitaan myös ja aikataulusta sekä vastuista ja ne on hyvä kirjata asiakkaan suunnitelmiin. Se auttaa asiakasta ymmärtämään ja ennakoimaan eri tahojen palveluvastuut ja samalla hahmottamaan palvelujensa kokonaisuuden. Hänen ei yksin tarvitse koordinoita palveluitaan. Suunnitelma toimii tiedonvälittäjänä eri ammattilaisten ja organisaatioiden välillä edistäen asiakkaan tarvitsemien palvelujen sujuvaa toteutumista ja aikataulutusta. Suunnitelma vähentää tilanteita, joissa asiakas joutuu kertaamaan samoja asioita uudestaan eri ammattilaisille. Asiakaan lähityöntekijäksi nimitään asiakkaan tilanteen kannalta sopivin henkilö, joka toimii keskeisesti asiakkaan työkyvyn tuen palvelukokonaisuudessa ja lisäksi tarvittaessa muista palveluista. Tiedonvaihtoa ja palveluketjujen sujuvuutta parantaisi se, että yksittäisten suunnitelmien sijaan palvelujärjestelmän toimijat ja asiakkaat pyrkisivät yhteen suunnitelmaan.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyprosessi muodostuu palvelutarpeeseen perustuvaan suunnitelmalliseen ja yksilöllisesti toteutettavaan eri palvelujen kokonaisuuteen. Palveluketjussa kaikkien palveluprosesseihin osallistuvien asiantuntijoiden ja ammattihenkilöiden tulee olla tietoisia asiakkaan ja hänen suunnitelmiansa ja tietojensa erilaisista siirtymävaiheista sekä niihin liittyvistä yhteistyön ja tiedonkulun tarpeista.

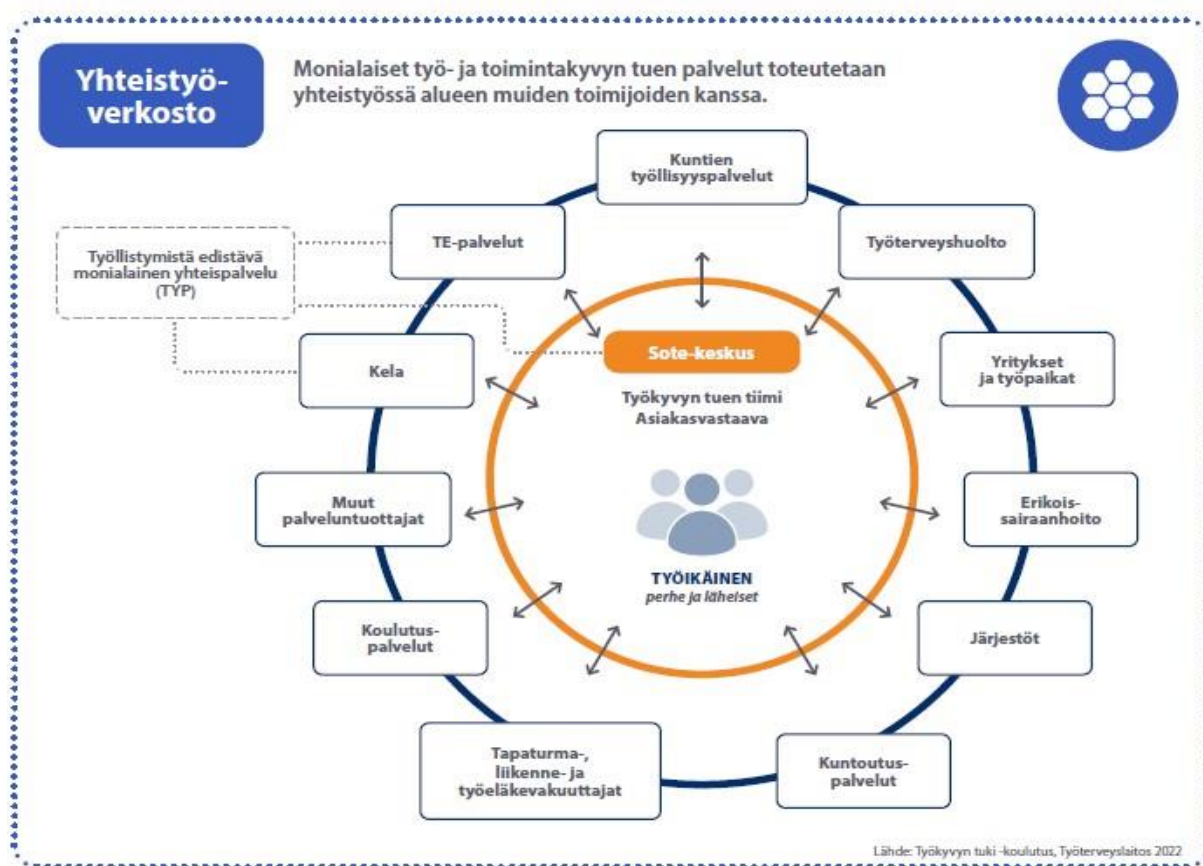
Yhteistyö onnistuu, kun kaikki ammattilaiset tietävät vastuunsa ja yhteistyön käytännöt:

- Ammattilaiset tuntevat toistensa palvelut ja heillä on oikeus ja tahto keskinäiseen yhteistyöhön asiakkaiden parhaaksi.
- Ammattilaisia kannustetaan tekemään verkostotyötä.
- Tietojärjestelmät ja niiden tarpeenmukaiset käyttöoikeudet tukevat ammattilaisten yhteistyötä.
- Johto tukee ammattilaisten yhteistyötä ja siihen on varattu riittävästi resursseja.

Koordinointi vaatii aina tiedon jakamista, mutta se voi olla myös ammattilaisten ja asiakkaan työskentelyä yhdessä. Mikäli koordinoivia ammattilaisia ei ole nimetty, tulee kaikkien jakaa tämä vastuu yhteistyössä.

Tutkimuksen mukaan keskeisimpinä työtehtävinään koordinoivaa työtä tekevät pitivät asiakkaan kuntoutus- ja palvelutarpeen tunnistamista, monitoimijaista yhteistyötä asiakasprosessissa sekä työkykyä tukevien keinojen ja menetelmien valintaa.

Työkyvyn tuen keinot ja etuudet, jotka voivat toteutua joko samanaikaisesti rinnakkain tai eri aikaan peräkkäin, auttavat asiakasta pääsemään kohti omia tavoitteitaan työelämään suuntautumisessaan.

KUVIO: Työttömän työkyvyn tuen palvelujärjestelmä, Työterveyslaitos.

Lääkärin työkyvyn arvioinnissa korostuu työkykykokonaisuuteen liittyvän tietouden perusosaaminen ajatellen, että on arvioitava hakijan ja työn yhteensopivuutta ja sitä, mikä olisi henkilön työkyky mukautetuissa tehtävissä.

Mikäli työttömällä on asiakkuus työllisyyttä edistävissä eri palveluissa tai monilaisessa työllisyyttä edistävässä palvelussa sekä samanaikaisesti muita hoidollisia palveluja sekä näiden yhteensovittamisen tarve, on lääkärillä keskeistä palvelujärjestelmän eri toimijoiden työn tunteminen, jotta voidaan suunnitelmallisesti ja oikea-aikaisesti asiakkaan tilanteessa edetä. Yhteensovittaminen tapahtuu tiedon välityksen sekä verkostoyhteistyön toimin. Monilaisessa työllisyyden edistämisen palvelussa (TYM) yhteistoiminta on lakiperusteista, mutta muissa

palveluissa tarvitaan asiakkaan suostumus verkostoyhteistyöhön sekä jokaiselta ammattilaiselta halua ja tahtotilaa jakaa tietoa ja pitää yhteyttä tarvittaville tahoille.

Työttömän rinnalla kulkevissa työllisyyttä edistävässä ja työkykyä tukevilla palveluissa toteutetaan eri palvelukokonaisuuksia ja tehdään arviota asiakkaan työelämävalmiuksista sekä työelämäedellytyksistä. Työ- ja toimintakykyyn liittyvää tietoa kertyy palautteiksi ja niitä arvioidaan verkostoyhteistyössä sekä välitetään esitietoina lääkärille työkykyarvion ja työkykylausunnon osaksi.

Työotteessa korostuu yksilöllinen varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen, työkyvyn tukeminen vahvuus ja voimavaralähtöisesti, toipumisorientaatio ja motivointityö. Asiakasta pyritään vahvistamaan osallisuudessa, toivossa, merkityksellisyyden kokemuksessa sekä positiivisen ja joustavan mielen rakentamisessa.

Monet työkäisille tyypillisistä vaivoista ovat erilaisia oirekuvia tai oireiden ja sairauksien yhdistelmiä, joihin ei löydy yksittäistä parantavaa lääketieteellistä hoitoa. Toisaalta toiminta- ja työkykyyn voidaan vaikuttaa. Työkokeilu, kuntouttava työtoiminta sekä sosiaalinen kuntoutus sekä esim. IPS-työhönvalmennus mahdollistavat toiminnallisen työkyvyn arviointia.

Hyvinvointialueilla ja kunnilla on yhteiset asukkaat, joiden erilaisiin palvelutarpeisiin on tarkoitus vastata mahdollisimman hyvin. Toimivalla yhteistyöllä voidaan saavuttaa tavoitellut yhdenvertaiset, laadukkaat ja kustannustehokkaat palvelut. TE- palveluiden siirtyessä kunnille hyvinvointialueen ja kunnan välille syntyy työllisyydenhoidossa yhdyspinta, jolla tavoitellaan kuntien elinkeinopolitiikan ja kilpailukyvyn parantumista. Avuksi tarvita hyvinvointialue, joka vastaa sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä. Pitkäaikaistyöttömien määrä suhteessa kaikkiin työttömiin on lisääntynyt, tutkimusten mukaan jopa lähes puolella pitkäaikaistyöttömistä on työkykyyn liittyviä haasteita. Tarve kehittää monialaisia työllisyyttä ja työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja työttömälle yksilöllisesti ja vaikuttavasti sekä riittäväillä resursseilla tulee siis jatkumaan.

Kuvio: Työkyvyn tuen keinot ja menetelmät

Hyviä käytäntöjä löytyy <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyokyvyn-tuki/hyvät-kaytannot-ja-toimintamalli>.

<https://innokyla.fi/fi>; Palvelu tarjoaa monipuolisia työkaluja ja menetelmiä kehittämisen tueksi. Se kokoaa kehittämistyön tulokset yhteen paikkaan ja toimii kanavana ratkaisujen levittämiseen. Työhön kytkeytyvä kuntoutus / Työterveyslaitoksen tietopaketti:

Tämä tietopaketti on työhön kytkeytyvän kuntoutuksen, työkyvyn tukemisen ja monialaisen yhteistyön opas työpaikoille.

Rinnalla kulkevat työllistymistä edistävät ja työkykyä tukevat palvelut jäljellä olevan työkyvyn selvittelyssä Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella

Palveluverkko tarkoittaa tiettyjen palvelujen järjestämisen ja toteuttamisen kokonaisuutta tietyllä alueella. Työkyvyn ja työllistymisen tuen palveluita toteuttavilla ammattilaisilla on oltava selkeä ymmärrys sekä omasta että muiden palveluntuottajien osaamisesta ja tuen keinoista. Lisäksi tarvitaan toimiva käytäntö, miten asiakasta ohjataan palvelusta toiseen. Vähäisimmillään se voi olla suullisesti sovittu toimintatapa eri toimijoiden välillä.

Monialaista ja moniammatillista palvelua ja tukea tarvitsevan työttömän tilanne edellyttää useiden **eri palveluiden yhteensovittamista ja niihin ohjaamista** yhdessä asiakkaan kanssa. Palveluverkon eri toimijoilla on tarpeen olla työkykyhaasteisille asiakkaille nimettyjä lähityöntekijöitä, jotka auttavat työkyvyn ja työllistymisen tukea tarvitsevia asiakkaita selvittelyn ja tuen prosessissa.

Asiakkaan tarvitsemat työkyvyn tuen keinot ja etuudet perustuvat hänelle tehtyyn palvelutarpeen tunnistamiseen ja arviointiin sekä hänen asettamiinsa tavoitteisiin. Palvelujen yhteiseksi tavoitteeksi monen asiakkaan kohdalla muodostuu biopsykososiaalisen työ- ja toimintakyvyn tuki. Työkyvyn tuen keinot ja etuudet, jotka voivat toteutua joko samanaikaisesti rinnakkain tai eri aikaan peräkkäin, auttavat asiakasta pääsemään kohti omia tavoitteitaan. Asiakkaan eri **voimassa olevien suunnitelmien yhdistäminen, palvelujen yhteensovittaminen sekä tiedonjaon varmistaminen turvaavat palveluprosessin toteuttamiseen liittyvää vastuunjakoa sekä koordinoitua**.

Verkosto tarkoittaa usean toimijan yhteistyösuhdetta, joka on vastavuoroinen ja tasavertainen. Palvelujärjestelmän toiminta edellyttää ammattilaisten verkostoja ja niissä toimimista. Yksittäinen ammattilainen ei voi osata kaikkea eikä tuntee kaikkien toimijoiden osaamista, yksin toimiessa koko järjestelmää ei pystytä täysin hyödyntämään asiakkaan parhaaksi.

Verkostotoiminnan keskiössä ovat yhdessä ajattelemisen ja laadukas vuorovaikutus. Jokaisen on oltava valmis jakamaan osaamistaan ja arvostettava toisen osaamista. Vuorovaikutuksen pitää olla avointa ja läpinäkyvää.

- Verkoston jäsenten eri näkökulmat tuottavat lisäarvoa

- Verkoston jäsenten taustaorganisaatioiden toimintakulttuuri vaikuttaa yhteistoimintaan.
- Moniäänisyys edellyttää luottamusta ja avointa dialogia
- Verkoston perustehtävä on jatkuvassa muutoksessa oleva systeemi, jonka sisältö ja toimijat kehittyvät vuorovaikutuksen tuloksena
- Verkostotyötä pitää arvioida ja määritellä muutoksen myötä uudelleen

Asiakas- ja potilastietojärjestelmiin kirjataan asiakasta koskevia hoitoa, kuntoutusta tai muuta palvelua koskevia tietoja. Terveystietojen ja sosiaalihuoltoa koskevat tiedot ovat erityisen suojattuja tietoja. Asiakkaan on mahdollista antaa tietoja nähtäväksi muillekin hänen palvelutarpeensa mukaisille toimijoille, mikä auttaa palveluprosessin etenemistä. Terveystietojen koskevat tiedot tallentuvat KANTA- ja OMAKANTA-järjestelmiin, joista ne ovat nähtävissä asiakkaan luvalla. Kts. LIITTEET. Y100 suostumuslomake; jäljellä olevan työkyvyn selvittelyyn.

Palvelut, roolit ja tehtävät

Työtön työnhakija

Asiakkaan sitoutuminen, motivaatio, pystyvyys ja toimijuus työllistymisensä edistämiseksi sekä työkyvyn tuen keinojen toteuttamiseen on keskeistä ja sisältyy asiakkaan asenteeseen, arvoihin, toimintamalliin sekä elämänhallinnan taitoihin.

Työllistymissuunnitelma laaditaan työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneelle työvoimaviranomaisen alkuhaastattelun sekä palvelutarpeen arvioinnissa. Asiakkaan työllistymissuunnitelmassa sovitaan työnhaun tavoitteista, työnhakuvollisuudesta, työllistymisen edistämisestä, palvelujen tarpeesta ja miten asiakas hoitaa asioitaan jatkossa TE-toimiston tai kuntakokeilun kanssa.

Työllistymissuunnitelman toteutumista seurataan työvoimaviranomaisen asiakaspalvelumallin mukaisissa työnhakukeskusteluissa. Työllistymissuunnitelman laiminlyömisellä voi olla vaikutuksia maksettavaan työttömyysturvaan.

Työllistymisen edistämisessä ja työkyvyn tuessa on ensisijaisesti pyrittävä motivaation, vahuuksien ja voimavarojen tunnistamiseen. Vahvistaa asiakkaan itsetuntoa, elämänhallintaa, työelämävalmiuksia, -taitoja sekä osaamista niin, että hän näkee mahdollisuutensa edetä työelämään.

Asiakkaalla on päävastuu toteuttaa hänelle ohjattuja, käytössä olevia digitaalisia palveluja, sekä toteuttaa ja sitoutua itsehoitoon ja omahoitoon annettuun tietoon, ohjaukseen ja neuvontaan. Hoidon, kuntoutuksen ja tuen menetelmin hänen tulee monipuolisesti itse edistää ensisijaisesti tilannettaan. Mikäli motivaatio ja halu toimia puuttuu, ei onnistuta etenemään myöskään edistävien ja tukevien palvelujen suhteen. Toimintakyvyn ja elämänhallinnan ongelmat eivät useinkaan asiakkaan kohdalla ole muunnettavissa sairauden vian tai vamman diagnooseiksi ja osana perussairauksia ne eivät välttämättä muuta perusdiagnoosin vaikeusastetta, vaikka ne vahvasti asiakkaan tilannetta ja elämänlaatua heikentävät. Työelämässä ollaan ensisijaisesti aina olemassa

olevan työkyvyn potentiaalilla ja työ sovitetaan tekijälleen ja hänen työnantajansa tukee työkykyä yrityksen työkykyjohtamisen keinoin.

Asiakkaalla on velvollisuus toteuttaa ja sitoutua työllistymissuunnitelman, terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelman mukaisiin käynteihin, tavoitteisiin sekä toimenpiteisiin. Mikäli hän jättää toistuvasti tulematta sovituille käynneille eikä toistuvasti toimi hänelle annettujen ohjeiden, tavoitteiden sekä suunnitelmien mukaisesti, hänen hoitonsa ja palvelunsa keskeytyy. Keskeytyneet palvelut, hoidot ja kuntoutukset puolestaan eivät ole asiakkaan etu vaan suurikin haitta edetä esim. etuuksiin liittyvissä asioissa ja aiheuttavat toistuvia hylkytilanteita. **Vakuutusjärjestelmä tarkkailee annetuissa etuuslausunnoissa hyvien käytäntöjen mukaisten palvelujen toteutumista sekä tuen, hoidon sekä kuntoutuksen toteutuneita, suunnitelmien mukaisia jatkumojia.**

Työttömällä työnhakijalla on oikeus ja velvollisuus osallistua työllisyyttä edistäviin ja työkykyä tukeviin toimenpiteisiin sekä hakea työtä silloinkin, kun hänet työkykyarviossa ja työkykylausunnossa todettu osatyökykyiseksi.

Hylkypäätösten perusteissa toistuvat usein maininnat hoidon tehostamisesta ja että diagnostisoidut sairaudet ovat hoidolla ja kuntoutuksella ensisijaisesti hoidettavissa, paremman hoitotasapainon saavuttamisesta, sairauksien sekä vikojen tai vammojen diagnostisten vaikeusasteiden riittämättömyydestä. Usein hylkypäätöksissä myös todetaan, että sairauksista, vioista ja vammoista huolimatta asiakkaalla on jäljellä olevaa työkykyä hänen työ- ja toimintakyvylleen sopeutettuun työhön. Silloin työllistymisen edistämisen, työkyvyn tuen, hoidollisten sekä kuntoutustoimien toteutusta tulee suunnitelmallisesti jatkaa verkostoyhteistyössä ja moniammatillisesti. Hylkypäätöksiin liittyen asiakkaalla on velvollisuus toimittaa tieto päätöksestä lähityöntekijälleen sekä lausunnon tehneelle lääkärille. Työkykyasiakkaan palvelujärjestelmän eri ammattilaisilta tämä tieto usein puuttuu. Kansaneläkelaitos ja työeläkevakuuttajat toimittavat nämä päätökset ainoastaan asiakkaalle, ja asiakas voi ne tarkastaa OmaKelasta tai työeläkevakuuttajan omapalveluista kohdasta päätökset.

Terveydenhuollon palvelut / SOTE-keskus

Hyvinvointialue järjestää työkyvyn tuen palvelut osana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita työikäisille, jotka eivät ole työterveyshuollon tai opiskeluterveydenhuollon piirissä. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue on valinnut yhdeksi ydinprosesseistaan monialaisen työ- ja toimintakyvyn kyvyn tukemisen ja selvittämisen.

Hyvinvointialueilla on osaltaan vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden yhteensovittamisesta muiden toimijoiden kuten kuntien ja valtion palveluiden kanssa.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella (Soite) ei toimi työkyvyn tuen tiimiä eikä erikseen nimettyjä työkykyasiakkaita koordinoivia työntekijöitä, vaan työkykyasiakkaat hoidetaan osana ammattilaisten omia tehtävänsuorituksia ja rooleja organisaatioissa.

Perusterveydenhuolto

- Lääkärivastaanotto- hoitajavastaanotto- psykologi- fysioterapeutti
- Terveyssozialityö
- Mielenterveys- ja riippuvuuspalvelut

- Laboratorio /Röntgen -Digipalvelut (Omaolo, terapianavigaattori)
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut (Tarmao.fi)
- Monipalveluasiakasprosessi- Matalan kynnyksen palvelut
- Kokemusasiantuntijat

Työttömien Terveystarkastus (Toimipaikka Aikuissosiaalityössä)

Erikoissairaanhoito

- Kuntoutustutkimusyksikkö

- Erikoisalujen konsultaatio läheteellä osana työkykyarviota
- Erikoisalujen sekä perusterveydenhuollon yhdistetty työkykyarvio ja lausunto tarvittaessa Erikoissairaanhoidon, yleisimmin psykiatrian tai kuntoutusyksiköiden toimesta saatetaan käynnistää hoitoneuvottelu asiakkaan hoito- tai kuntoutusprosessin tavoitteiden toteuttamiseksi ja yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi toimijoiden ja asiakkaan kesken.

- Kuntoutusohjaus

Kuntoutusohjaus on palvelua, joka kohdistuu pitkäaikaissairaus- tai vammaryhmiin, lapsiin ja aikuisiin, sekä heidän perhe- ja lähiyhteisöihinsä pääasiassa sairastumis- ja sopeutumisvaiheessa erikoissairaanhoidon palveluna.

Kuntoutusohjaajat toteuttavat kuntoutusohjausta ja järjestävät kurssitoimintaa. Kuntoutusohjaaja tiedottaa asiakkaan yksilöllisen kuntoutustarpeen mukaisista tarjolla olevista kuntoutumista, toimintakykyä ja osallisuutta tukevista palveluista ja tukitoimista sekä toimii kuntoutumisessa, sen suunnittelussa ja koordinoinnissa asiakkaan kumppanina.

- Toimintaterapia

- Apuvälinekeskus

Erikoissairaanhoito vastaa vaativaan apuvälinepalveluun liittyvistä apuvälineistä. Tällaisia ovat esimerkiksi näön ja kuulon apuvälineet työhön. Erikoissairaanhoidossa toimivat kuntoutusohjaajat voivat tulla myös työpaikalle arvioimaan henkilön apuvälinetarvetta hoidon ja kuntoutuksen porrastuksen mukaisesti.

Opiskeluterveydenhuolto

Opiskeluterveydenhuolto on osa perusterveydenhuoltoa. Opiskeluterveydenhuollon palvelut kuuluvat lukioiden, ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoille. Kunta on tällä hetkellä velvollinen järjestämään omalla alueellaan sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille opiskeluterveydenhuollon heidän kotipaikastaan riippumatta.

Opiskeluterveydenhuollossa opiskelijoiden opiskelukykyä tukevia keinoja ovat terveystarkastukset, terveysohjaus, ryhmätoiminta, tartuntatautien ehkäisy, mielenterveys- ja päihdepalvelut ja kuntoutus.

Yhdyspinta löytyy siis sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöön, jossa yhteinen työllistymiseen ja työkykyyn liittyvät tarpeet voidaan varhain tunnistaa.

Ammattilaisten työn tueksi on laadittu toimintamalliprosessi työttömien jäljellä olevan työkyvyn selvittelystä sekä tietopaketti työkykyasian hoitoon ja selvittelyyn liittyvällä teemalla. Asiakastyössä tehdään palvelun – ja hoidontarpeen arviointia, jossa voidaan varhain työkyvyn tuen tarve tunnistaa. Asiakkaalta kerätyn ja kartoitetun esitiedon pohjalta edetään asiakkaan palvelupolulla jäljellä olevan

työkyvyn selvittelyn prosessin mukaisesti. Jokaisen ammattilaisen työtehtävään kuuluu tiedon, palveluiden ja verkostoyhteistyön koordinointi. Tiedon vaihdolle eri ammattilaisten ja organisaatioiden välillä tarvitaan kuitenkin aina asiakkaan kirjallinen suostumus. Eri palvelujen tavoitteiden, suunnitelmien ja toimenpiteiden yhteen sovittaminen työkykyasiaan liittyen on keino tehostaa yhteiseen päämäärään pääsyä sekä resurssien oikea-aikaista käyttöä. Työkykyasioita ei hoideta yksin, vaan parhaiten toimivana verkostoyhteistyönä.

Varhaisen tuen kartoituksen työkykypistemäärän ja tarpeen tunnistamista helpottava asiakirja on myös sovellettavissa hoidon tarpeen arviota tekeville ammattilaisille. Työkykypistemääräkysymyksen liittämistä osaksi terveys- ja hoitosuunnitelman esitietolomaketta on myös esitetty, lomake sisältää jo kysymysasettelun sairauden vian, vamman tai oireen vaikutuksesta työ- ja toimintakykyyn. Perusterveydenhuollossa on myös keskeistä selvittää, kuka on asiakkaan vastuuvirkailija työllisyydenhoidossa ja vastaa asiakkaan työllistymissuunnitelman laatimisesta. Perusterveydenhuollon terveys-, hoito ja kuntoutussuunnitelmat tulisi laatia työllistymissuunnitelmaa yhdistäen ja huolehtia tiedonjaosta.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessin päävaiheet koostuvat eri toimijoiden toimesta tehdyistä palvelutarpeen arvioista sekä hoidon tarpeen arvioista, asiakkaan kokonaistilanteen selvittämisestä (esitiedot, tavoitteet, suunnitelmat, toimenpiteet, palautteet), työttömien terveystarkastuksesta, lääkärin työkykyarviosta sekä työkykylausunnosta sekä viimesijaisesti Työkykyverkoston konsultaatiosta, kriteerien sinne ohjaukseen täyttyessä. Prosessin kivijalka muodostuu työttömän asiakkaan tilanteesta rinnalla kulkevista työllisyyttä edistävästä ja työkykyä tukevista palveluista sekä työllistymissuunnitelmasta, joiden tavoitteena on jäljellä olevan työkyvyn tuki, työllisyysmahdollisuuksien edistäminen, työhön paluun tuki sekä työssä pysymisen tuki. Prosessin toteutumisen edellytyksenä on vahva yhteistyö ja kommunikointi työllisyyden palveluiden vastuuvirkailijoiden, sosiaalihuollon ammattilaisten sekä perusterveydenhuollon vastaanottopalveluiden lääketieteellisten ammattilaisten välillä, sekä heidän työkykyosaamisensa.

Terveydenhuoltolain (1326/2010, 13 §) mukaan Hyvinvointialueen on järjestettävä tarpeelliset työttömien terveystarkastukset alueensa asukkailla heidän terveystensä ja hyvinvointinsa seuraamiseksi ja edistämiseksi. Terveysneuvonnan ja terveystarkastusten on tuettava työ- ja toimintakykyä ja sairauksien ehkäisyä sekä edistettävä mielenterveyttä ja elämänhallintaa. Terveysneuvonta ja terveystarkastukset on järjestettävä myös opiskelu- tai työterveyshuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille. Terveysneuvonnan ja terveystarkastusten on muodostettava toiminnallinen kokonaisuus muiden hyvinvointialueen järjestämien palvelujen kanssa. Työttömillä on usein työssä käyviä enemmän terveysongelmia. Monet terveysriskit lisääntyvät työttömyyden pitkittyessä. Useilla työttömillä ja muilla työelämän ulkopuolella olevilla on tarve terveyttä ja työkykyä edistäviin palveluihin. Mikäli sairaudet, toimintakyvyn vajeet ja kuntoutustarve jäävät työttömillä tunnistamatta, riski syrjäytyä työmarkkinoilta kasvaa. Terveystarkastus on asiakkaalle vapaaehtoinen ja maksuton. Terveystarkastukseen voi hakeutua työttömyyden kestosta riippumatta. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella työttömien terveydenhoitaja on sijoitettuna aikuissosiaalityön toimintayksikköön.

Perusterveydenhuollon eri ammattilaisten (fysioterapeutti, psykologi, ravitsemusterapeutti, astmahoitaja, diabeteshoitaja, sosiaaliohjaaja sekä erikoissairaanhoidon toimintaterapeutti,

kuntoutusohjaaja jne.) osaamista ja arvioita sekä testauksia tarvitaan usein osana työkyvyn arviointia. Peruseriaate on, että ensisijaisesti lääkäri arvioi tarpeen jatkotutkimuksiin ja laatii lähetteet ammattilaisille. Moniammatilliseen yhteistyöhön liittyvissä asiakkaan työkykyasiaa koskevissa verkostoneuvotteluissa voidaan sopia myös eri ammattilaisten arvioiden hyödyntämisestä.

Työkykyverkosto on Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella toimiva moniammatillinen konsultaatioryhmä, johon osallistuu TE- palveluiden ja sosiaalialan asiantuntijat, terveyskeskuksen ja erikoissairaanhoidon lääkärit, hyvinvointialueen ja Kelan kuntoutuksen asiantuntijat, mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiantuntijat ja psykologi. Työkykyverkostoon ohjautuu asiakkaat erillisen kriteeristön mukaisesti silloin, kun heidän asiansa ei ole edennyt ensisijaisella jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn prosessin toteutuksella. Työkykyverkoston ensisijaisena tavoitteena on saada uusia, vaihtoehtoisia näkökulmia ja toimenpide-ehdotuksia asiakkaan jumiutuneen tilanteen edistämiseksi. Toisena tavoitteena on toimia ammattilaisten apuna epäselvissä asiakastilanteissa- asiakkaan lähettävä ammattilainen saa tukea ja vahvistusta sille, ollaanko nyt oikealla polulla, ja vaihtoehtoisia näkemyksiä siitä, miten asiakkaan asiassa voisi edetä. Asiakas ei itse osallistu konsultaatioryhmään, vaan hän esittelee tilanteensa täyttämällä Työkykyverkoston kartoituslomakkeen lähettävän tahon edustajan kanssa. Lähityöntekijä/ lähettävä taho, esittelee asiakkaan tilanteen ja kartoitetun työkykytiedon konsultaatiokäsittelyssä. Työkykyverkoston konsultaatio on kertaluonteinen, eikä se muuta olemassa olevaa asiakkuutta, hoitotahoja tai palveluita. Työkykyverkosto laatii moniammatillisesti konsultaation suositukset, jotka täydentävät muita, aiemmin laadittuja suunnitelmia.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella toimii Kuntoutustutkimuspoliklinikka, joka sijoittuu erikoissairaanhoidon toimialueelle. Tutkimusasiakkaat tulevat kuntoutustutkimukseen lääkärin läheteellä erikoissairaanhoidosta, terveyskeskuksesta, työterveyshuollosta tai yksityislääkärin vastaanotolta. Kuntoutustutkimus sisältää asiantuntijoiden arvion asiakkaan työ- ja toimintakyvystä, kuntoutumisedellytyksistä ja voimavaroista. Tavoitteena on laatia ammatillinen ja lääkinnällinen kuntoutussuunnitelma kuntoutustutkimustyöryhmän, tutkimusasiakkaan ja hänen lähiverkostonsa kanssa. Asiantuntijoina työryhmässä toimivat lääkäri, sosiaalityöntekijä, fysioterapeutti, toimintaterapeutti ja psykologi. Tarpeen mukaan pyydetään konsultaatioita eri erikoisaloilta.

IPS- työhönvalmennus on otettu käyttöön osaksi Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen mielenterveys- ja päihdepalveluiden avohoitoa heidän hoidossaan oleville asiakkaille. IPS-työhönvalmennuksessa tarjotaan yksilöllistä tukea työllistymiseen mielenterveyden häiriöihin sairastuneille henkilöille. Tuetun työllistymisen IPS - Sijoita ja valmenna! -toimintamallilla edistetään asiakkaan työmarkkinoille pääsyä, työhön paluuta ja työssä pysymistä. Lyhenne IPS tulee englannin kielen sanoista Individual Placement and Support. IPS-työhönvalmennuksen vaikuttavuus vakuuttaa niin kansainvälisesti, kansallisesti kuin paikallisestikin. Toipumisorientaatioon ja laatukriteereihin perustuva IPS-toimintamalli, on omalta osaltaan vähentämässä mielenterveyden häiriöihin liittyvää stigmaa. Työ kuntouttaa, vahvistaa uskoa omaan pärjäävyyteen ja tuo elämään merkityksellistä sisältöä lisäten näin asiakkaan psykososiaalista hyvinvointia, osallisuutta ja toimijuutta. Palvelu on integroitu osaksi aikuispsykiatrian kuntoutusta.

Aikuisten sosiaalipalvelut / SOTE-keskus

Sosiaalihuollon näkökulmasta erityisesti sosiaalisella toimintakyvyllä on vahva yhteys yksilön työ- ja toimintakykyyn. Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä osallistua ja toimia osana yhteiskuntaa. Vahva sosiaalinen toimintakyky antaa edellytyksiä arjessa selviytymiselle sekä tavoitteiden löytämiselle ja saavuttamiselle. Sosiaalinen toimintakyky tarkoittaa, arjen ja elämänhallintaa sekä niiden parantamista, kykyä toimia yhteisöissä, kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä osallisuutta.

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuuttaja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet, edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa sekä parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä. Yksi keskeinen tavoite on edistää työllistymistä, erityisesti henkilöillä, joilla on vaikeuksia työllistyä esimerkiksi sosiaalisten- tai terveydellisten haasteiden vuoksi.

Sosiaalihuoltolaissa on seuraavat työllistymistä tukevat sosiaalipalvelut:

- Kuntouttava työtoiminta (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189)
- Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta (SHL 27 d §)
- Vammaisten henkilöiden työtoiminta (SHL 27 e §)

Sosiaalipalveluissa työllistymistä ja työkykyä tukevia keskeisimpiä palveluja ovat sosiaalityö ja sosiaaliohjaus sekä sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arvio ja kuntouttava työtoiminta. Sosiaalihuoltolain mukaiset työllistymistä edistävät palvelut tarjoavat tukea erityisesti asiakkaille, joiden työkyky on alentunut ja joiden mahdollisuudet työmarkkinoilla ovat heikentyneet. Työllistymistä voidaan tukea elämänhallintaa vahvistavilla palveluilla, kuten asumisen, arjen- tai taloudenhallinnan tuella. Tämä voi auttaa esimerkiksi henkilöitä, joilla on päihdeongelmia, jotka estävät tai vaikeuttavat työelämän osallistumista tai kuntoutumista. Sosiaalinen kuntoutus tukee henkilöitä, joiden toimintakyky on heikentynyt esimerkiksi mielenterveyden tai sosiaalisten haasteiden vuoksi. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita tarjotaan yhteistyössä muiden tahojen, kuten TE-palvelujen, kunnallisten palveluiden, terveydenhuollon, työeläkelaitosten, vammaispalvelujen, sekä Kelan ja eri järjestöjen kuntoutuspalvelujen kanssa.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöt ovat sosiaalihuollon palveluiden ja palvelujärjestelmän asiantuntijoina osa työkyvyn tuen palvelukokonaisuutta. Heillä on laaja osaaminen sosiaalihuollon palvelujärjestelmästä, mutta myös laajemmin toimintaympäristöstä, sekä toimijoista työkyvyn ja työllistymisen tuen näkökulmasta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöllä on selkeä rooli asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen kartoittamisessa, tukena toimimisessa sekä oikea-aikaisten palvelujen saavuttamisessa ja löytämisessä. Sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä on osallistua asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arviointiin ja kartoitukseen yhdessä moniammatillisen työkyvyn tuen verkoston kanssa tuottamalla tietoa asiakkaan kokonaistilanteesta ja ottamalla dokumentoinnin keinoin kantaa asiakkaan sosiaalisen toimintakykyyn. Sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä on kerätä tietoa sekä hyödyntää sitä asiakkaan työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi. Varsinaista terveystavoitteista työ- ja toimintakyvyn arviointia työkyvyn kokonaisuudessa tekevät terveydenhuollon ammattilaiset,

kuten lääkärit, fysioterapeutit ja toimintaterapeutit. Mikäli asiakas tarvitsee moniammatillista tukea työkykynsä vahvistamiseen, on tärkeää, että sosiaalihuollon ammattihenkilö olisi mukana mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tätä prosessia. Näin tulee arvioiduksi myös ne tuen tarpeet, joihin sosiaalihuollon ammattihenkilö pystyy vastaamaan.

Sosiaalineuvonta	Sosiaalineuvonta ja aikuisten palveluohjaus auttavat, kun tarvitset palveluohjausta tai tietoa sosiaalipalveluista ja etuuksista.
Aikuissosiaalityö ja toimeentulotuki Sosiaalinen luototus Talousneuvola Asumusneuvonta	Aikuissosiaalityö on yli 18-vuotiaiden kanssa tehtävää työtä, jonka tavoitteena on vahvistaa henkilön omaa toimintakykyä ja ehkäistä sosiaalisten ongelmien syntyä. Toimeentulotuki on viimesijainen yhteiskunnan tukimuoto taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille henkilöille ja perheille. Se on tarkoitettu tilapäiseksi tai muita tuloja ja etuuksia täydentäväksi avuksi. Aikuissosiaalityön alueita ovat arkielämän hallinta, asuminen ja asunnottomuus, köyhyys ja toimeentulo-ongelmat, päihde- ja mielenterveysongelmat, syrjäytyminen ja osallisuus, työttömyyden yksilölliset seuraukset ja yksinäisyys. Aikuissosiaalityössä käytetään erilaisia työmenetelmiä, kuten yksilö- ja ryhmätyötä, psykososiaalisia menetelmiä, palveluohjausta ja yhteisöllisiä menetelmiä.
Työllisyyttä edistävät palvelut Aktivointityö Kuntotuttava työtoiminta	Hyvinvointialue tarjoaa asiakaslähtöisiä ja lain määräämiä palveluja työllisyyden edistämiseksi. Aktivointisuunnitelma on pitkään työttömänä olleelle henkilölle laadittava suunnitelma, jonka tavoitteena on parantaa henkilön työllistymisedellytyksiä ja elämänhallintaa. Suunnitelma laaditaan ja toteutetaan Te/Kuntakokeilun ja aikuissosiaalityön yhteistyössä. Kuntotuttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Se on tarkoitettu henkilöille, joiden työ- ja toimintakyvyn asettamat rajoitteet estävät heitä osallistumasta joko työhön tai julkisiin työvoimapalveluihin. Kuntotuttavan työtoiminnan tarkoituksena on mahdollistaa asiakkaan pääsy työhön, koulutukseen tai työvoimapalveluihin

	<p>parantamalla hänen elämäntilanteensa ja toimintakykyään.</p> <p>Työtoiminnan aikana arvioidaan ja kerätään tietoa asiakkaan kanssa työ- ja toimintakyvystä, työkykyhaasteista, työelämävalmiuksista sekä työtoiminnan sujuvuudesta sekä terveyshaasteiden vaikutuksesta työn sujumiseen.</p>
<p>TYP (TYM)/ Monialainen työllisyyttä edistävä palvelu</p>	<p>Monialaisella työllisyyttä edistävällä palvelulla tarkoitetaan lakisääteistä yhteistoimintamallia, jossa työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos yhdessä arvioivat työttömien palvelutarpeet, suunnittelevat työttömien työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat työttömien työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta siten kuin tässä laissa säädetään. Monialaisen työllisyyttä edistävän palvelun tavoitteena on edistää työttömien työllistymistä tarjoamalla heille heidän monialaisen palvelutarpeensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. Palvelujen tarjoamisesta säädetään erikseen.</p> <p>Sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä on osallistua asiakkaan työ- ja toimintakyvyn arviointiin ja kartoitukseen yhdessä moniammatillisen verkoston työkyvyn tuen palvelujen kanssa, tuottamalla tietoa asiakkaan kokonaistilanteesta ja ottamalla dokumentoinnin keinoin kantaa asiakkaan sosiaaliseen toimintakykyyn. Sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävänä on kerätä tietoa sekä hyödyntää sitä asiakkaan työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi.</p>
<p>Sosiaalinen kuntoutus</p>	<p>Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn vahvistuminen niin, että henkilö selviytyy arkipäivän välttämättömistä toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristön rooleista. Kuntoutus kohdentuu sosiaalisista syistä avun tarpeessa tai</p>

<p>Sosiaalityö/sosiaaliohjaus - Palvelutarpeen arvio</p>	<p> syrjäytymisvaarassa oleville henkilöille. Palvelu kohdentuu pääpainoisesti nuorille – 35v. Sosiaaliohjauksen keinoin tuetaan asiakasta kiinnittymään esim. palvelutarpeen mukaisiin palveluihin, niin että asiakas suoriutuu niistä itsenäisesti. Palvelun aikana voi nousta esille tarve selvittää miksi työllisyyttä edistävät palvelut eivät ole toteutuneet ja arvioida työkyvyn haasteita ja rajoitteita ja ohjata työkyvyn arvioon. Palvelun aikana tietoa kertyy arjen sujuvuudesta, elämännhallinnasta, sosiaalisista suhteista, vuorovaikutustaidoista, työ- ja koulutushistoriasta sekä asiakkaan arviota omasta terveydentilastaan ja toimintakyvystään. Kuntoutukseen liittyvissä ryhmätilanteissa voidaan havainnoida asiakkaan valmiuksia ja taitoja.</p> <p> Työllistymistä edistävissä sosiaalipalveluissa sosiaaliohjauksellisin keinoin voidaan tukea asiakkaan elämännhallintaa ja työ- ja toimintakykyä asiakaslähtöisellä työskentelyllä sekä tukemalla asiakkaan osallisuutta palvelun suunnittelussa, päätöksenteossa sekä toteutuksessa. Työotteessa korostuu motivoiva/ muutosta tukeva, voimavara- ja ratkaisukeskeinen työote. Työttömyyden taustalla olevia juurisyitä kartoitetaan sekä arvioidaan kokonaisvaltaisesti eri tekijöiden syy-seuraussuhteita sekä yksilön hyvinvoinnin, elämäntilanteen että ympäristötekijöiden kokonaisuudet huomioiden. Aktivointityön aikana annettu tuki, ohjaus, kannustus ja neuvonta tavoittelee asiakkaan voimaantumista toimijuuteen, pystyvyyteen ja osallisuuteen. Asiakas oivaltaa ja löytää voimavaroja, vahvuuksia sekä ratkaisuja ja taitoja edetä elämäntilanteessaan ja työelämää ajatellen.</p>
<p>Terveyssosiaalityö/ toimipaikka perusterveydenhuollossa sekä erikoissairaanhoidossa</p>	<p> Terveyssosiaalityötä tarvitaan elämäntilanteissa, joissa painottuu sosiaalityön rooli psykososiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi työkyvyn ja kuntoutusmahdollisuuksien</p>

	<p>selvittämisessä ja terveysperusteisia etuuksia, vakuutusasioita ja oikeudellisia asioita koskevassa neuvonnassa. Sosiaalityöntekijän tehtävät toteutuvat perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon eri yksiköiden kanssa yhteistyössä silloin kun asiakas on työkyvyn selvittelyssä. Tärkeää on myös yhteistyö terveydenhuollon yksikön ulkopuolisten toimijoiden kuten potilaan omien verkostojen, viranomaisten ja järjestöjen kanssa.</p>
Vammaispalvelut	<p>Vammaispalveluja ovat tuetun työllistymisen palvelut, henkilökohtainen apu ja kuljetuspalvelut. Tuettu työllistyminen on työllistymisen tukimenetelmä, jonka tavoitteena on työnhakijan työllistyminen normaaliin palkkatyöhön avoimille työmarkkinoille. Vammaispalveluihin sisältyvä henkilökohtainen apu tarkoittaa mahdollisuutta saada henkilökohtainen avustaja. Vammaispalveluna henkilö voi saada kuljetuspalveluja kuten mahdollisuuden käyttää taksia työmatkoilla, vamman edellyttämiä muutostöitä omaan autoon, tai taloudellista tukea oman auton hankintaan.</p>
Kotouttamispalvelut	<p>Kotoutumispalvelut vastaavat Kokkolan kiintiöpakolaisten vastaanotosta. Lisäksi kotoutumispalveluihin tulevat asiakkaiksi Kokkolaan muuttavat oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat, pakolaisen perheenyhdistämisjärjestelmän kautta tulevat ja muut kuntaan muuttavat kotoutumisajalla olevat pakolaiset. Kotoutumispalvelut tukevat Kokkolaan saapuvia pakolaisia kotoutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutumispalveluissa toteutetaan kotoutumis- ja sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Kotoutumistyötä tehdään yhteistyössä eri viranomaistahojen ja järjestöjen kanssa. Asiakkuus kotoutumispalveluissa kestää noin kolme vuotta.</p>

Sosiaalihuollon ammattihenkilö voi olla se ammattilainen, joka selvittää asiakkaan arjen ja elämän kokonaistilanteen ja sanoittaa erityisesti sosiaalisen toimintakyvyn näkökulmasta tarpeita, voimavaroja/vahvuuksia, osaamista ja haasteita. Heidän tekemä palvelutarpeen arvio tai sosiaalisen tilanteen kartoitus liitettään silloin osaksi lääkärin tekemää työkykyarviota. Usein voi

työkykyhaasteessa lisäksi olla kyseessä sosiaalisessa toimintaympäristössä ilmeneviä tekijöitä, jotka vaikuttavat työkykyyn ja joita esimerkiksi muu terveydenhuollon ammattilainen ei yksin pysty selvittämään. Sosiaalityön asiakaslähtöinen, dialoginen työskentelytapa on myös sosiaalityön vahvaa asiantuntijuutta ja merkittävässä roolissa motivointityön ja asiakkaan voimaantumisen sekä toipumisen näkökulmasta katsottuna. **Työllisyyttä edistävien ja tukevien palvelujen toteutuminen ja palvelujen palauteet ovat tärkeässä roolissa kuvaamaan asiakkaan psykososiaalista toimintakykyä ja tätä tietoa sanoittavat sosiaalityön asiantuntijat ensisijaisesti. Tämän tiedon siirtyminen työttömien terveydenhoitajalle, lääkärin työkykyarvioihin sekä työkykylausuntoihin, terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelmiin on tärkeää.**

Kunnan työllisyyttä edistävät palvelut, TE/Kuntakokeilu

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa työllisyys-, yrittäjäyys- ja työvoimapolitiikasta sekä maahanmuuttajien kotouttamispolitiikasta. Työvoima- ja yrityspalvelujen asiakkaita ovat henkilöasiakkaat, yritykset ja yhteisöt. TE-palveluja asiakkaille tuottavat organisaatiot ovat elinkeinoelämän ja työmarkkinoiden asiantuntijoita.

Työ- ja elinkeinotoimistojen (TE-toimistojen) lisäksi julkisia työvoima- ja yrityspalveluja tuottavat mm. yritykset, seudulliset ja valtakunnalliset yrityspalveluorganisaatiot, oppilaitokset, kunnat, kolmannen sektorin toimijat, julkisen hallinnon yhteispalvelupisteet, koko Suomea puhelimitse ja verkossa palveleva työ- ja elinkeinohallinnon asiakaspalvelukeskus sekä henkilöstöpalveluyritykset ja muut yksityiset palveluntuottajat.

TE-palvelut 2024 uudistuksen tavoite on palvelurakenne, joka edistää työntekijöiden nopeaa työllistymistä ja lisää työ- ja elinkeinopalvelujen tuottavuutta, saatavuutta ja monipuolisuutta. Uudistuksessa huomioidaan palvelujen yhdenvertainen saatavuus.

TE-palvelujen siirto kunnille tuo palvelut lähemmäksi asiakkaita. Kun työllisyyspalvelut, kunnan koulutuspalvelut sekä elinkeinopalvelut ovat saman järjestäjän vastuulla, tukevat palvelut nopeamman työllistymisen tavoitetta. Kunnilla on hyvät lähtökohdat tarjota asiakkaille kohdennettuja ja paikallisten työmarkkinoiden tarpeisiin sopivia palveluja. Kunnalle vastuu siirtyy 1.1.2025.

<p>Työttömyysturva</p>	<p>Työtön työnhakija voi saada joko Kelan maksamaa peruspäivärahaa tai työttömyyskassan jäsenilleen maksamaa ansiopäivärahaa. Peruspäivärahaa ja ansiopäivärahaa maksetaan muutoin samoin perustein, mutta ansiopäiväraha edellyttää työttömyyskassan jäsenyyttä. Työttömyyspäivärahan kesto riippuu työhistoriasta. Jos työtön työnhakija on saanut työttömyyspäivärahaa enimmäisajan tai hän ei täytä työttömyysturvan työssäoloehtoja, hänelle voidaan maksaa työmarkkinatukea. Työmarkkinatukea maksetaan niin kauan kuin työttömyys jatkuu.</p>
-------------------------------	--

Työllistymissuunnitelma	Työllistymissuunnitelmassa sovitaan työnhaun tavoitteista, työnhakuvelvollisuudesta, miten työtön itse edistää työllistymistään, palvelujen tarpeesta ja miten asioita hoidetaan TE-toimiston tai kuntakokeilun kanssa. Suunnitelmaa päivitetään asiakaspalveluprosessin mukaisesti.
Työnhaku- ja uravalmennus	Taitojen kehittämistä, tietoa, ohjausta ja tukea ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojen selkeyttämiseen, koulutukseen hakeutumiseen ja työelämävalmiuksien kehittämiseen.
Ammatinvalinta- ja uraohjaus psykologi	Yhdessä ammatinvalintapsykologin kanssa pohditaan elämäntilannetta, ominaisuuksia, työelämään liittyviä odotuksia, kiinnostuksia sekä aikaisempia kokemuksia koulutuksessa ja työssä. Tavoitteena on löytää vahvuuksien, kykyjen, kiinnostuksen ja terveydentilan kannalta sopivin ratkaisu. Palvelujen tukena käytetään tarvittaessa soveltuvuustestejä.
Ammatillinen työvoimakoulutus	Tarkoituksena on parantaa työnhakijan osaamista ja mahdollisuuksia työllistyä. Työvoimakoulutuksessa tavoitteena on usein perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen. Monilla eri ammattialoilla järjestetään lisäksi jatko- ja täydennyskoulutusta.
Työkyvyn arviointi ostopalveluna	Arviointia pyydetään silloin, jos vamma tai sairaus voi vaikuttaa työllistymismahdollisuuksiin. Tällöin asiakkaan työ- ja toimintakykyä selvitetään suhteessa haettavaan ammattiin, suunniteltuun koulutukseen tai uuteen ammattiin.
Työkokeilu	Työllistymistä edistävä palvelu, jonka aikana ammatti- ja uravaihtoehtojaan pohtiva henkilö voi hankkia tietoa uravalintojensa tueksi. Työkokeilun aikana henkilö tekee työtä oikeassa työympäristössä.
Työhönvalmennus	Valmennus on yksilövalmennusta ja painottuu työnhaun henkilökohtaiseen tukeen, sopivan työ- tai koulutuspaikan löytämiseen, työnhaussa tarvittavien asiakirjojen laatimiseen ja haastatteluun valmistautumiseen. Työhönvalmentajilla on tietoa eri alojen työllisyystilanteesta ja heillä on kontakteja eri työnantajiin. Valmentajan ohjauksella löydetään

	ja tuodaan esille osaaminen ja vahvuudet työmarkkinoilla. Tavoite on tukea työhön, koulutukseen tai työkokeiluun pääsyssä.
Palkkatuki	Palkkatuki on rahallinen korvaus siitä, että työnantaja voi joutua käyttämään tavallista enemmän aikaa työntekijän työnohjaukseen työttömän vähäisen työkokemuksen, vanhentuneen osaamisen tai esimerkiksi vamman tai sairauden vuoksi.
Työolosuhteiden järjestelytuki	Tavoite on edistää osatyökykyisen työntekoa. Työnantajana voi saada työolosuhteiden järjestelytukea, jos työhön palkattavan tai työssä jo olevan henkilön vamma tai sairaus edellyttää uusia työvälineitä tai kalusteita, muutostöitä työpaikalla tai apua työssä toiselta työntekijältä.
Todistus suurtyönantajalle	Osatyökykyisyyttä koskevan todistuksen tarkoituksena on helpottaa osatyökykyisen työnhakijan työllistymistä ja pienentää työnantajan rekrytointikynnystä. Todistuksen tavoitteena on työntekijän mahdollisen työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen liittyvän riskin pienentäminen suurtyönantajalle.
Starttiraha	Aloittavalle yrittäjälle maksettava tuki, jonka tavoitteena on edistää uutta yritystoimintaa ja työllistymistä. Starttirahalla turvataan yrittäjän toimeentulo sinä aikana, jonka yritystoiminnan käynnistymisen ja vakiinnuttamisen arvioidaan kestävän.
Matkakulujen korvaus	
Koulutuskokeilu	Koulutuskokeilussa tutustutaan tietyn koulutusalan sisältöön ja ammatin vaatimuksiin. Kokeilun aikana voi keskustella opettajien ja oppilaanohjaajien kanssa opiskeluun liittyvistä asioista. Voidaan myös tutustua oppilaitokseen ja opiskeluun seuraamalla oppitunteja.
TE-Työkykykoordinaattori	Työkykykoordinaattorin tehtävänä on luoda käytännöt ja toimintamalli osatyökykyisten työnhakijoiden ja työntekijöiden tilanteen edistämiseksi työllisyydenhoidon kontekstissa. Koordinaattori tekee tavoitteellista ja kehittäväää yhteistyötä työnantajien ja muiden alueellisten verkostojen kanssa. Koordinaattori etsii sopivia palveluja ja muita ratkaisuja, jotta

	työllistyminen tai työelämässä pysyminen olisi mahdollista sekä työssä oleville että työttömille.
Ohjaamo	Nuorille, alle 30-vuotiaille suunnattu, yhden luukun periaatteella toimiva palvelupiste. Ohjaamosta saa ohjausta mm. työhön ja työllistymisen tukemiseen, urasuunnitteluun, kouluttautumiseen, arkeen, harrastuksiin ja terveyteen liittyen. Ohjaamossa toimii laaja-alainen ja joustava yhteistyöverkosto, joka koostuu julkisen palvelun asiantuntijoista, 3. sektorin toimijoista sekä yrityssektorin edustajista. Ohjaamossa on tavattavissa myös TE-palveluiden asiantuntija sekä muita ammattilaisia. Ohjaamon palvelut ovat käyttäjälleen maksuttomia ja sinne voi hakeutua ilman lähetettä.
Etsivä nuorisotyö	Etsivä nuorisotyö tavoittelee tuen tarpeessa olevia nuoria ja auttaa heitä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään heidän kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille.

Työ- ja elinkeinotoimistojen **asiakaspalvelumallissa** on työnhakijalle nimetty vastuutyöntekijä, jolta saa aikaisempaa yksilöllisempää tukea työnhakuunsa ja työllistymiseensä. Ensimmäinen tapaaminen järjestetään viiden arkipäivän kuluessa työnhaun käynnistämisestä. Tämän jälkeen työnhakijaa tavataan kahden viikon välein kolmen kuukauden aikana. Jos työnhakijan edellytyksissä hakea työtä ja työllistyä on puutteita, nopeutuu hänen pääsynsä palveluihin. Työnhakijan mahdollisuudet vaikuttaa omaan työnhakuunsa kasvavat. **Työnhakijan on lähtökohtaisesti haettava neljää työmahdollisuutta kuukaudessa.**

Tapaamisten yhteydessä tehdään tilannekartoitusta, palvelutarpeen arviota ja varhaisen työkyvyn tuen tunnistamista sekä työkykypistemäärän arvioita. Työmarkkinatori palvelualustalta löytyy työttömien käyttöön digitaalisina menetelminä työelämätutka sekä kykyviisari. Palvelutarpeen kartoituksen tiedon osa-alueita ovat osaaminen, koulutus, elämäntilanne, työkokemus, terveydentila/aikaisemmat työterveystiedot, kuntoutustiedot, työnhakutaidot/työelämävalmiudet. Varhaisen tuen kartoituksen lomake on toimitettu myös TE/Kuntakokeiluun, jossa työkykypistemäärä ja työkyvyn selvittelyn tarpeen tunnistamisen osatekijät arvioidaan. Työttömien terveystarkastukseen ohjataan läheteellä ja liitetiedoilla. Terveystarkastuksen tavoitteena on työkykyriskitekijöiden tunnistaminen, työkyvyn tukeminen, ylläpitäminen ja parantaminen, jolloin tarkoituksena on myös edistää työttömän työllistymistä. Työttömien terveydenhoitaja voi myös antaa suosituksia ja ohjata lääkärikäynnille tai ohjata muiden hoidon ammattilaisten palveluihin työkykyhaasteen tiimoilta sekä ottaa kanta työkykyselvittelyn tarpeeseen.

Työ- ja elinkeinotoimistolla on oma lähete terveystieteiden vastaanotolle lähettämiseen työkykylausuntoa varten. Taustalla oleva tarve voi liittyä seuraaviin tarpeisiin:

- asiakas tarvitsee lääkärin työkyvyn arvion, jonka perusteella hänelle voidaan tarjota hakuammattiin soveltuvaa työtä, koulutusta tai palveluja
- asiakas tarvitsee palkkatukipuoltoa varten lääkärinlausunnon
- asiakas on ohjattu lääkärille, jotta hänelle tarvittaessa kirjoitetaan B-lausunto ammatillisen kuntoutuksen hakemista varten
- Asiakas tarvitsee kantaaottavan lääkärinlausunnon työkyvystään työttömyysturvan käsittelyä varten. Esim. irtisanoutumistilanteessa; kannanotto työkykyyn suhteessa työtehtävään, josta irtisanoutunut. Esim. työllistymistä edistävien palvelujen keskeytyessä; kannanotto työkykyyn suhteessa palveluun.

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn osalta työnhakijan lähettävä ja työkyvyn tuen tarpeen varhain tunnistava taho on TE/Kuntakokeilu.

Vastuuvirkailijalla on tärkeä koordinoiva rooli työllisyysuunnitelman ja terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelman tietojen yhteensovittamisessa. Vastuuvirkailijalla ei ole pääsyä perusterveydenhuollon asiakastietojärjestelmiin tarkistamaan toteutuneita hoitokontakteja, jatkotutkimuksia, etuuslausuntoja jne. Tämän vuoksi **vuorovaikutus ja tiedon välitys vastuuvirkailijan ja perusterveydenhuollon työkykyasiaa hoitavan ja seuraavan lääkärin kanssa tulisi olla helppoa ja saumatonta.** Tiedon jakoon ja yhteistyöhön pitäisi panostaa erityisesti. Työttömyyden pitkittyessä vastuuvirkailijan on myös tarkistettava ja lausuttava terveys- ja hoitosuunnitelman mukaiset terveysperusteet jatkaa työmarkkinatuen maksatusta.

Vastuuvirkailijalla on myös kontaktit työttömän muihin työllisyyttä edistäviin ja työkykyä tukeviin palveluntuottajiin sekä tieto jo toteutettujen palvelujen palautteista. Näiden tietojen siirtyminen lääkärin työkykyarvioon ja myös sisällöksi työkykyasiakaan terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelmaan olisi yhteisen seurannallisen tavoitetilan ja verkostoyhteistyön virittymisen kannalta tärkeää. Rinnalla kulkevien työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen yhteensovittaminen hoidon ja kuntoutuksen kanssa kaipaa yhteistyön ja koordinoinnin tehostamista.

Keski-Pohjanmaan TE- toimistolla on oma työkykykoordinaattori osatyökykyisten työnhakijoiden ja työntekijöiden tilanteen edistämiseksi, palveluneuvontaan sekä työnantajien että kaikkien palvelulinjojen työntekijöiden tueksi. Ensisijainen tavoite palvelussa on työllistyminen sekä työssä pysyminen.

Työkykykoordinaattorin tehtäväkokonaisuudesta 20 % työajasta on työnantaja- ja yritysyritysten kehittämiseen, 30 % työajasta on työhön kuntoutumisen palveluverkoston sekä kumppanuusyhteistyön kehittämiseksi ja 50 % työajasta työkykykoordinaation ja ammatillisen kuntoutuksen osaamisen ja palvelujen kehittämiseen, sisältäen asiakaskonsultaatiot sekä asiakastyön.

Työnantaja- ja yritysyritysten kehittäminen sisältää työkyvyn palvelukentän perehdyttämisen, kouluttamisen, ohjaamisen ja konsultointityötä. Osatyökykyisten asiakkaiden ohjaus kuntoutumiseen, osaamisen kehittämiseen ja työllistymiseen liittyvissä asioissa omatoimisesti tai yhteistyössä muiden työntekijöiden tukena. Tavoite on rakentaa asiakkaille työllistymistä edistäviä palvelukokonaisuuksia sekä mahdollistaa osatyökykyisille asiakkaille työkokeilu- ja työpaikkoja yrityksissä neuvotellen ja osallistuen rekrytointiin. Työkykykoordinaattori antaa neuvoja ja tukea TE-palveluista ja eri

tukimuodoista sekä luo toimintamalleja osatyökykyisten työllistymisen edistämiseksi ja työssä pysymiseksi.

Työhön kuntoutumisen palveluverkoston sekä kumppanuusyhteistyön kehittämisessä kuuluu toimiminen verkostoissa sekä asiakkaan yhteistyötahoissa kokoavana, ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuudet tunnistavana ja polkuja räätälöivänä asiantuntijana. Työkykykoordinaattori osallistuu asiakkaan kokonaisvaltaiseen palvelutarpeen arviointiin verkostoissa sekä hahmottaa eri työkyvyn tuen palvelujärjestelmän toimijoiden vastuita ja rooleja palveluohjauksessaan. Työkykykoordinaattori voi kehittää sujuvia toimintamalleja sekä palvelujen yhteensovittamisen käytäntöjä verkostoyhteistyössä kumppaneiden kanssa paikallisiin sekä valtakunnallisiin yhteistyö- ja kehitysyhmiin osallistumalla.

Työkykykoordinaation ja ammatillisen kuntoutuksen osaamisen ja palvelujen kehittämiseen liittyen muiden ammattilaisten tukeminen, kehittää vaikuttavia palveluja sekä työkaluja, löytää uusia toimintamalleja ja kehittää palvelupolkuja. Työkykykoordinaattori voi myös mahdollistaa koulutautumisen ja kehittymisen myös muille asiantuntijoille konsultaatiopyyntöjen, asiantuntijaesittelyjen sekä koulutustilaisuuksien muodossa.

Kansaneläkelaitos, työeläkevakuutus sekä muut vakuutuspalvelut

- Kelan etuudet työkykyasioissa jakautuvat sairastamiseen, kuntoutukseen sekä työttömyyteen.
- Kela ohjaa ja neuvoo asiakkaitaan toimeentuloon, työllistymiseen ja kuntoutukseen liittyvissä asioissa.
- Kela huolehtii työttömän perusturvasta (peruspäiväraha, työmarkkinatuki, kulukorvaus, liikkuvuusavustus) sekä maksaa etuuksia sairauden, työkyvyttömyyden ja kuntoutuksen ajalta (esim. sairauspäiväraha, osasairauspäiväraha, kuntoutusraha, kuntoutustuki).
- Kela korvaa työnantajille työterveyshuollon kustannuksia.
- Kela tekee verkostotyötä eri ammattilaisten kanssa.
- Kelan, TE-palvelujen ja kuntien sekä hyvinvointialueiden yhteinen, työllisyyden edistämisen monialainen TYM-toimintamalli palvelee nuoria sekä työttömiä, joilla on monialaisten palvelutarpeen arvioiden sekä monialaisten palvelujen yhteensovittamisen ja monialaisen tuen tarve.
- Kela järjestää ammatillista kuntoutusta, vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta sekä korvaa apuvälineitä ammatillisena kuntoutuksena.
- Vammaiset henkilöt voivat saada 16 vuotta täyttäneen vammaistukea. Kela maksaa myös kulukorvausta ja liikkuvuusavustusta. Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu edistää kuulovammaisen, kuulonäkövammaisen tai puhevammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tulkkauspalvelu on tarkoitettu henkilölle, joka tarvitsee vammansa vuoksi tulkkausta.

Sairastaminen

<p>Sairauspäiväraha</p>	<p>Sairauspäiväraha korvaa alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansionmenetystä.</p> <p>Sairauspäivärahaa varten tarvitaan lääkärintodistus. A-lääkärintodistuksella voi saada sairauspäivärahaa yleensä enintään 60 arkipäivää. Sen jälkeen tarvitaan B-lääkärinlausunto tai muu selvitys työkyvyttömyydestä. Lisäselvityksiä saatetaan pyytää jo aiemmin.</p> <p>Sairauspäivärahan aikana on tarkistuspisteitä, jotka painottavat kuntoutukseen ohjausta ja kuntoutussuunnitelman laatimista (60–90–150–230).</p> <p>Sairauspäivärahaa maksetaan enintään 300 arkipäivältä eli noin vuoden ajan.</p>
<p>Osasairauspäiväraha</p>	<p>Osasairauspäiväraha tukee työelämässä olevan työkyvyttömän henkilön pysymistä työssä ja paluuta kokoaikaiseen työhönsä.</p> <p>Osa-aikainen työ osasairauspäivärahalla on vapaaehtoinen järjestely, johon tarvitaan työnantajan suostumus. Osa-aikatyö ei saa vaarantaa terveyttäsi eikä toipumistasi. Työajan pitää vähentyä 40–60 prosenttiin kokoaikatyönä pidettävän työn työajasta.</p>
<p>Kuntoutustuki</p> <p>Määräaikainen kuntoutustuki tai Työkyvyttömyyseläke</p>	<p>Jos työkyky on heikentynyt sairauden tai vamman takia pitkäaikaisesti vähintään vuoden ajan, voi hakea kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä. Yleensä näitä etuuksia voidaan myöntää vasta kun hakija on saanut noin vuoden ajan sairauspäivärahaa.</p> <p>Työkyvyttömyyseläke voi olla määräaikainen tai toistaiseksi jatkuva. Määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä kutsutaan kuntoutustueksi. Tavoitteena on, että palaat kuntoutustuelta töihin tai opiskelemaan. Jos työkykysi ei kuitenkaan hoidon tai kuntoutuksen aikana palaudu tai parane, sinulla saattaa olla oikeus toistaiseksi jatkuvaan työkyvyttömyyseläkkeeseen.</p>

	Täyden työkyvyttömyyseläkkeen edellytyksenä on, että työkykysi on heikentynyt vähintään 60 prosenttia yli vuoden.
Kuntoutusrahat	Kuntoutusraha turvaa toimeentulosi kuntoutuksen aikana. Voit saada osakuntoutusrahaa, jos pystyt työskentelemään kuntoutuspäivänä, mutta työaikaasi on kuntoutukseen osallistumisen vuoksi lyhennetty vähintään 40 % normaalista päivittäisestä työajastasi.
Työkyvyttömyyseläke kansaneläkelain mukaan	Kun haet kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä, Kela arvioi työkykyäsi kansaneläkelain määritelmän mukaisesti. Se tarkoittaa, että sairauden tai vamman on estettävä kaiken sellaisen työnteko, joka turvaisi sinulle kohtuullisen toimeentulon. Vaikka sinulla olisi diagnosoitu sairaus ja lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä, et välttämättä ole kansaneläkelain tarkoittamalla tavalla työkyvytön. Kuntoutustukea ja työkyvyttömyyseläkettä hakiessa jäljellä olevaa työkykyäsi arvioidaan suhteessa paitsi siihen työhön, jota olet tehnyt, sen lisäksi sellaiseen muuhun työhön, joka turvaisi sinulle kohtuullisen toimeentulon. Ratkaisussa otetaan huomioon myös ikäsi, ammattisi, koulutuksesi sekä se, onko sinulla vielä mahdollisuuksia kuntoutua.
Työeläkevakuutuksen työkyvyttömyysetuudet	Työeläkejärjestelmän työkyvyttömyysetuudet ovat työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, kuntoutustuki ja osakuntoutustuki. Työeläkevakuutuksessa käytetään käsitettä ammatillinen työkyvyttömyys, joka tarkoittaa kyvyttömyyttä tehdä omaan ammattiin kuuluvia tehtäviä. Sitä sovelletaan julkisilla aloilla yleisen työkyvyttömyysmääritelmän ohella. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä maksetaan henkilölle, jonka työkyvyn menetys on vähintään 3/5 ja osaeläkettä henkilölle, jonka työkyvyn menetys on vähintään 2/5. Osatyökyvyttömyyseläke on määrältään puolet vakuutetun täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

	Työeläkelaitosten järjestämä ammatillinen kuntoutus on ensisijainen vaihtoehto työkyvyttömyyseläkkeelle.
Työmarkkinatuki	Työmarkkinatuki on työttömälle työnhaun ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikaisen toimeentulon turvaamiseksi tarkoitettu tuki, jonka avulla edistetään ja parannetaan tuen saajan työmarkkinoille hakeutumisen tai palaamisen edellytyksiä. Kun sairauspäivärahan enimmäismäärä 300 pvää täyttyy, eikä asiakkaalla täyty kriteerit muiden tukimuotojen hakemiseen, voi Kela ohjata asiakasta hakemaan työmarkkinatukea. Uusi sairauspäivärahaajakso vaatii vuoden työssäolon ja työttömillä työkyvyttömillä vuoden työmarkkinatukijakson työttömänä työnhakijana.
Vammaistuet	Vammaistuet tukevat vammaisten ja pitkäaikaisesti sairaiden henkilöiden elämänlaatua ja itsenäistä selviytymistä päivittäisessä elämässä. Saamista ei estä varallisuus, vanhempien tai lapsen tulot eikä muut etuudet tai korvaukset. Lapsille, aikuisille sekä eläkeläisille on omat etuutensa.

Kuntoutus

Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskurssit	Sopeutumisvalmennuskurssit auttavat asiakasta ja hänen perhettään sopeutumaan sairauden tai vamman mukanaan tuomiin muutoksiin. Kuntoutuskurssilla kuntoutuja saa tukea sairaudesta tai vammasta kuntoutumiseen. Kursseilta saat tietoa sairaudestasi, vertaistukea sekä tukea arjen toimintoihin.
Kuntoutuspsykoterapia	Kuntoutuspsykoterapian tavoitteena on edistää mielenterveyskuntoutujan työ- ja opiskelukykyä sekä tukea opintojen edistymistä, työelämässä pysymistä ja työelämään siirtymistä tai sinne palaamista. Kuntoutuspsykoterapia voi olla yksilö-, ryhmä-, perhe- tai paripsykoterapiaa tai kuvataideterapiaa. 16–25-vuotiaille se voi olla

	<p>myös musiikkiterapiaa tai kuvataideterapiaa. Nuoren terapiaan voi liittyä myös vanhempien ohjauskäyntejä.</p> <p>Kela myöntää tuen vuodeksi kerrallaan. Voit saada psykoterapiaa Kelan tukemana enintään 3 vuotta.</p>
Terapiat	<p>Kelan järjestämä terapia voi tarkoittaa fysioterapiaa, toimintaterapiaa, puheterapiaa ja neuropsykologista kuntoutusta.</p> <p>Neuropsykologinen kuntoutus on tarkoitettu henkilöille, joilla on kehityksellisiä häiriöitä tai oppimisvaikeuksia. Neuropsykologista kuntoutusta tarvitsevat myös henkilöt, joilla on ollut aivoverenkiertohäiriöitä tai aivovamma.</p> <p>Terapiat voivat olla yksilö- tai ryhmäterapioita. Niiden tavoitteena on edistää henkilön työ- ja opiskelukykyä sekä tukea opintojen edistymistä, työelämään siirtymistä, työssä jatkamista ja työhön paluuta. Kela myöntää kuntoutussuunnitelman perusteella terapioita yleensä vuodeksi ja korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan.</p>
<p>Ammatillinen kuntoutus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nuorten ammatillinen kuntoutus - Ammatillinen kuntoutus selvitys (AKSE) - Koulutus - Työllisyyttä edistävä ammatillinen kuntoutus (TEAK) - KIILA (Työelämässä olevien ammatillinen kuntoutus) - TAITO (Elämänhallinta/ työelämävalmiudet) - Koulutuskokeilu - Apuvälineet - Elinkeinotuki, yritystuki 	<p>Ammatillinen kuntoutus voi auttaa sopivan ammattialan valinnassa, työllistymään, pysymään työelämässä tai palaamaan sinne sairaudestasi huolimatta.</p> <p>Ammatillista kuntoutusta voi saada Kelasta, jos on työtön, opiskelija tai ollut työelämässä vasta vähän aikaa. Pidempään työsuhteessa olleille Kela järjestää Kiila-kuntoutusta.</p> <p>Kelan ammatillinen kuntoutus tarjoaa kuntoutujalle monenlaisia mahdollisuuksia työelämään suuntaamiseksi. Vaihtoehtoja on muutaman päivän ammatillisen kuntoutustarpeen arvioinnista aina monivuotiseen koulutukseen.</p> <p>Lakisääteisen työeläkekuntoutuksen keskeisenä tavoitteena on ehkäistä työntekijöiden ja yrittäjien työkyvyttömyyttä ja siten auttaa jaksamaan työelämässä pidempään. Työeläkekuntoutuksen avulla pyritään ehkäisemään henkilön joutumista työkyvyttömyyseläkkeelle, tai ainakin myöhentämään työkyvyttömyyseläkkeen</p>

	alkamista. Työeläkekuntoutus on aina ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden.
Oma väylä (Autismikirjo, neuropsykiatrinen, ADHD, ADD)	Oma väylä -kuntoutus on kohdennettu 16–29-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat neuropsykiatrisen häiriön vuoksi tukea opinnoissa tai työelämässä. Kuntoutus toteutetaan yksilö- ja ryhmätapaamisina.
Moniammatillinen yksilökuntoutus	Niille, joilla sairaus on laaja-alainen ja siihen liittyy monia eri ongelmia. Sairauden vuoksi kuntoutus saattaa myös vaatia yksilöllisempää suunnittelua ja toteutusta. Moniammatillisen yksilökuntoutuksen tavoitteena on parantaa tai ylläpitää arjen, työn ja opiskelun sujuvuutta sairaudesta huolimatta. Kuntoutus sisältää sekä yksilöllistä että ryhmämuotoista ohjelmaa.
Vaativa lääkinällinen kuntoutus	Vaativan lääkinällisen kuntoutuksen tavoitteena on, että kuntoutuja pystyy sairaudesta tai vammasta huolimatta tekemään töitä tai selviytymään arkielämän toiminnoista paremmin. Kuntoutujalla on vamman tai sairauden vuoksi huomattavia vaikeuksia selviytyä arjen toimissa ja osallistua niihin, kuntoutuksen tarve arvioidaan kestäväksi vähintään vuoden. Kuntoutus tarve ei saa liittyä välittömästi sairaanhoitoon tai hoidon tarpeeseen, vaan tukevat suoriutumista ja osallistumista.
Etäkuntoutus (18-65v. työssä oleville, sinne palaaville, kuntoutustuella oleville sekä opiskelijoille, joilla motivaatio, toimijuus, sitoutuminen ja itseohjautuvuus ovat hyvää tasoa. Lähetä fysioterapeutin arvion kautta)	Etäkuntoutus on ammattilaisen ohjaamaa kuntoutusta, joka toteutetaan verkkoyhteyden välityksellä, kuvapuheluna tai ajasta riippumattomana verkkokuntoutuksena. Etäkuntoutuksessa kuntoutuksen ammattilainen tai moniammatillinen tiimi ohjaa asiakasta kohti asiakkaan yksilöllisiä tavoitteita.

Työeläkelaitokset

Työeläke kuntoutus /Ammatillinen kuntoutus

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea työssä jatkamista työkyvyn heikennyttyä, jotta voidaan jatkaa työelämässä vanhuuseläkeikään saakka. Pohditaan ja laaditaan asiakkaan tilanteeseesi sopivin ammatillisen kuntoutuksen suunnitelma.

Ammatillisen kuntoutuksen keinoja ovat työkokeilu, työhönvalmennus, uudelleen koulutus ja yritystoiminnan tukeminen. Useimmiten kuntoutussuunnitelmaksi muodostuu työkokeilu omaan tai muuhun työhön. Tarvittaessa voidaan tukea koulutusta tai yrittäjätoimintaa.

Kuntoutuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa/osakuntoutusrahaa. Kuntoutusrahaa maksetaan, kun ammatillisen kuntoutuksen suunnitelma on valmis ja kuntoutusohjelma alkaa.

Oman eläkelaitoksen järjestämää ammatillista kuntoutusta kutsutaan työeläkekuntoutukseksi. Se on ensisijainen ammatillisen kuntoutuksen muoto henkilöille, joiden paikka työelämässä on vakiintunut.

Kela vastaa ammatillisen kuntoutuksen järjestämisestä henkilöille, jotka eivätkä ole oikeutettuja työeläkelaitoksen järjestämään työeläkekuntoutukseen. Kelan ammatillista kuntoutusta voi kuitenkin hakea, vaikka olisikin oikeutettu myös hakemaan myös työeläkekuntoutusta.

Liikenne-, tapaturmavakuutus

Sekä tapaturma- että liikennevakuutuksesta korvataan vammautuneen henkilön kuntoutusta. Edellytyksenä kuntoutuksen korvaamiselle on liikennevahingosta johtuva työ- ja toimintakyvyn taikka ansiomahdollisuuksien heikentyminen tai heikentymisen uhka. Kuntoutuksena korvataan kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset ja ansiomenetystä. Kuntoutuksena korvataan työ- ja ansiokykyyn liittyvää kuntoutusta (ammattillista kuntoutusta) sekä työ- tai toimintakykyyn liittyvää kuntoutusta (toimintakykykuntoutusta). Kuntoutuksena korvataan kuntoutuksesta aiheutuneet kustannukset ja ansiomenetystä.

Ammattitauti- ja työtapaturmalaki

Kuntoutuksesta aiheutuvia kustannuksia korvataan vahingoittuneelle, jonka työ- tai toimintakyky tai ansiomahdollisuudet ovat vahingon vuoksi heikentyneet. Kuntoutuksesta aiheutuvia kustannuksia korvataan myös, jos on todennäköistä, että vahingoittuneen työ- tai toimintakyky tai ansiomahdollisuudet voivat vahingon vuoksi myöhemmin olennaisesti heikentyä.

Työterveyshuolto

Kela tukee työkykyä eri tavoin kustannustukien, etuuksien ja moniammatillisen yhteistyön muodoilla. Työ- ja toimintakykyä sekä työssä jatkamista voidaan työpaikalla tukea eri keinoin. Työkykyongelmia aiheuttavat yleisimmin tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveyden häiriöt.

Kela korvaa työnantajalle ennalta ehkäisevän työterveyshuollon kustannuksista suuremman osuuden kuin sairaanhoidon kustannuksista.

Kela myöntää taloudellista tukea toipumisen ja kuntoutuksen ajalle sekä kuntoutusta työkyvyn ylläpitoon.

Niillä työnantajilla, jotka työllistävät yli 20 työntekijää, on lain mukaan velvollisuus tunnistaa työntekijöiden kuntoutustarve.

Sairastaminen ja työttömyys

Oikeus sairauspäivärahaan syntyy, kun sairauden aiheuttama työkyvyttömyys estää oman tavallisen työn tai siihen läheisesti verrattavan työn tekemisen. Työkyvyttömyys voi liittyä joko diagnosoituun sairauteen tai vammaan tai aiheelliseen epäilyyn sairaudesta tai vammasta. Myös työttömällä voi olla oikeus sairauspäivärahaan, jos hän on sairauden tai vamman vuoksi työkyvytön. Jos sairaus pitkittyy, kuntoutuksesta voi olla apua työkyvyn tukemiseen.

Sairaus ja työkyvyttömyys eivät kuitenkaan ole sama asia. Vaikka potilaalla olisi diagnosoitu sairaus, hän ei välttämättä ole työkyvytön. Kela ei myönnä sairauspäivärahaa sairauden vaan sen aiheuttaman työkyvyttömyyden perusteella. Lyhyen sairauspoissaolon jälkeen paluu omaan työhön tai työmarkkinoille sujuu yleensä hyvin. Paluu työelämään voi kuitenkin vaatia tarkempaa suunnittelua silloin, jos sairauspoissaolo pitkittyy.

Terveydenhuollon ja Kelan tehtävä on sairauspäivärahakauden aikana tarvittaessa selvittää työttömän mahdollisuudet palata työelämään esimerkiksi kuntoutuksen avulla.

Kela arvioi työttömän työnhakijan työkykyä suhteessa siihen työhön, josta hän on jäänyt työttömäksi, tai siihen läheisesti verrattavaan työhön. Pitkään työttömänä olleen henkilön työkykyä voidaan arvioida suhteessa myös muuhun työhön, jota voidaan hänen koulutuksensa, ammattitaitonsa ja työhistoriansa perusteella pitää hänen tavallisena tai siihen läheisesti verrattavana työnään. Myös työmarkkinoille ensimmäistä kertaa tulevan tai pitkän poissaolon jälkeen palaavan tai juuri ammattiin valmistuneen henkilön työkykyä arvioidaan suhteessa siihen työhön, jota voidaan hänen koulutuksensa, mahdollisen työhistoriansa sekä ammattitaitonsa perusteella pitää hänen tavallisena tai siihen läheisesti verrattavana työnään.

Ilman koulutusta tai työkokemusta vailla olevan työnhakijan tavallisen työn arvioinnin lähtökohtana voidaan pitää henkilön omaa näkemystä siitä, mitä työtä hän hakee, työnhakusuunnitelman mukaista työnhakuammattia sekä TE-toimiston näkemystä henkilön työnhaun ammatillisesta kohdentumisesta.

Ammattitaidottomalla nuorella (16–29-vuotias) on velvollisuus hakea tutkintoon johtavaan ja ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen tai saattaa ne loppuun. Kela arvioi ammattitaidottoman nuoren työkykyä suhteessa siihen, pystyykö hän täyttämään työttömän työnhakijan veloitteet, opiskelemaan tai toimimaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa omien koulutusmahdollisuuksiensa arvioimiseksi.

Kela arvioi Suomeen maahanmuuttajana tulleen henkilön työkykyä suhteessa siihen työhön, jota voidaan hänen koulutuksensa, mahdollisen työhistoriansa sekä ammattitaitonsa perusteella pitää hänen tavallisena tai siihen läheisesti verrattavana työnään. Jos koulutusta tai työhistoriaa ei ole, työkyvyn arvioinnin lähtökohtana voidaan pitää henkilön omaa näkemystä siitä, mitä työtä hän hakee, työnhakusuunnitelman mukaista työnhakuammattia sekä TE-toimiston näkemystä henkilön työnhaun ammatillisesta kohdentumisesta.

Kela on luonut sairauspäivärahan osalta tarkistuspisteisiin liittyvän 30–60–90–150–230-säännön.

Kun työntekijän sairaspöissaolot ylittävät työsuhhteessa olevalla yhteensä 30 päivää, työnantajan tulee ilmoittaa niistä työterveysshuoltoon. Työkyvyn tukitoimet on hyvä käynnistää riittävän varhain. Kun sairauspäivärahaa on maksettu 60 päivää, Kelan tulee viimeistään selvittää etuudenhakijan kuntoutustarve. Etuudenhakija saa kelasta kirjeen, jossa kerrotaan kuntoutuksen vaihtoehtoista ja järjestäjistä.

Kun sairauspäivärahaa on maksettu 90 päivää, työntekijä joka on työsuhhteessa, pitää toimittaa Kelaan työnantajansa työterveysshuollon lausunto, jossa on arvio jäljellä olevasta työkyvystä ja työssä jatkamisen mahdollisuudesta.

Tarvittaessa lausunto työssä jatkamisen mahdollisuuksista on laadittava myös ennen 150 tai 230 sairauspäivärahopäivää. Kela voi ottaa yhteyttä potilaaseen ja kertoa hänelle kuntoutusmahdollisuuksista sekä kuntoutustuen ja työkyvyttömyyseläkkeen hakemisesta. Kela selvittää kuntoutustarpeen myös silloin, kun sairauspäivärahaa on myönnetty 150 ja 230 päivää. Tällä säännöllä ja toimenpiteellä on tarkoitus virittää kuntoutukseen suuntautuminen ja kuntoutussuunnitelman laatiminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kela lähettää kirjeet asiakkaalle, ja näin jää ohjautuminen vastaanotolle omatoimisuuden varaan. Tämä sääntö tulisi pitää mielessä aina jo siinä vaiheessa, kun sairausloman kirjoittamista arvioidaan, aina on ensisijaisesti tavoitella varhaista kuntoutumista.

(Työkyvyn tukemisen työkalupakki esihenkilölle

<https://www.kela.fi/documents/20124/405175/työkyvyn-tukemisen-työkalupakki-esihenkilöille.pdf/1a9eddbf-45aa-9dcf-66c2-ea00e163732e>)

Monialainen työllisyyttä edistävä palvelu

Kela osallistuu lakisäteiseen työllisyyden monialaiseen yhteistyöhön. TYP- lain mukaisesti Kelan tehtävänä on ohjata asiakkaita TYM- toimintaan, selvittää kuntoutustarvetta yhdessä asiakkaan sekä muiden toimijoiden kanssa, järjestää vajaakuntoisten työllistymistä tukevia kuntoutuspalveluja integroiden ne työllistymissuunnitelmaan.

- Kela huomioi muiden toimijoiden teettämät selvitykset ja toimenpiteet sekä täydentää niitä omilla kuntoutuspalveluillaan
- Kuntoutustarpeen arviointi, kuntoutussuunnitelma, kuntoutuksenhakeminen ja kuntoutuksen seuranta sekä yhteistyö palveluntuottajien kanssa → tiedottaminen muille TYM:in toimijoille
- Lisäksi Kelan työntekijä antaa tarpeen mukaan muuta Kelan etuusneuvontaa tai ohjaa asiakasta Kelan muuhun palvelukanavaan → toimeentulo turvataan kuntoutuksen aikana

Työtehtävää ja roolia Kelan ”erityisasiantuntijana ” kuvaa:

- ohjaus ja neuvonta kuntoutukseen ja työkykyyn liittyvissä etuuksissa; tavoitteena on työelämään siirtyminen, missä työntekijä tarjoaa työ- ja toimintakykyä parantavia kuntoutuspalveluja
- arvioi onko asiakas oikealla etuudella
- pyrkii ratkaisemaan asiakkaan kuntoutushakemuksen tai suosittaa kuntoutuskäsittelijälle, miten asiakkaan kuntoutushakemus ratkaistaan, joka kykenee monialaiseen työskentelyyn
- kuntoutusosaaja ja osaa liitännäisetuusia

- kykenee itsenäiseen työskentelyyn, arviointiin, ratkaisuihin ja päätöksentekoon (=elämänkestoinen päätös asiakkaan asiassa)
- kykenee ottamaan kantaa asiakkaan kokonaistilanteeseen; ymmärtää TE- ja sosiaalitoimen ja terveydenhuollon ratkaisuja ja muiden hallintoyksiköiden toimintamalleja
- rakentaa luottamussuhteen asiakkaaseen ja monialaiseen työryhmään
- kykenee linkittämään Kelan palveluja asiakkaan kokonaisprosessiin
- tuntee muun työllisyyden ja työkyvyn tuen verkoston
- on aktiivinen yhteistyökumppani
- toimii linkkinä Kelan suuntaan, joka saa tuen TYM- johtoryhmän Kelan edustajalta ja esimiehiltä sekä muulta Kelan työyhteisöltä.

Muut palvelut

Koulutuspalvelut

Koulutus lisää henkilön osaamista ja työllistymisen mahdollisuuksia. Koulutuksen keinoja ovat myös opinto-ohjaus, osatutkinto ja opinnollistaminen. Oppilaitoksissa järjestetään myös ammatillista uudelleen koulutusta, työvoimakoulutusta tai koulutuskokeilua, jotka ovat kuntoutuksen tai TE-palvelujen keinoja.

Järjestöt, yhdistykset ja säätiöt

Järjestöillä tarkoitetaan tässä kaikkia sosiaali- ja terveysalan toimijoita kuten yhdistyksiä ja säätiöitä, jotka voivat olla valtakunnallisia, piiri- tai paikallisyhdistyksiä tai valtakunnallisiin yhdistyksiin kuulumattomia toimijoita.

Järjestöjen tehtävänä on:

- vaikuttaa yleisiin asenteisiin mm. työelämää kohtaan
- tuottaa työelämään ja työkyvyn tukeen liittyvää viestintämateriaalia
- tarjota työelämään liittyvää koulutus- ja asiantuntijapalvelua
- laatia lausuntoja lainsäädännön valmisteluun ja vaikuttaa näin yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Järjestöt tarjoavat työkyvyn tuen palveluja sekä asiakkailleen että työnantajille ja työterveyshuolloille. Järjestöjen tarjoamia työkyvyn tuen keinoja ovat:

- ohjaus ja neuvonta
- työelämäpalvelut
- vertaistuki
- kokemusasiantuntijoiden koulutus.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA) on linjannut sopeutumisvalmennustoiminnan osalta, että vuoden 2021 alusta lähtien sopeutumisvalmennus -termistä luovutaan STEAn avustuskohdeiden käyttötarkoitusteksteissä. STEA:n avustuksilla rahoitettu toiminta ei voi korvata

julkisen sektorin vastuulle kuuluvia tehtäviä ja nykymuotoisena päällekkäisyydet Kelan järjestämän kurssitoiminnan osalta ovat olemassa.

Järjestöjen asiakkailleen tarjoama ohjaus ja neuvonta painottuu tietyn sairaus- tai vamma ryhmän työkyvyn tuen keinoihin, taloudellisiin etuuksiin ja työnhaun tukeen. Järjestöt tarjoavat työkyvyn tukeen liittyvää ohjausta ja neuvontaa myös työnantajille ja työterveyshuollose. Järjestöissä toimivat työelämäasiantuntijat ja työkykykoordinaattorit voivat tarvittaessa osallistua asiakkaan työterveysneuvotteluun. Joidenkin järjestöjen palveluihin kuuluu myös tuki työpaikalle. Esimerkiksi Näkövammaisten liitolla on palvelu, jossa he käyvät työpaikalla ja auttavat näkövammaisen tarvitsemassa työn ja työympäristön muokkauksissa sekä apuvälineiden liittämässä osaksi työpaikan tietoteknistä ympäristöä.

Järjestöt tarjoavat myös lääkinällistä ja ammatillista kuntoutusta yksityisenä palvelutuotantona sekä alueellisia sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan palveluita.

Kunnille siirtyvillä valtionosuuksilla pystytään kattamaan lakisäteiset työllisyyspalvelut, ja kunnat resursoivat mahdollisuuksiensa mukaan vapaaehtoisia lisäpalveluja. Kunnat hyötyvät järjestöjen osaamisesta ja palveluista monin tavoin. Kolmannen sektorin toimijoilla on merkittävä rooli työllisyyspalvelujen tarjoajina. Palvelutuotannon lisäksi järjestöt kuitenkin tarjoavat myös matalan kynnyksen työmahdollisuuksia ja monipuolista osallisuutta tukevaa toimintaa. Monilla työllisyystä edistävillä järjestöillä on varsinaisen palvelutuotannon lisäksi matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja toimintaa, johon henkilö voi osallistua, vaikka ei olisi minkään palvelun piirissä.

Järjestöt tarjoavat konkreettisia työympäristöjä. Useissa järjestöissä myös mallinnetaan yritysten työtehtäviä, jolloin kynnys siirtyä järjestöstä avoimille työmarkkinoille madaltuu. Työtehtävien kautta järjestö näkee ihmisen osaamisen kehittymisen ja vahvuudet käytännössä ja pystyy suosittamaan työntekijää eteenpäin avoimien työmarkkinoiden työnantajalle.

Moni järjestö tekee aktiivista yhteistyötä myös oppilaitosten kanssa ja osallistuu tällä tavoin työttömien henkilöiden osaamisen vahvistamiseen. Järjestöt opinnollistavat työympäristöjään, jolloin järjestössä kerrytetty osaaminen pystytään tunnistamaan tutkinnoissa. Lisäksi järjestöt tarjoavat oppisopimuspaikkoja ja koulutus sopimuksia.

Monien järjestöjen kohdalla toiminnalla on työllisyyden edistämisen lisäksi myös toinen yhteiskunnallisesti hyödyllinen tehtävä tai päämäärä, kuten kiertotalouden edistäminen tai hoivatyö. Moni järjestö on alueensa tärkeä kiertotalousosaaja tai järjestää esimerkiksi ruoka-apua tai arjen tukea vanhuksille. Järjestöt tarjoavat paikkoja harrastaa, osallistua ja edistää yhteistä hyvää.

Vamma- ja potilasjärjestöillä on paljon erityisosaamista erilaisten vammojen ja pitkäaikaissairauksien vaikutuksista ja siitä, millaisia asioita työllistymispolulla on otettava huomioon.

Vastuu ja koordinointi

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella ei toimi työkyvyn tuen tiimiä, joten työttömän työkykyhaasteisen asiakkaan palvelut ja työ- ja toimintakyvyn selvittelyt eivät siirry minkään tiimin asiakkuudeksi.

Työttömän työkykyhaasteisen asiakkaan rinnalla kulkevissa palveluissa ei ole erikseen nimetty koordinoivia työntekijöitä, vaan asiakkaan palvelut ja asiakasohjaus toteutetaan osana eri ammattilaisen normaalia työnkuvaa ja – roolia. Työkyvyn tuen tai työkyvyn selvittelyn palvelua ei ole erikseen määritetty. Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn malli antaa siis rungon sille, miten alueella voidaan vahvistaa varhaisen työkyvyn tuen tarpeen kartoitusta sekä miten jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn tarvetta voidaan arvioida. Laadituilla lomakkeilla ja tarkistuslistoilla sekä tietopakettilla tuetaan ammattilaisten työtä sekä lisätään selvittelyyn liittyvää tietoutta.

Eri ammattilaisten ja eri palveluntuottajien alkuhaastatteluissa ja palvelutarpeen arvioinneissa muodostuu kuva mihin suuntaan ja tavoitteisiin asiakkaan työllisyyden edistämisen toimia sekä työllisyyttä tukevia toimia tehdään ja liiitykö niihin tarve toteuttaa ja toimia verkostoyhteistyössä. Ammattilaisen työotteeseen liittyy verkostoyhteistyö sekä tiedon kartoittaminen ja kerääminen sekä jakaminen moniammatillisesti ja sektorit ylittävästi.

Ammattilaisen tulee aina asiakkaan kokonaistilannetta kartoittaessaan pohtia, miten jakaa tietoa, kenen kanssa verkostoidutaan, kenen kanssa arvioinnin ja seurannan havaintoja ja palautteita käsitellään. Ammattilaisen vastuulla on myös ottaa asiakkaalta suostumus (Y100 lomake) tietojen vaihtoon sekä verkostoyhteistyöhön (Kts. LIITTEET).

Asiakkaan kokonaistilanteen selvittämiseen liittyy myös ammattilaisen tehtävä arvioida tavoitteiden ja asiakkaan eri suunnitelmien yhdistelyä sekä palvelukokonaisuuksien yhteensovittamista.

Työttömällä jäljellä olevan työkyvyn selvittelyssä olevalla asiakkaalla voi olla useita suunnitelmia yhtäaikaisesti; työllistymissuunnitelma, monialainen työllistymissuunnitelma, asiakas - ja palvelusuunnitelma, vammaispalvelun suunnitelma, terveys-, hoito- ja kuntoutussuunnitelma. Asiakkaan palveluun liittyvistä vastuista ja koordinaatiosta sovitaan näissä suunnitelmissa ja asiakasta hoitavien tahojen tulisi pyrkiä tavoitteiden, toimenpiteiden sekä palvelujen yhteensovittamiseen.

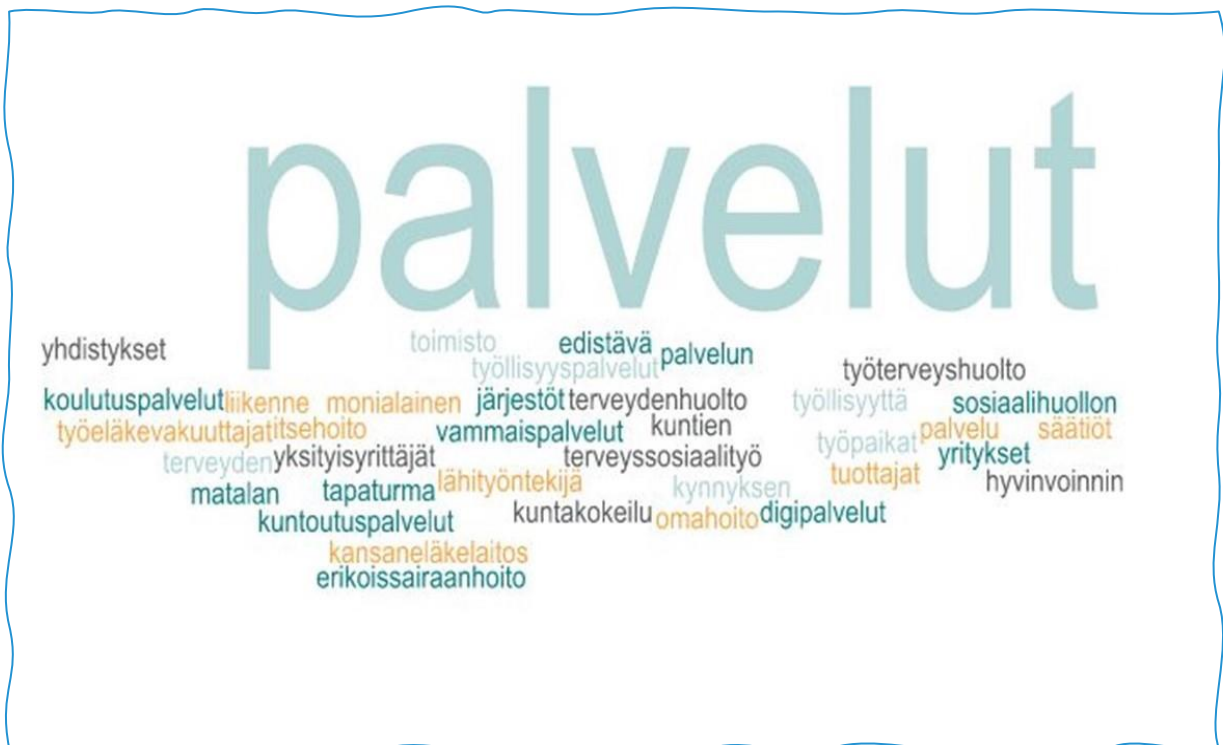
Pitkäaikaistyöttömien ja pitkäaikaistyökyvyttömiä lääketieteellistä työkykyarviota tehdessä ja työkykylausuntoa laadittaessa korostuu laadukkaat ja kattavat sekä kokonaisvaltaista toimintakykyä kuvaavat esitiedot. Lääkärin työssä tarvitaan työllisyyttä edistävien ja työkykyä tukevien palvelujen, palautteiden ja suunnitelman sekä asiakkaan terveys- hoito- ja kuntoutussuunnitelman ja niihin liittyvien palvelukokonaisuuksien, tutkimusten ja arvioiden yhteensovittamista. Tietojen keräämiseen sekä niiden arviointiin sekä tavoitteiden ja suunnitelmien yhdistelyyn liittyy paljon koordinoivia tehtäviä.

Terveystietojen tiivistetty kronologia, elämänkaaren tapahtumat, syys-seuraussuhteiden arviointi, sektorit ylittävästi kuvatut palvelukokonaisuudet sekä kokonaisvaltaisen toimintakyvyn kattava

moniammatillinen arviointi laadukkaita menetelmiä käyttäen, turvaavat myös laadukkaana lausuntokokonaisuuden.

Työllisyyttä edistäviä ja työkykyä tukevia toimenpiteitä tekevät eri ammattilaiset tarvitsevat työotteeseensa; asiakaslähtöisyyttä, verkostotyötettä, yhteistoimijuutta ja moniammatillisuutta, osallisuutta tukevaa näkökulmaa, voimavara- ja ratkaisukeskeisyyttä sekä motivoivaa dialogisuutta.

Verkostotoiminnan keskiössä ovat vastuu yhdessä ajattelemisesta ja laadukkaasta vuorovaikutuksesta. Jokaisella on vastuu olla valmis jakamaan osaamistaan ja arvostamaan toisen osaamista. Vuorovaikutuksen pitää olla avointa ja läpinäkyvää.

Kuvio: Rinnalla kulkevat palvelut

KOULUTUS

THL:n maksuttomia ja avoimia verkkokoulutuksia (<https://thl.fi/fi/palvelut-jaasiointi/verkkokoulut>).

Ammattilaisille suunnattuja koulutuksia on esimerkiksi lähisuhde-, kunnia- ja digitaalisesta väkivallasta, rahapelaamisen puheeksi ottamisesta ja monikulttuurisuudesta asiakastyössä.

Työterveyslaitoksen maksuttomia ja avoimia verkkokoulutuksia esimerkiksi Työkyvyn tuen palvelupolku (Työterveyslaitos ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023), Työkyvyn tuki koulutus (Työterveyslaitos, 2023), Lääkäri työkykyä tukemassa verkkokoulutus (Työterveyslaitos, 2024).

Turun Yliopiston Sote-akatemia kaikille avoimia verkkokursseja. Luontoperustainen hyvinvointi sisältää esimerkiksi luennon planetaarisen terveyden lääkäriltä. Duodecim tarjoaa terveydenhuollon ammattilaisille erilaisia koulutuksia (edellyttää organisaation tarjoamia käyttäjätunnuksia).

Kansaneläkelaitos, Kela, (<https://www.kela.fi/yhteistyokumppanit-koulutukset>) löytyy laajasti erilaisia koulutuksia; koulutuskalenteri tulevista, tallenteita aikaisemmista koulutuksista sekä verkkokursseja. Aihealueet; Kuntoutus, Sairastamisen tuet, Työterveyshuolto, Vammaistuet, Lääkekorvaukset, Työttömyysturva, yleinen asumistuki ja toimeentulotuki, Ikääntyneet, Monialainen asiakasyhteistyö jne.

Terveysportti, Käypähoitosuositukset sisältävät teemaan liittyvää tietoa. Terveyskylä.fi/ kuntoutumisen talo sisältää työkyky teeman.

Lähteet

Työterveyslaitos. Työkyvyn tuki- koulutus. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyokyvyn-tuki>.

Työterveyslaitos. Työkyvyn tuen palvelupolku. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyokyvyn-tuen-palvelupolku>.

Työterveyslaitos. Lääkäri työkykyä tukemassa. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/laakari-tyokyky-tukemassa-koulutus>.

Työterveyslaitos. Työkyvyn tuen johtaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa -koulutus. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyokyvyn-tuen-johtaminen-sosiaali-ja-terveydenhuollossa-koulutus>.

Työterveyslaitos. TYÖOTE-tietopaketti terveydenhuollon ammattilaisille. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyoote-tietopaketti-terveydenhuollon-ammattilaisille>.

Työterveyslaitos. Työhön kytkeytyvä kuntoutus. <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/tyohon-kytkeytyva-kuntoutus>

Aila Järvikoski, Esa-Pekka Takala, Pirjo Juvonen-Posti ja Kristiina Härkäpää. Työkyvynkäsite ja työkykymallitkuntoutuksen tutkimuksessa ja käytännöissä. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 13 | 2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018121050326>

Elintapalääketiede on käypää hoitoa. Lääkärilehti 2024;79, 6.11.2024 julkaistu. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/paakirjoitus-tiede/elintapalaaketiede-on-kaypaa-hoitoa/>

Hei työnantaja, TäsMä nyt oon! Outi Jokinen, Reetta Konttinen, Ulla Huhtalo. LAB-ammattikorkeakoulu. Lahti, 2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/792141/LAB_2023_T%c3%a4sM%c3%a4.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Heidi Anttila, Jemina Jeskanen, Riitta Konttinen, Matti Mäkelä, Mervi Pättikangas, Tarja Rätty, Jaana Taina, Heli Valkeinen. Työ- ja toimintakykytiedon konsepti. THL 11/2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021120158260>

Hietapakka L, Karjalainen P, Liukko E, Sinervo T, Monialaista palvelujen yhteensovittamista tarvitsevien asiakkaiden sekä työ- ja toimintakyvyn tukitarpeiden tunnistaminen Suomessa: www.julkari.fi/handle/10024/138986

Inhimillinen pääoma- Työhyvinvointia, tuloksellisuutta, pidempiä työuria? Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:5. Riitta-Liisa Larjovuori, Marja-Liisa Manka ja Sanna Nuutinen. STM Helsinki. 2015.

Järvikoski A, Takala E-P, Juvonen-Posti P, ym. Työkyvyn käsite ja työkykymallit kuntoutuksen tutkimuksessa ja käytännöissä. Kelan sosiaali- ja terveysturvan raportteja 13:2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/278322/Raportteja13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Kerätär Raija, Oivo Tuija 2018. Helsinki. Osatyökykyisten reitit työllisyyteen - etuudet, palvelut, tukitoimet. Selvityshenkilöiden raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 43/2018. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161151/STM%20rap%2043%202018%20Osatyokykyisten%20reitit%20tyollisyyteen.pdf?sequence=4&isAllowed=y>.

Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Raija Kerätär Oulun yliopisto 2016 väitöskirja.

Lappalainen, Kirsi 2017. Työttömien työelämävalmiuksien tukeminen - painopisteenä terveydenhuolto ja verkostoyhteistyö. Väitöskirja. Itä-Suomen Yliopisto.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/18009/urn_isbn_978-952-61-2452-0.pdf.

Leena Normia-Ahlsten, Tuuli Riisalo-Mäntynen, Tiina Turkia (toim.). Sosiaalihuolto työkyvyn tuen palvelukokonaisuudessa. THL. 2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-114-6>. ISBN 978-952-408-113-9 (painettu) PunaMustaOy.

Leini Sinervo, Nora Hauhio, Sari Nissinen ja Anne Ålander. Kirjaamisopas - Työttömän terveystarkastus 1.0 4/2023. <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/display/JULTYTE?preview=/118397795/118397828/Kirjaamisopas%20-%20Ty%C3%B6tt%C3%B6m%C3%A4n%20terveystarkastus-2023.pdf>.

Lääkäri työkykyä tukemassa. Pirjo Juvonen-Posti, Kimmo Tarvainen, Arja Helin-Salmivaara, Kimmo Räsänen ja Juha Liira. Duodecim 2021;137:293–300. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo16056.pdf>

Mitä sairauspäivärahan enimmäisajan täytyttyä? Toimeentulon lähteet kahden vuoden seurannassa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2021:58:16–30. Riku Perhoniemi, Jenni Blomgren, Mikko Laaksonen.

Ohje Kelan kuntoutuspalveluiden ja TE-palveluiden osatyökykyisten työttömien asiakasohjaukseen. Kela. https://www.kela.fi/documents/10180/1152184/Kela-TEpalvelu+-ohje_suomeksi.pdf/f84284c3-e9de-495c9f89-ead8a213d79

Partinen R, Koskela A, Tarvainen K, Työ on tärkeää – siksi myös työkyvystä on pidettävä huolta: Työkyvyn tuen opas päättäjille. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161617>

Pitkä työttömyys. TEM-analyyseja 114/2023. Tallamaria Maunu, Heikki Räisänen, Mika Tuomaala. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164842/Pitk%C3%A4%20ty%C3%B6tt%C3%B6myys.pdf>

Pitkäaikaistyöttömissä on työvoimapotentialiaa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työelämä 2019:12. Arja Kurvinen, Arja Jolkkonen, Virpi Lemponen, Marjo Ylhäinen. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161390/TEM_12_2019_Pitkaaikaistyottomissa.pdf?sequence=1

Raija Gould, Kristiina Härkäpää ja Seppo Koskinen. 1.12.2015. Työkyvyn arviointi väestötutkimuksessa. Editointi ja ulkoasu: TOIMIA:n toimitus/Heli Valkeinen. ID S018 / 1.12.2015.

Raivio H, Appelqvist-Schmidlechner K. IPS – Sijoita ja valmenna! -toimintamallin soveltamisen mahdollisuudet Suomessa. Mielenterveyskuntoutujien työmarkkinoille pääsyn, paluun ja siellä pysymisedistäminen tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen avulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 23/2019. http://julkari.fi/bitstream/handle/10024/138530/URN_ISBN_978-952-343-377-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2021: 58: 16–30. Mitä sairauspäivärahan enimmäisajan täytyttyä? Toimeentulon lähteet kahden vuoden seurannassa. Riku perhoniemi, Jenni Blomgren, Mikko Laaksonen.

Tanja Vinho. Ammatillisen kuntoutuksen tarpeen arviointi osana työkyvyn arviointiprosessia Kelassa asiantuntijalääkäriin näkökulmasta. Laurea- ammattikorkeakoulu. YAMK- opinnäytetyö. 2023. Helsinki.

TERVEYDEKSI! Ota huoli puheeksi ja opasta palveluihin. https://tyottomat.fi/wp-content/uploads/2019/04/Terveysteksi_K%C3%A4sikirja.pdf

TEM 2011. Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalvelut. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Työryhmän raportti 1.3.2011. TEM raportteja 10/2011.

Työttömän terveystarkastus ja terveysneuvonta sosiaali- ja terveydenhuollossa – painopisteenä työ-, toimintaja työllistymiskyky. STM ohjekirje 20.6.2023.
https://stm.fi/documents/1271139/150188883/Ohjekirje_Tyottomienterveyspalvelut_final.pdf/

Työ- ja toimintakyvyn arviointi kuntouttavassa työtoiminnassa. Työntekijöiden käsityksiä eräässä kuntouttavan työtoiminnan yksikössä. Opinnäytetyö Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala Kuntoutuksen ohjaaja (AMK) Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2020.

Työ- ja toimintakyvyn tukeminen. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus Tiina Häyrinen Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Helmikuu 2019.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20303/urn_nbn_fi_uef-20190154.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Työikäisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuus – hyviä käytäntöjä. Työterveyslaitos 2020.
<https://ttl.fi/tyoikaisten-sote-palvelukokonaisuushyvia-kaytantoja/>.

Työkyvyn tuen palvelupolku. Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntoutussäätiö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työterveyslaitos 2020. <https://polku.tietyoelamaan.fi/>.

Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeen julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja asetuksen soveltamisesta 19.12.2017. TEM/2376/00.03.05.02/2017 Työ- ja elinkeinoministeriön ohje TE-toimiston tehtävistä työttömyysturvajärjestelmän toimeenpanossa. 20.12.2018. TEM/2414/03.01.04/2018

Työttömän terveystarkastuksen toteutustapoja Suomessa – haastattelututkimuksen tuloksia. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 22/2023. Suvi-Maaria Tepora-Niemi, Leini Sinervo, Sari Nissinen, Kirsi Lappalainen, Johanna Lipsunen, Aki Vuokko. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146517/URN_ISBN_978-952-408-085-9.pdf?sequence=1

Työkyvyn tuen järjestäminen hyvinvointialueilla- pikaopas päättäjille. STM julkaisu 2.5.2023 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164899/TyoKyvynTuenPikaopas.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Työkyvyn ja työllistymisen tuki hyvinvointialueilla – suositukset toimintamallien käyttöönottoon. THL 6/2023. Leena Normia-Ahlsten, Tuuli Riisalo-Mäntynen, Jarno Karjalainen, Tiina Turkia, Anne Sahrio, Sanna-Maria Salmi, Sanna Pitkäranta. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146474/URN_ISBN_978-952-408-066-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Työkyvyn tukemisen ja kuntoutuksen työkalupakki. Kela.
<https://www.kela.fi/documents/20124/405175/tyokyvyn-tukemisen-tyokalupakki-esihenkilöille.pdf/1a9eddbf-45aa-9dcf-66c2-ea00e163732e>

Vuokko, A., Juvonen-Posti, P. & Kaukiainen, A. 2012. Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa. TOIMIA tietokanta.

LAIT JA ASETUKSET

Asetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta (708/2013)

Asetus julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (1073/2012)

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012)

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta palvelusta (1369/2014)

Laki vammaisetuksista (570/2007) uudesta vammaispalvelulaista

Liikennevakuutuslaki (17.6.2016/460)

Maatalousyrittäjän työtaturma- ja ammattitautilaki (7.8.2015/873)

Sairausvakuutuslaista 1224/2004

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Terveysthuoltolaki (1326/2010)

Työtaturma- ja ammattitautilaki (24.4.2015/459)

Työterveyshuoltolaki (1383/2001)

UUDISTUKSET

TE-palvelut 2024 uudistus, <https://tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus>

Uusi laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä (381/2023, "TYM-laki")

<https://tem.fi/tyollistymista-edistava-monialainen-yhteispalvelu>

Kotoutumislain kokonaisuudistus, <https://kotoutuminen.fi/kotoutumislain-uudistus>

Liitteet ovat erillisiä tiedostoja

Esitiedot lääkärille -tarkistuslista

Lähete työttömien terveystarkastukseen

Työkykyhaasteen esitietojen koonti – tarkistuslista

Työttömien terveystarkastus esitietolomake

Varhaisen tuen kartoituslomake

Y100-selvittely

Kuviot ovat erillisiä tiedostoja

Jäljellä olevan työkyvyn selvittelyn kuvio

Palvelupolku

Palvelut ja pisteytys kuvio

Taso ja selvittely